

ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΔΡΑΜΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ : ΒΕΡΒΕΡΟΓΛΟΥ ΜΑΡΘΑ
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : ΚΟΥΡΤΕΣΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ , ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2009

ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ ΔΡΑΜΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ: ΒΕΡΒΕΡΟΓΛΟΥ ΜΑΡΘΑ
ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΚΟΥΡΤΕΣΑΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ, ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2009

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	ΣΕΛ.
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	6
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο	
1.1 ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ	10
1.2 ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ Ν. ΔΡΑΜΑΣ	10
1.3 ΟΡΙΑ ΝΟΜΟΥ ΔΡΑΜΑΣ	12
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο	
2.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	13
2.2 ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	18
2.2.1 ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	18
2.2.2 ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	19
2.2.3 ΘΑΛΑΣΣΙΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	20
2.2.4 ΠΕΡΙΠΑΤΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	20
2.2.5 ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	21
2.2.6 ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	22
2.2.7 ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	22
2.2.8 ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟΣ – ΙΑΜΑΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο	
3.1 ΦΥΣΙΚΕΣ ΟΜΟΡΦΙΕΣ – ΑΞΙΟΘΕΑΤΑ	
3.1.1 ΦΑΛΑΚΡΟ	25
3.1.2 ΣΠΗΛΑΙΟ ΑΓΓΙΤΗ (ΜΑΑΡΑΣ	28
3.1.3 ΦΑΡΑΓΓΙ ΠΕΤΡΟΥΣΑΣ – ΠΥΡΓΙΩΝ	30
3.1.4 ΤΟ ΙΕΡΟ ΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΟΥ (ΚΑΛΗ ΒΡΥΣΗ)	31
3.1.5 ΦΙΛΙΠΠΟΙ	32

3.1.6 ΜΕΝΟΙΚΙΟ ΟΡΟΣ	32
3.1.7 ΔΑΣΟΣ ΕΛΑΤΙΑΣ (ΚΑΡΑ ΝΤΕΡΕ	33
3.1.8 ΔΑΣΟΣ ΦΡΑΚΤΟΥ	34
3.2 ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	36
3.2.1 ΒΛΑΣΤΗΣΗ	38
3.2.2 ΧΛΩΡΙΔΑ	40
3.2.3 ΠΑΝΙΔΑ	42
3.3 ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	
3.3.1 ΟΡΕΙΒΑΣΙΑ	45
3.3.2 ΑΝΑΡΡΙΧΗΣΗ	46
3.3.3 ΑΕΡΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ	47
3.4 ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ	47

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ	50
4.1 ΦΑΛΛΑΚΡΟ : ΣΤΑ ΧΩΡΙΑ ΤΩΝ ΝΤΟΠΙΩΝ	54
4.2 ΣΤΟ ΛΕΚΑΝΟΠΕΔΙΟ ΤΟΥ ΝΕΥΡΟΚΟΠΙΟΥ	58
4.3 ΑΠΟΔΡΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΑΤΙΑ	64
4.4 ΑΚΟΛΟΥΘΩΝΤΑΣ ΤΑ ΚΑΣΤΡΑ ΓΙΑ ΤΟ ΝΕΣΤΟ	67
4.5 ΕΞΟΡΜΗΣΗ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΡΟΔΟΠΗ	69
4.6 ΔΙΠΟΤΑΜΑ – ΜΕΓΑΛΟ ΛΙΒΑΔΙ – ΛΕΠΙΔΑ	70
4.7 ΣΤΟΥΣ ΘΗΣΑΥΡΟΥΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ	72
4.8 ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΜΟΝΟΠΑΤΙ Ε6	78

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

ΜΟΥΣΕΙΑ	
5.1 ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ	79
5.2 ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ	79
5.3 ΜΟΥΣΕΙΟ ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ	79
5.4 ΟΧΥΡΟ ΛΙΣΣΕ	79

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο

ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ – ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΔΡΩΜΕΝΑ	80
----------------------------------	----

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΘΗΣΕΑΣ

7.1 ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ	86
7.2 ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟ Ν. ΔΡΑΜΑΣ	
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	91
2 ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	
2.1 ΦΥΣΙΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	
2.2.1 ΔΟΜΗΜΕΝΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	93
2.2.2 ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΕΣ ΕΚΔΗΛΩΣΕΙΣ	94
2.3 ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΕΣ ΥΠΟΔΟΜΕΣ	95
3 ΟΜΑΔΕΣ ΚΟΙΝΟΥ	96
4 ΣΤΟΧΟΙ	97
5 ΚΑΤΑΛΛΗΛΟΣ ΤΡΟΠΟΣ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΣ	98
6 ΜΕΣΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΕΣ	98
6.1 ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΥΛΙΚΟΥ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ Κ ΠΡΟΒΟΛΗΣ	98
6.2 ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ ΣΕ ΕΝΤΥΠΑ ΜΑΖΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ	99
6.3 ΔΙΕΞΑΓΩΓΗ ΜΕΡΙΔΩΝ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΒΟΛΗΣ	99
6.4 ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ ΤΥΠΟΥ	99
7 ΧΡΟΝΟΔΙΑΓΡΑΜΜΑ Κ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΣΧΕΔΙΟΥ ΔΡΑΣΗΣ	101
8 ΑΝΑΜΕΝΟΜΕΝΑ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	102
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	104
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	105
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	126

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στα πλαίσια της ολοκλήρωσης της φοίτησης μου στο Τμήμα Τουριστικών Επιχειρήσεων της Σχολής Διοίκησης και Οικονομίας του ΤΕΙ Θεσσαλονίκης πραγματοποιώ την πτυχιακή μου εργασία με θέμα :
«Τουριστικές δυνατότητες ανάπτυξης του Ν.Δράμας».

Σκοπός της υλοποίησης της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η ανάδειξη των δυνατοτήτων ανάπτυξης των ειδικών μορφών τουρισμού με τους οποίους ασχολούμαι παρακάτω για τον ευρύτερο χώρο του Ν.Δράμας.

Παρουσιάζονται τα σημαντικότερα σημεία προσέλκυσης τουρισμού και οι τρόποι με τους οποίους μπορεί να υλοποιηθεί, ο μέγιστος στόχος ο οποίος είναι η πλήρης εκμετάλλευση των σημείων αυτών μέσω της βοήθειας του κράτους και διαφόρων Ευρωπαϊκών επιχορηγήσεων.

Τέλος, στο σημείο αυτό θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επόπτη καθηγητή της πτυχιακής μου εργασίας κύριο Γ.ΚΟΥΡΤΕΣΑ για την πολύτιμη και σημαντική βοήθεια του από την αρχή έως την ολοκλήρωση της.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο Τουρισμός σήμερα αποτελεί μία από τις ταχύτερα αναπτυσσόμενες και πλέον ανταγωνιστικές δραστηριότητες στον πλανήτη και αποτελεί την κινητήρια δύναμη για την οικονομία και την απασχόληση.

Ενώ ξεκίνησε στις αρχές του 20ου αιώνα ως μία ελιτίστικη και ακριβή μορφή διασκέδασης, απέκτησε μια μαζική και λαϊκή μορφή κατά τη δεκαετία του 1960, έχει φτάσει σήμερα να αποτελεί μία βασική ανάγκη των πολιτών των χωρών του ανεπτυγμένου κόσμου.

Η αύξηση της ευημερίας, η μείωση του κόστους και η απελευθέρωση στις διεθνείς μεταφορές, η πρόοδος στην παραγωγή και κατανάλωση της πληροφορίας είναι ορισμένοι από τους λόγους που ωθούν την προοπτική εξέλιξης του Τουρισμού. Από την άλλη όμως, τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του 2000 έδειξαν ότι η τουριστική αγορά αποτελεί έναν ευμετάβλητο χώρο, όπου οι εξωτερικοί παράγοντες, όπως φυσικές καταστροφές ή πολιτικές οξύνσεις, μπορούν να ανατρέψουν στρατηγικές επενδύσεις και να οδηγήσουν σε σοβαρά αναπτυξιακά αδιέξοδα.

Το ΑΕΠ της Ευρωπαϊκής Ένωσης που αντιστοιχεί άμεσα στην Τουριστική βιομηχανία είναι 5%, για την ευρύτερη οικονομία ανέρχεται στο 12% με περισσότερες από 2 εκατομμύρια επιχειρήσεις κυρίως μεσαίου και μικρού μεγέθους και 8 εκατομμύρια εργαζόμενους.

Στην Ελλάδα, ο Τουρισμός συμβάλλει κατά 15% στο ΑΕΠ και εξασφαλίζει περίπου 700.000 θέσεις εργασίας. Η Ελλάδα παγκοσμίως κατέχει την 15η θέση σε αφίξεις τουριστών (άνω των 13 εκατομμυρίων/έτος), την 4η στην Ευρωπαϊκή Ένωση σε καθαρά έσοδα από τουρισμό. Και τέλος, την 9η παγκοσμίως, σε επίπεδο ολοκληρωμένου τουριστικού προορισμού, με την κατηγορία της ιστορίας να καταλαμβάνει την 4η θέση και την κατηγορία της Τέχνης και της Κουλτούρας την 6η θέση.

Όμως τα καλά νέα για την Ελλάδα σταματούν εδώ. Και τούτο διότι παγκοσμίως αλλά ιδιαίτερα στην Ευρώπη και γιατί όχι στην Ελλάδα συμβαίνουν γρήγορες αλλαγές και ανακατατάξεις, τις οποίες αν αγνοήσουμε πολύ γρήγορα θα βρεθούμε εκτός παιχνιδιού.

Ο Τουρισμός είναι μια υπηρεσία/προϊόν που αναφέρεται κυρίως σε αισθήσεις, συναισθήματα και εμπειρίες, και λιγότερο σε τεχνικά χαρακτηριστικά ενός προϊόντος/υπηρεσίας. Τα χαρακτηριστικά του τουρίστα μεταβάλλονται σε σχέση με

το χρόνο. Ο άπειρος, ακατάδεκτος και προβλέψιμος τουρίστας που ήταν διψασμένος για ήλιο και κινούνταν μαζικά για να αποδράσει, σήμερα έχει γίνει ώριμος και απρόβλεπτος, έχει χορτάσει τον ήλιο, αναζητά τη διαφορετικότητα και θέλει να κατανοεί και να συμμετέχει και να αποκτά εμπειρίες ζωής.

Σύμφωνα με έκθεση του Παγκόσμιου Οργανισμού Τουρισμού, ο κύριος όγκος της ζήτησης στην Ευρώπη κατά την επόμενη εικοσαετία, θα προσανατολισθεί στις καλούμενες «εναλλακτικές μορφές τουρισμού», οι οποίες δεν συμπεριλαμβάνουν απαραίτητα τα στοιχεία του κλασικού-μαζικού τουρισμού «ήλιος + θάλασσα». Εκτιμάται ότι το 2020 οι εναλλακτικές μορφές τουρισμού θα καταλαμβάνουν το 20% της τουριστικής κίνησης στην Ευρώπη, που μεταφράζεται στο 40% της συνολικής τουριστικής κίνησης σήμερα.

Μπορεί η Ελλάδα να προσφέρει αυτά που αναζητά ο σύγχρονος τουρίστας; Η απάντηση είναι καταφατική. Έχει τις δυνατότητες η Ελλάδα να κερδίσει μερίδιο και μάλιστα σημαντικό από τις εξελίξεις στον τομέα του εναλλακτικού τουρισμού; Η απάντηση είναι και πάλι καταφατική.

Και μάλιστα ο εναλλακτικός τουρισμός μπορεί να αποτελέσει το ανάχωμα για τη συγκράτηση του πληθυσμού στην επί χρόνια εγκαταλελειμμένη περιφέρεια. Θα μπορούσε επίσης να αποτελέσει και το μοχλό αειφορικής ανάπτυξης αυτών των περιοχών που τα επί σειρά ετών μειονεκτήματά τους, (μακριά από μεγάλα κέντρα, δύσκολη πρόσβαση, ορεινοί όγκοι κ.λπ.) σήμερα εμφανίζονται ως δυνητικοί πόροι ανάπτυξης.

Το Υπουργείο Τουρισμού αντιλαμβανόμενο τις νέες εξελίξεις έχει φροντίσει να κινηθεί προς την κατεύθυνση αυτή αναπτύσσοντας καμπάνιες προβολής στο εξωτερικό και προωθώντας ψήφιση αντιστοίχων νομοθετημάτων. Όμως όλα αυτά σταματούν σε αυτό το επίπεδο. Οι πόροι και οι γενναίες χρηματοδοτήσεις εξακολουθούν να κατευθύνονται στις περιοχές του παραδοσιακού μοντέλου «ήλιος + θάλασσα». Οι μηχανισμοί προώθησης και προβολής, με ορισμένες εξαιρέσεις, παραμένουν αγκυλωμένοι στην αδράνειά τους. Είναι χαρακτηριστικό ότι τα Περιφερειακά Γραφεία Τουρισμού εσωτερικού και εξωτερικού δε γνωρίζουν και δεν ασχολούνται με τους νέους προορισμούς εναλλακτικού τουρισμού. Οι κεντρικές υπηρεσίες αντί να αναπτύξουν το στρατηγικό και επιτελικό τους ρόλο, προσπαθούν να ελέγχουν και να εγκρίνουν όλες τις κινήσεις των τοπικών φορέων. Πρόσφατο παράδειγμα η ρύθμιση για έγκριση των διαφημιστικών καταχωρίσεων των Αυτοδιοικητικών Οργανισμών από τις κεντρικές Υπηρεσίες. Και σε όλα αυτά έρχονται

να προστεθούν οι γραφειοκρατικοί μηχανισμοί και οι αγκυλώσεις σε σωρεία θεμάτων, άλλων Υπουργείων, καθυστερώντας με αυτό τον τρόπο την πορεία ανάπτυξης, προκαλώντας σημαντική απώλεια επιχειρηματικού χρόνου και απογοήτευση των επενδυτικών κινήσεων.

Το Υπουργείο Τουρισμού οφείλει και πρέπει να παρέμβει και να διορθώσει όλες αυτές τις αδυναμίες, ενώ θα πρέπει να δώσει σημαντικό βάρος στην εκπαίδευση κυρίως σε επίπεδο Ανωτάτων Ιδρυμάτων καθώς και την ανάπτυξη Τουριστικής συνείδησης στον Έλληνα πολίτη.

Ο Νομός Δράμας διαθέτει πλούσιους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους, με επίκεντρο τους ορεινούς όγκους, το δασικό και υδάτινο πλούτο της, την ιστορία και την τοπική ζωή.

Αποτελεί συνεπώς χαρακτηριστική περίπτωση για την ανάπτυξη εναλλακτικών μορφών τουρισμού.

Τα ισχυρά σημεία του Νομού είναι:

- ❖ Πλούτος τουριστικού προϊόντος
- ❖ Τα πολλά και διαφορετικά κοινά/πελάτες στους οποίους στοχεύουμε
- ❖ Το όμορφο φυσικό περιβάλλον
- ❖ Οι μεγάλες δυνατότητες εναλλακτικού τουρισμού
- ❖ Οι αναφυόμενες ευκαιρίες είναι:
- ❖ Οι νέες τάσεις ανάπτυξης του εναλλακτικού τουρισμού
- ❖ Δημογραφικές αλλαγές και σύγχρονος τρόπος ζωής
- ❖ Η ανάπτυξη των Βαλκανίων και της Κεντρικής Ευρώπης
- ❖ Η ολοκλήρωση των υποδομών και θεσμών
- ❖ Η ένταση της Τουριστικής προβολής της χώρας
- ❖ Η δημιουργία σαφούς ισχυρής «ταυτότητας»
- ❖ Η δυνατότητα ανάπτυξης του τουρισμού όλο το χρόνο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1.1 ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΝΟΜΟΥ

Ο Νομός της Δράμας βρίσκεται στο βορειοανατολικό άκρο του Ελλαδικού χώρου, στα σύνορα με τη Βουλγαρία. Αποτελεί τον πλουσιότερο νομό από πλευράς φυσικού περιβάλλοντος. Περικλείεται από τα βουνά της Ροδόπης στα βόρεια, του Μενοικίου και του Οβόλου στα δυτικά, του Παγγαίου στα νότια και τα όρη της Λεκάνης στα ανατολικά.

Ο ορεινός όγκος που δεσπόζει στο ψηλότερο σημείο του ορίζοντα είναι το Φαλακρό, το "βουνό σύμβολο" της Δράμας διοικητικά υπάγεται στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης και διαιρείται σε οκτώ δήμους (Δράμας, Κάτω Νευροκοπίου, Προσοτσάνης, Νικηφόρου, Παρανεστίου, Δοξάτου, Καλαμπακίου, Σιταγρών και μια κοινότητα (Σιδηρονέρου). Ο νομός είναι ουσιαστικά αγροτικός.

1.2 ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟΝ Ν.ΔΡΑΜΑΣ

Βασικά Ποσοτικά και Δημογραφικά Στοιχεία

Πληθυσμιακά Στοιχεία

Κατά την τελευταία δεκαετία, ο πληθυσμός του Νομού Δράμας αυξήθηκε κατά 8% (Πίνακας 2.1). Η τάση αυτή παρατηρείται σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό σε όλους τους οικισμούς των Δήμων του νομού όπως αυτοί προέκυψαν μετά τις συνενώσεις που επέβαλλε ο Νόμος 2539/97 - "Πρόγραμμα Ιωάννης Καποδίστριας (ΦΕΚ 244/ 1997/ τεύχος Α')". Επισημαίνεται το γεγονός ότι οι πληθυσμιακές μεταβολές σε επίπεδο νομού συμβαδίζουν με τη γενική τάση αύξησης του πληθυσμού που παρατηρείται σε περιφερειακό και εθνικό επίπεδο καθώς η Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας & Θράκης εμφανίζει αύξηση του πληθυσμού κατά 6% ενώ τα ίδια ποσοστά σε εθνικό επίπεδο καταγράφονται 7% για την περίοδο 1991-2001.

Πίνακας 2.1 : Εξέλιξη Πληθυσμού Νομού Δράμας 1991 - 2001

	Πραγματικός Πληθυσμός		Απόλυτη	%
	1991	2001	Μεταβολή 1991-2001	Μεταβολή 1991-2001
ΔΗΜΟΣ				
ΔΡΑΜΑΣ	49.716	55.632	5.916	12%
ΔΗΜΟΣ				
ΔΟΞΑΤΟΥ	10.898	11.000	102	1%
ΔΗΜΟΣ				
ΚΑΛΑΜΠΑΚΙΟΥ	6.522	6.481	-41	-1%
ΔΗΜΟΣ				
ΚΑΤΩ ΝΕΥΡΟΚΟΠΙΟΥ	8.372	8.026	-346	-4%
ΔΗΜΟΣ				
ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ	3.813	4.279	466	12%
ΔΗΜΟΣ				
ΠΑΡΑΝΕΣΤΙΟΥ	1.592	1.646	54	3%
ΔΗΜΟΣ				
ΠΡΟΣΟΤΣΑΝΗΣ	10.228	11.215	987	10%
ΔΗΜΟΣ				
ΣΙΤΑΓΡΩΝ	4.860	5.266	406	8%
ΚΟΙΝΟΤΗΤΑ				
ΣΙΔΗΡΟΝΕΡΟΥ	514	430	-84	-16%
ΝΟΜΟΣ				
ΔΡΑΜΑΣ	96.515	103.975	7.460	8%
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ & ΘΡΑΚΗΣ	570.496	607.162	36.666	6%
ΣΥΝΟΛΟ ΕΛΛΑΔΟΣ	10.259.900	10.934.097	674.197	7%

1.3 ΟΡΙΑ ΝΟΜΟΥ ΔΡΑΜΑΣ

Ο Ν.Δράμας συνορεύει ανατολικά με το Ν.Ξάνθης σε απόσταση 56Κm, δυτικά με το Ν.Σερρών σε απόσταση 63km, βόρεια με την Βουλγαρία σε απόσταση 72km και νότια με το Ν.Καβάλας σε απόσταση 36km.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

2.1 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Προϊστορία και Ιστορία της πόλης της Δράμας

Ο φυσικός πλούτος της πόλης σε άφθονα τρεχούμενα νερά δεν άφησε ασυγκίνητο κανέναν στο πέρασμα του από αυτήν την περιοχή. Τόσο ο προϊστορικός άνθρωπος όσο και εκείνος των ιστορικών χρόνων οργάνωσαν τη ζωή τους κοντά στο υγρό στοιχείο, καθιστώντας την περιοχή των νερών συνδεδετικό παράγοντα της μακραίωνης παρουσίας του ανθρώπου στη σημερινή πόλη.

Η αρχαιότερη μόνιμη ανθρώπινη εγκατάσταση στη θέση της σημερινής πόλης της Δράμας εντοπίστηκε έπειτα από συστηματική ανασκαφική στον προϊστορικό οικισμό του "Αρκαδικού", νότια του πάρκου της Αγίας Βαρβάρας.

Ο νεολιθικός αυτός οικισμός αποτελεί τον πρώτο οικιστικό πυρήνα της σημερινής πόλης από 6ης χιλιετίας π.Χ. Η ζωή στον οικισμό συνεχιζόταν στην πρώιμη εποχή του Χαλκού και σποραδικά στους ιστορικούς χρόνους. Ο πυρήνας όμως του αρχαίου οικισμού από τους υστροκλασικούς χρόνους, σύμφωνα με τα ανασκαφικά δεδομένα, βρισκόταν εσωτερικά του βυζαντινού περιβόλου των τειχών της Δράμας, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι η έκταση του αρχαίου οικισμού ταυτιζόταν με αυτήν του βυζαντινού φρουρίου.

Η έκταση του αρχαίου οικισμού, με την πιθανή ονομασία "Δραβήσκος", θα μπορούσε να οριστεί στα ανατολικά από την περιοχή των δικαστηρίων, στα δυτικά από το συνοικισμό της Νέας Κρώμνης, στα βόρεια από την περιοχή "Αμπέλια" και στα νότια από τις πηγές της Αγίας Βαρβάρας. Πολύτιμες πληροφορίες για την τοπογραφία της περιοχής αντλούνται από τα κινητά αρχαιολογικά ευρήματα που εντοπίστηκαν σε τάφους, σπήτια και κτίρια στην πόλη της Δράμας. Η συνεχής κατοίκηση στην περιοχή αυτή κατά τους βυζαντινούς, μεταβυζαντινούς χρόνους και το πέρασμα διαφόρων κατακτητών κατέστρεψαν αξιόλογα στοιχεία της προηγούμενης ζωής του τόπου.

Η σημερινή πόλη, κατά τους ρωμαϊκούς χρόνους, υπήρξε σημαντικός σταθμός οδικού δικτύου μέσα στην εκτεταμένη αποικία των Φιλιππων με το όνομα "Daravescos". Από το πλήθος των θεών του ελληνορωμαϊκού πανθέου και των τοπικών θεών που λατρεύονταν στην περιοχή ξεχωρίζει ο Διόνυσος. Η λατρεία του θεού της αμπέλου και του κρασιού συνεχίστηκε μέχρι τους ύστερους ρωμαϊκούς χρόνους και ταυτίστηκε με την λατρεία του ρωμαϊκού θεού "Liber Pater". Σε αναθηματικές επιγραφές που εντοπίστηκαν στην ευρύτερη περιοχή της Δράμας, αναφέρεται η ύπαρξη ιερού του Διονύσου ήδη από τους ελληνοιστικούς χρόνους, χωρίς όμως να έχει βρεθεί η θέση.

Στην παλαιοχριστιανική εποχή (40ς-70ς μ.Χ. αι.) η Δράμα είναι ένας μικρός οχυρωμένος οικισμός, που καταλαμβάνει την ίδια περιοχή με εκείνον από τα τέλη της κλασικής περιόδου. Αποτελώντας τον πιο σημαντικό οικισμό απ' όλους του εύφορου κάμπου των Φιλιππων, ανήκει διοικητικά στην εδαφική επικράτεια ("territorium") της ρωμαϊκής αποικίας των Φιλιππων, της λεγόμενης " Αυγούστας Ιουλίας Φιλιππικής". Η τελευταία ιδρύεται μετά την κοσμοϊστορική για την εξέλιξη του ρωμαϊκού κράτους μάχη των Φιλιππων, το έτος 42 μ.Χ., και εκτείνεται σε ολόκληρο το σημερινό νομό Καβάλας, μαζί με μεγάλα τμήματα των νομών Σερρών και Δράμας.

Η αποικία έγινε οικουμενικά γνωστή με το πέρασμα του αποστόλου Παύλου και της συνοδείας του από τους Φιλιππούς, το χειμώνα του έτους 49 μ.Χ., και την ίδρυση της πρώτης χριστιανικής εκκλησίας. Η χριστιανική κοινότητα των Φιλιππων εξελίσσεται βαθμιαία σε λαμπρή μητρόπολη της νέας θρησκείας με πολλές επισκοπές. Στη μητρόπολη αυτήν υπάγεται το οχυρωμένο "άστυ" της Δράμας, του οποίου η έκταση προσεγγίζει την προστατευόμενη περιοχή με το σωζόμενο βυζαντινό τείχος.

Στη μεσοβυζαντινή εποχή (9ος αρχές 13ου μ. αι.) η Δράμα αναπτύσσεται σε ισχυρό Κάστρο με στρατηγική σημασία και ζωηρό εμπορικό ενδιαφέρον, ενώ εξακολουθεί να υπάγεται στους Φιλιππούς από διοικητική και εκκλησιαστική άποψη.

Είναι περιτειχισμένη περιοχή σ' οχυρό υψίπεδο με έκταση γύρω στα σαράντα στρέμματα και πληθυσμό 1500-2000 κατοίκους, όπου εδρεύει στρατιωτικός διοικητής για τον έλεγχο της γύρω περιοχής. Από το τέλος της περιόδου σώζονται σε γραπτές πηγές οι ονομασίες "Drama" (1172) και "Dramme" (1206) για το Κάστρο, που συνδέονται με την πιθανή αρχαία ονομασία αλλά και τη σημερινή.

Σε όλη την υστεροβυζαντινή περίοδο (αρχές 13ου μ.Χ. αι. - 1453) η Δράμα αλλάζει συνεχώς κυρίαρχους, όπως όλες οι βυζαντινές επαρχίες. Το 1204 περνά στα

χέρια των Λατίνων, το 1223-1224 κατακτιέται από τον Θεόδωρο Α' Κομνηνό Δούκα, αυτοκράτορα της Θεσσαλονίκης, το 1230 καταλαμβάνεται από τον τσάρο της Βουλγαρίας Ιωάννη Ασέν Β', ενώ τα έτη 1242-1243 και το 1246 επανήλθε στους Βυζαντινούς, όταν ο Ιωάννης Βατάτζης ανακατέλαβε την ανατολική Μακεδονία. Στο πρώτο μισό του 14ου αι. υφίσταται τις ταραχές και τις συγκρούσεις των βυζαντινών εμφυλίων πολέμων, μεταξύ των δύο Ανδρονίκων Β' και Γ' των Παλαιολόγων (1321-1328) και κατόπιν μεταξύ του Ιωάννη Καντακουζηνού με μέλη της δυναστείας των Παλαιολόγων (1341-1347). Στα χρόνια αυτά η Δράμα υπήρξε τόπος παραμονής και αναψυχής της αυτοκράτειρας Ειρήνης Μομφερρατικής, συζύγου του Ανδρόνικου Β', η οποία πέθανε και ενταφιάστηκε στο Κάστρο την πρώτη εικοσαετία του 14ου αι. Ως αρχιεπισκοπή, εξαρτημένη από τη μητρόπολη των Φιλίππων, η Δράμα εμφανίζεται για πρώτη φορά στη βασιλεία του Μιχαήλ Η' Παλαιολόγου (1258-1282). Αυτήν την εποχή ακριβώς θεωρείται ότι αναπτύχθηκε σε σημαντικό εκκλησιαστικό και στρατιωτικό κέντρο. Κατά τα έτη 1344-1345 κατακτήθηκε από τον Σέρβο κράλη Στέφανο Δουσάν.

Ανακαταλαμβάνεται το έτος 1371 από τον Μανουήλ Παλαιολόγο και παραμένει στη βυζαντινή αυτοκρατορία μέχρι την οθωμανική κατάκτηση το 1383. Μετά την κατάληψη της Δράμας από τους Οθωμανούς το 1383 η πόλη εξακολουθεί να αποτελεί ένα μικρό κάστρο στην επικράτεια του σουλτάνου, αποκομμένο τόσο από την Πόλη, μέχρι την Άλωση του 1453 όσο και από τη Θεσσαλονίκη, μέχρι την κατάληψή της το 1430. Σταδιακά, το χριστιανικό στοιχείο, που αποτελούσε το 80% του πληθυσμού της πόλης ακόμη και στα μέσα του 15ου αι., συρρικνώνεται εξαιτίας της φυγής στα ορεινά και ανέρχεται μόλις στο 40% στα μέσα του 16ου αι., ενώ αυξάνεται συνεχώς το μουσουλμανικό στοιχείο που καταλαμβάνει μεγάλη περιοχή μέσα στο άλλοτε χριστιανικό κάστρο.

Η βαριά φορολογία, η κακή διοίκηση των αγάδων και τα συχνά κρούσματα ληστείας προκαλούν αίσθημα ανασφάλειας στους κατοίκους και καθυστέρηση στην ανάπτυξη της αγροτικής οικονομίας, μέχρι τις αρχές του 18ου αιώνα. Ωστόσο, τα όρια της πόλης επεκτείνονται και έξω από τα παλαιά βυζαντινά τείχη, στο "Άροση", για να δημιουργηθούν νέες μουσουλμανικές συνοικίες, όπως μαρτυρεί και ο Οθωμανός περιηγητής Τσελεμπί.

Ανάμεσα στη χριστιανική και στη μουσουλμανική περιοχή, ήδη στα μέσα του 17ου αι., έχει διαμορφωθεί η αγορά γύρω από το χείμαρρο που διέσχιζε άλλοτε το κέντρο της.

Μέσα στον 18ο αι., όμως, η ενίσχυση της αγροτικής παραγωγής συνοδεύεται από τη λειτουργία μικρών βιοτεχνιών στην πόλη, δίνοντας νέα πνοή στην εμπορική κίνηση. Σύμφωνα με τα στοιχεία άλλων περιοχών της Μακεδονίας, μπορούμε να υποθέσουμε πως αυξάνεται ο πληθυσμός και στη Δράμα, κυρίως ανάμεσα στους μουσουλμάνους, ενώ μεγαλώνουν και οι μουσουλμανικές συνοικίες έξω από τα τείχη.

Ωστόσο, η κακοδιοίκηση και η φορολόγηση των κατοίκων από τους ισχυρούς γαιοκτήμονες δεν επιτρέπουν την οικονομική εξέλιξη της πόλης. Αν και η Δράμα αποτελεί, στα μέσα του 19ου αι., την πρωτεύουσα μεγάλης περιφέρειας στην οποία έχουν την έδρα τους οι διοικητικές αρχές, ο στρατός και τα δικαστήρια, δεν μπορεί να ανταγωνιστεί το λιμάνι της Καβάλας ως διαμετακομιστικό κέντρο της ευρύτερης περιοχής.

Σοβαρή αλλαγή σημειώνεται στην πόλη μετά το 1870, όταν η παραγωγή και το εμπόριο καπνού προκαλούν την αύξηση του πληθυσμού και την ενίσχυση της εμπορικής κίνησης. Η λειτουργία του σιδηρόδρομου από το 1895 και η βελτίωση του οδικού δικτύου προς το λιμάνι της Καβάλας συνδέουν τη Δράμα με τα μεγάλα κέντρα της αυτοκρατορίας και τους θαλάσσιους δρόμους του εμπορίου. Μεγάλοι καπνεμπορικοί οίκοι ιδρύουν παραρτήματα στη Δράμα, κτίζονται καπναποθήκες, λειτουργούν τραπεζικά γραφεία και η Αγγλία ανοίγει υποπροξενείο στην πόλη.

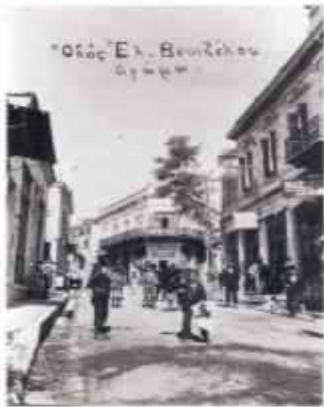
Σύντομα δημιουργούνται νέες συνοικίες γύρω από τα νερά της Αγίας Βαρβάρας και δυτικά της τειχισμένης περιοχής, των 6.000 - 7.000 κατοίκων. Οι νέοι κάτοικοι, μουσουλμάνοι, χριστιανοί και Εβραίοι, συγκροτούν ξεχωριστούς οικιστικούς πυρήνες σύμφωνα με τα πρότυπα της οθωμανικής περιόδου. Οι χριστιανοί, που ενισχύονται συνεχώς με οικογένειες από τη Δυτική Μακεδονία και ιδιαίτερα την Ήπειρο, αριθμούν τουλάχιστον 200 οικογένειες το 1880 και βρίσκονται μέσα στα παλαιά τείχη και νότια αυτής της περιοχής στην Αγία Βαρβάρα. Οι μουσουλμάνοι είναι συγκεντρωμένοι δυτικά της αγοράς και οι Εβραίοι εγκαθίστανται στην περιοχή των νερών της Αγίας Βαρβάρας.

Στα νέα δημόσια κτίρια της πόλης και στις ιδιωτικές κατοικίες αποτυπώνονται η οικονομική ευρωστία και οι επιδράσεις των ευρωπαϊκών προτύπων. Η ελληνική κοινότητα διακρίνεται, από το 1870 μέχρι την απελευθέρωση, για την οικονομική της ανάπτυξη, τη συγκρότηση φιλεκπαιδευτικών συλλόγων, την ανοικοδόμηση εκπαιδευτηρίων και τα φιλανθρωπικά της σωματεία.

Στις αρχές του 20ού αι., όταν ο πληθυσμός ανέρχεται ήδη σε 14.000 ανθρώπους και συνεχίζεται η οικονομική πρόοδος, σημειώνονται στην πόλη

σποραδικά βίαια επεισόδια ενός ακήρυχτου πολέμου, του Μακεδονικού Αγώνα. Ο Μητροπολίτης Δράμας Χρυσόστομος, οι δημογέροντες και ο λαός οργανώνουν την άμυνα της ελληνικής κοινότητας.

Μετά την ταραχώδη εποχή του Μακεδονικού Αγώνα και της πρώτης βουλγαρικής κατοχής, η πόλη απελευθερώνεται από τον ελληνικό στρατό την 1η Ιουλίου 1913, ύστερα από 540 χρόνια ξένης κατοχής. Αφού μεσολάβησε η οδυνηρή εμπειρία της δεύτερης βουλγαρικής κατοχής, οι τρεις θρησκευτικές ομάδες της πόλης σταδιακά συγκροτούν πολυθρησκευτικές συνοικίες, κυρίως στο σημερινό εμπορικό κέντρο.

Τελικά, η Δράμα αποκτά οριστικά ελληνικό χαρακτήρα με την ανταλλαγή των πληθυσμών σύμφωνα με τη συνθήκη της Λωζάννης του 1923. Οι πρόσφυγες του Πόντου, των δυτικών παραλίων της Μικράς Ασίας και της Θράκης θα αλλάξουν ριζικά την εικόνα της μετά την εγκατάστασή τους, δημιουργώντας πολλές προσφυγικές συνοικίες περιμετρικά του παλαιότερου πυρήνα της πόλης και τονώνοντας την κίνηση στην αγορά.

Η Δράμα έχει 32.000 κατοίκους το 1928, έχοντας επιτύχει διπλασιασμό του αριθμού τους μόλις σε μια δεκαετία με σημαντική αρμενική και εβραϊκή κοινότητα. Το εμπορικό κέντρο μετατοπίζεται οριστικά δυτικότερα και βόρεια του παλαιού, ενώ σύμβολο της σύγχρονης ιστορίας της πόλης γίνονται οι καπναποθήκες της Αγίας Βαρβάρας, θυμίζοντας περιόδους ευημερίας των κατοίκων χάρη στο εμπόριο καπνού του μεσοπολέμου.

Η πόλη θα γνωρίσει για μια ακόμη φορά, το 1941, την εμπειρία της ξένης κατοχής, που σημαδεύεται από την έξοδο πολλών κατοίκων προς τη Θεσσαλονίκη και τη μαζική σφαγή εκατοντάδων πολιτών στις 29 Σεπτεμβρίου 1941 ύστερα από εξέγερση στην περιοχή. Την ίδια περίοδο, το Μάρτιο του 1943, όλοι οι Εβραίοι της Δράμας συγκεντρώνονται από τις αρχές σε καπναποθήκη της πόλης και οδηγούνται στο ναζιστικό στρατόπεδο της Τρεμπλίνκα στην Πολωνία για μαζική εξόντωση.

Μεταπολεμικά, η Δράμα αποτελεί το διοικητικό, οικονομικό και πολιτιστικό κέντρο του νομού. Η συγκέντρωση των δραστηριοτήτων στην πόλη ευνοεί την ανάπτυξή της, καθώς ο πληθυσμός αυξάνεται από νέους ανθρώπους της περιφέρειας, Έλληνες της διασποράς και οικονομικούς μετανάστες. Εξάλλου, η σύνδεσή της με δίκτυα πόλεων στην Ελλάδα και στην Ευρώπη και η επικείμενη διάνοιξη των συνόρων με τη Βουλγαρία θα δώσουν νέες προοπτικές στον τόπο.

2.2 ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

ΕΙΔΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ

Στην Ελλάδα, τα τελευταία χρόνια αναπτύσσονται όλο και πιο συστηματικά οι ειδικές μορφές τουρισμού, που προσφέρουν τη δυνατότητα στους ταξιδιώτες να εμπλουτίσουν τις δραστηριότητές τους και με προγράμματα εξειδικευμένων δράσεων, όπως είναι ο θεραπευτικός – ιαματικός τουρισμός, ο θρησκευτικός τουρισμός, ο οικολογικός τουρισμός, ο αγροτουρισμός κ.λπ. Έτσι, η χώρα αποτελεί πλέον έναν προσφιλή τουριστικό προορισμό όχι μόνο για διακοπές «κλασσικού τύπου», αλλά και για όσους επιθυμούν να πραγματοποιήσουν εναλλακτικές διακοπές, αναζητώντας εκτός από την ξεκούραση και την απόλαυση των αξιοθέατων της χώρας και τη μοναδική εμπειρία, που προσφέρουν η φύση και τα «προϊόντα» της, ο θρησκευτικός πολιτισμός της αλλά και οι εξειδικευμένες υποδομές της ελληνικής τουριστικής βιομηχανίας

Αναλυτικά οι μορφές του εναλλακτικού τουρισμού διακρίνονται σε :

1. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
2. ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
3. ΘΑΛΑΣΣΙΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
4. ΠΕΡΙΠΑΤΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
5. ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
6. ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
7. ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ
8. ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟΣ – ΙΑΜΑΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

2.2.1. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο θρησκευτικός τουρισμός αποτελεί σημαντικό κομμάτι της ελληνικής τουριστικής κίνησης και αφορά την επίσκεψη σε θρησκευτικούς τόπους λατρείας, όπως μοναστήρια και εκκλησίες.

Τα μνημεία της ελληνικής ορθοδοξίας είναι αναπόσπαστο τμήμα της εθνικής κληρονομιάς και αποτελούν αξιόλογο πόλο έλξης επισκεπτών. Οι βυζαντινές και οι μεταβυζαντινές [εκκλησίες](#) με την αξιόλογη εικονογράφησή τους, τα ψηφιδωτά, τις τοιχογραφίες και τις σπάνιες εικόνες τους, οι επιβλητικοί καθεδρικοί ναοί, τα ξωκλήσια και τα προσκυνήματα της υπαίθρου, τα [μοναστήρια](#), τα μετόχια και οι σκήτες, η μοναδική μοναστική πολιτεία του Αγίου Όρους και τα μοναστήρια των Μετεώρων

(Θεσσαλία), μαρτυρούν την επίμονη προσήλωση στις παραδόσεις και τη στενή και μακράιωνη διασύνδεση της τέχνης με τη θρησκευτική λατρεία.

Σε πολλές περιοχές της χώρας, ο επισκέπτης έχει την ευκαιρία να συναντήσει, επίσης, κτίσματα και μνημεία λατρείας διαφορετικών δογμάτων και θρησκειών, που συνυπάρχουν σε ένα διαρκή διάλογο, αναδεικνύοντας το σπάνιο ιστορικό και πολιτισμικό παλίμψηστο του ελληνικού χώρου.

Ο θρησκευτικός τουρισμός χωρίζεται σε δύο κατηγορίες:

- ❖ Προσκυνητές τουρίστες, στους οποίους επικρατεί το θρησκευτικό κίνητρο. Οι τουρίστες αυτοί επισκέπτονται μία περιοχή αποκλειστικά για την επίσκεψη στο θρησκευτικό χώρο.
- ❖ Τουρισμός θρησκευτικής κληρονομιάς, του οποίου οι τουρίστες ταξιδεύουν ομαδικά και συνδυάζουν το ταξίδι τους και με άλλες τουριστικές δραστηριότητες.

2.2.2. ΑΓΡΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ως αγροτουρισμός ορίζεται η παράλληλη ανάπτυξη δραστηριοτήτων που αποσκοπεί στην οικονομική και την κοινωνική αναβάθμιση των αγροτικών χώρων και της υπαίθρου, με την στήριξη της τοπικής αγροτικής παραγωγής, της εμπορίας, της ήπιας και μικρής κλίμακας προσφοράς τουριστικών υπηρεσιών και της ανάδειξης του πολιτιστικού και φυσικού πλούτου κάθε περιοχής. . Επίσης, η δραστηριότητα αυτή φέρνει τον επισκέπτη σε επαφή με τη φύση καθώς και με τις δραστηριότητες στην ύπαιθρο, στις οποίες μπορεί να συμμετέχει, να ψυχαγωγηθεί και να νοιώσει τη χαρά της περιήγησης, της γνώσης και της ανακάλυψης.

Παράλληλα, κινητοποιεί τις παραγωγικές, πολιτισμικές και αναπτυξιακές δυνάμεις ενός τόπου, συμβάλλοντας έτσι στην περιβαλλοντική, οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη του αγροτικού χώρου.

Πολλές επιχειρήσεις σ' όλη τη χώρα, προσφέρουν τη δυνατότητα να απολαύσει κανείς τα μοναδικά πλεονεκτήματα της ελληνικής υπαίθρου, μέσω ειδικών προγραμμάτων αγροτουρισμού. Οι επιχειρήσεις αυτές κατατάσσονται στις παρακάτω κατηγορίες:

- ❖ πρατήρια / εκθετήρια αγροτουριστικών προϊόντων
- ❖ αγροτουριστικά κέντρα εστίασης και αναψυχής

- ❖ τουριστικά γραφεία, που αναλαμβάνουν τη διοργάνωση ή την υλοποίηση προγραμμάτων υπαίθριων δραστηριοτήτων και περιηγήσεων οικοτουριστικού και πολιτιστικού ενδιαφέροντος
- ❖ αγροκτήματα
- ❖ επιχειρήσεις παραγωγής παραδοσιακών προϊόντων
- ❖ εργαστήρια λαϊκής τέχνης

Ο αγροτουρισμός θεωρείται ως μία ήπια μορφή εναλλακτικού τουρισμού, καθώς οι υποδομές που προϋποθέτει και οι υπηρεσίες που παρέχει δεν είναι μαζικές.

Η ανάπτυξη αγροτουριστικών δραστηριοτήτων στοχεύει κυρίως:

- ❖ Στην αναβάθμιση και τουριστική αξιοποίηση των απομακρυσμένων περιοχών
- ❖ Στη συμπλήρωση του εισοδήματος των αγροτών (μέσω της ανάπτυξης υποδομών υποστήριξης του αγροτουρισμού και της προώθησης τοπικών προϊόντων)
- ❖ Στην εξοικείωση του επισκέπτη με τον τρόπο ζωής της αγροτικής οικογένειας και στη συμμετοχή του στις γεωργικές και κτηνοτροφικές δραστηριότητες
- ❖ Στη συνέχιση της τοπικής αγροτικής παράδοσης

2.2.3. ΘΑΛΑΣΣΙΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο θαλάσσιος τουρισμός είναι ο τουρισμός ο οποίος σχετίζεται με την πραγματοποίηση δραστηριοτήτων στη θάλασσα. Συνήθως αφορά την κολύμβηση και την αναψυχή στην παραλία, αλλά με την εναλλακτική του έννοια εμπεριέχει και λοιπές δραστηριότητες, όπως θαλάσσια σπορ, παρακολούθηση βυθού, κλπ.

Η Ελλάδα με τα 15.000 χλμ των ακτών, το πλήθος των νησιών της, τις προστατευμένες θαλάσσιες περιοχές χιλιάδων τετραγωνικών χιλιομέτρων, το ήπιο κλίμα, τα υψηλά ποσοστά ηλιοφάνειας και το ενδιαφέρον και εναλλασσόμενο τοπίο της, έχει ένα σαφές και αναμφισβήτητο συγκριτικό πλεονέκτημα στο θαλάσσιο τουρισμό. Ως αποτέλεσμα, ο θαλάσσιος τουρισμός έχει αρχίσει να αναπτύσσεται στη χώρα μας από τη 10ετία του 1960, με συνεχώς αυξητικούς ρυθμούς εξέλιξης.

Βασικές υπηρεσίες και υποδομές για την ανάπτυξη του θαλάσσιου τουρισμού είναι η διαθεσιμότητα καταλυμάτων, εστιατορίων, καφετεριών, ενοικιαζόμενων θαλάσσιων σπορ κλπ., σε παραθαλάσσιες η κοντινές περιοχές. Επίσης, λόγω της μαζικότητας του θαλάσσιου τουρισμού στην Ελλάδα, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η

ευκολία και η ποιότητα της πρόσβασης (λιμάνια, αεροδρόμια, ποιότητα οδικού δικτύου κ.α.).

2.2.4. ΠΕΡΙΠΑΤΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο περιπατητικός τουρισμός ορίζεται ως η πραγματοποίηση τουριστικών δραστηριοτήτων, που αφορούν τη διενέργεια περιπατητικών εκδρομών διαμέσου περιοχών αξιόλογης αισθητικής, περιβαλλοντικής και πολιτιστικής αξίας.

Ο περιπατητικός τουρισμός αλληλοσυνδέεται σε πολλές περιπτώσεις με τον οικοτουρισμό. Η βασική διαφορά των δύο έγκειται στο ότι ο οικοτουρισμός προϋποθέτει τη συμμετοχή του επισκέπτη για τη διατήρηση του τοπίου και της οικολογικής ισορροπίας, ενώ ο περιπατητικός τουρισμός όχι.

Ο περιπατητικός τουρισμός είναι στενά συνδεδεμένος με την ύπαρξη των καταλλήλων μονοπατιών, οργανωμένων ή όχι, εύκολης ή δύσκολης πρόσβασης. Πραγματοποιείται κυρίως σε ημιορεινές ή ορεινές περιοχές (λαγκάδια, πλαγιές, κλπ), χωρίς αυτό να είναι απόλυτο, και θα μπορούσε να θεωρηθεί ως είδος αθλητικού τουρισμού. Στην περίπτωση που ο περιπατητικός τουρισμός πραγματοποιείται σε ορεινές περιοχές, εντάσσεται στην κατηγορία του ορεινού τουρισμού

2.2.5. ΟΙΚΟΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ως οικοτουρισμός ορίζεται ο περιβαλλοντικά υπεύθυνος τουρισμός και η επίσκεψη σε φυσικές περιοχές, που αποσκοπεί στην απόλαυση και εκτίμηση της φύσης (και των πολιτισμικών στοιχείων του παρόντος και παρελθόντος) και ο οποίος προάγει τη διατήρηση της φύσης, έχει χαμηλή επίδραση επισκεπτών και παρέχει χρήσιμα ενεργή κοινωνικο-οικονομική ανάμιξη του ντόπιου πληθυσμού.

Ο οικοτουρισμός είναι μια περιβαλλοντικά ευαισθητοποιημένη μορφή τουρισμού, η οποία προωθεί την κατανόηση και την προστασία της φύσης, συμβάλλοντας ταυτόχρονα στη γνώση και στο σεβασμό της ιστορίας ενός τόπου. Η ανάπτυξη του οικοτουρισμού έχει ως στόχους:

- ❖ Την ανάδειξη και αξιοποίηση περιοχών ιδιαίτερου φυσικού κάλλους ή περιβαλλοντικής αξίας.
- ❖ Της προστασία οικολογικά ευαίσθητα περιοχών μέσω της περιβαλλοντικής έρευνας
- ❖ Τη διατήρηση της οικολογικής ισορροπίας και του τοπικού χαρακτήρα της περιοχής

- ❖ Την ενθάρρυνση της περιβαλλοντικής συνείδησης των επισκεπτών μέσω της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης

Οι επισκέπτες των οικολογικά ευαίσθητων περιοχών οφείλουν να τηρούν προσεκτικά τις απαιτήσεις για την προστασία του περιβάλλοντος από τη ρύπανση, την αποφυγή κάθε ενόχλησης των φυσικών βιοτόπων και διατάραξης της ισορροπίας των οικοσυστημάτων.

2.2.6. ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Ο πολιτιστικός τουρισμός σχετίζεται με την επίσκεψη σε έναν τόπο με στόχο την επαφή με τα πολιτιστικά στοιχεία αυτού (αρχαιολογικά, βυζαντινά, κλασικά ή νεότερα μνημεία, ιστορία, τέχνες, λαογραφία, κλπ). Συνήθως δεν εμφανίζεται μόνος του, εκτός των περιπτώσεων εκπαιδευτικών εκδρομών σχολείων, αλλά πραγματοποιείται συμπληρωματικά με κάποιο άλλο είδος τουρισμού, προσφέροντας γνώση και ποικιλία στο τουριστικό προϊόν.

Ο πολιτιστικός τουρισμός αποτελεί ένα από τα παλαιότερα και δημοφιλέστερα είδη τουρισμού. Από τους περασμένους αιώνες άτομα ή ομάδες περιηγητών, αναζητώντας τη γνώση, την εμπειρία, την προσωπική ανακάλυψη, πραγματοποιούσαν ταξίδια σε τόπους με αρχαιολογικό, ιστορικό, λαογραφικό ή θρησκευτικό ενδιαφέρον, σε μέρη με διαφορετικό πολιτισμό και εθνολογικές ιδιομορφίες. Ο πολιτιστικός τουρισμός προσφέρει ευκαιρίες για πολιτιστική εμπειρία, προσφέρει την περιήγηση στη φυσική, καλλιτεχνική και πνευματική κληρονομιά μιας περιοχής καθώς και στη σημερινή δημιουργία.

Επίσης, περιλαμβάνει τη συμμετοχή σε δραστηριότητες είτε παθητικές, όπως παρακολούθηση καλλιτεχνικών εκδηλώσεων (μουσικών συναυλιών, θεατρικών παραστάσεων κ.α.), επισκέψεις σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους, περιηγήσεις σε πολιτιστικές διαδρομές, είτε ενεργητικές όπως εκμάθηση τοπικής μαγειρικής, τέχνης ή συμμετοχή σε λαογραφικές δραστηριότητες. Μια άλλη σημαντική παράμετρος που χαρακτηρίζει αυτή τη μορφή τουρισμού, είναι η στενή και ουσιαστική επαφή που αποκτούν οι επισκέπτες με τον τοπικό πληθυσμό, τα ήθη και τις παραδόσεις του, σε συνδυασμό με τα πολιτιστικά δρώμενα στην περιοχή.

2.2.7. ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Η Ελλάδα, χώρα όπου γεννήθηκαν οι Ολυμπιακοί Αγώνες, είναι ιδανική για την ανάπτυξη αθλητικών δραστηριοτήτων καθώς και για τέλεση αθλητικών αγώνων

(αθλητικός τουρισμός). Τις τελευταίες δεκαετίες, στη χώρα διοργανώνονται όλο και συχνότερα μεγάλες αθλητικές διοργανώσεις σε πολλά σπορ (παγκόσμια πρωταθλήματα, πανευρωπαϊκοί αγώνες, σημαντικά διεθνή τουρνουά κ.α.), με κορυφαίο γεγονός τους [Ολυμπιακούς Αγώνες 2004](#), στην Αθήνα. Οι αθλητικές αυτές διοργανώσεις συνέβαλαν σημαντικά στην κατασκευή, σ' όλη την επικράτεια, πολλών σύγχρονων μεγαλύτερων ή μικρότερων αθλητικών εγκαταστάσεων, σταδίων και προπονητικών κέντρων για ένα ευρύ φάσμα αθλημάτων, όπου σήμερα οι κάτοικοι αλλά και οι επισκέπτες κάθε περιοχής έχουν τη δυνατότητα να ασκηθούν στο αγαπημένο τους σπορ: από τον στίβο, το ποδόσφαιρο, το βόλεϊ και το μπάσκετ, ως το τένις και το γκολφ, την ιστιοπλοΐα ή τις ιστιοσανίδες.

Εξάλλου, πολλά ξενοδοχεία διαθέτουν ειδικές εγκαταστάσεις για αθλητικές δραστηριότητες των πελατών τους (μπάσκετ, βόλεϊ, τένις, γκολφ, θαλάσσια σπορ κ.α.).

2.2.8. ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟΣ – ΙΑΜΑΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Η φύση εκτός από σπάνια τοπία και ιδιαίτερες φυσικές ομορφιές, «χάρισε» στην Ελλάδα και πηγές με σημαντικές θεραπευτικές ιδιότητες. Τα ιαματικά λουτρά αποτελούν μέρος του εθνικού πλούτου της χώρας, ενώ οι θεραπευτικές τους ιδιότητες ήταν γνωστές, ήδη, από τους αρχαίους χρόνους.

Οι ιαματικοί φυσικοί πόροι είναι διάσπαρτοι στην ελληνική επικράτεια, ενώ τα νερά των συγκεκριμένων πηγών διαφέρουν από τα συνηθισμένα, είτε λόγω της υψηλής τους θερμοκρασίας είτε λόγω της παρουσίας σπάνιων δραστικών συστατικών. Τα νερά αυτά χαρακτηρίζονται ως μεταλλικά εξαιτίας της θερμοκρασίας ή της γενικής τους χημικής σύστασης. Εκτός από τις ψυχρές μεταλλικές πηγές υπάρχουν και οι θερμοπηγές, με τις οποίες οικοδομήθηκε ένας κλάδος θεραπευτικής αγωγής, η ιαματική υδροθεραπεία (θερμαλισμός).

Η γεωγραφική κατανομή των πηγών δεν είναι τυχαία, καθώς συνδέεται είτε με τεκτονικά γεγονότα, όπως, για παράδειγμα, στις περιπτώσεις των πηγών του Καϊιάφα, της Κυλλήνης και του Λαγκαδά, είτε με ηφαιστειακές δραστηριότητες όπως, για παράδειγμα, στις περιπτώσεις των πηγών των Μεθάνων, της Μήλου, της Λέσβου, της Σαμοθράκης και της Λήμνου.

Η υδροθεραπεία είναι ιδιαίτερα σημαντική για την αντιμετώπιση πολλαπλών παθήσεων, όπως είναι τα αρθρικά και οι ρευματοπάθειες, και διακρίνεται σε δύο είδη:

- ❖ την εσωτερική, η οποία περιλαμβάνει την ποσιθεραπεία (πόση ιαματικών νερών), εισπνοθεραπεία (εισπνοή των αερίων ή των σταγονιδίων των μεταλλικών νερών) και τις πλύσεις (στοματικές, ρινικές, γυναικολογικές)
- ❖ την εξωτερική, η οποία περιλαμβάνει τα λουτρά, τις καταιωνίσεις (για ορισμένο χρόνο το σώμα δέχεται το θερμομεταλλικό νερό, που έρχεται με ψηλή ή χαμηλή πίεση) τις υδρομαλάξεις (το σώμα δέχεται την πίεση του νερού), την υδροκινησιοθεραπεία (συνδυασμός λουτροθεραπείας και κινησιοθεραπείας, όσο το σώμα βρίσκεται στο νερό) και την πηλοθεραπεία (εφαρμογή πηλού, που έχει «ωριμάσει», σε σημεία του σώματος με διάφορες παθήσεις).

Για την ανάπτυξη του ιαματικού τουρισμού και γενικότερα, του τουρισμού υγείας, λειτουργούν ήδη δύο κέντρα [θαλασσοθεραπείας](#) στην Κρήτη, εφοδιασμένα με το ειδικό σήμα λειτουργίας του Ε.Ο.Τ. και είναι υπό κατασκευή άλλα δύο. Σε αυτήν την κατηγορία τουριστικής υποδομής περιλαμβάνονται, επίσης, τα [14 υδροθεραπευτήρια \(ιδιοκτησίας Ε.Ο.Τ.\)](#), στα οποία εξυπηρετούνται ετησίως περί τα 100.000 άτομα, με 1.400.000 θεραπευτικές αγωγές (λούσεις, κλπ.) καθώς και δεκάδες άλλες ιαματικές πηγές που λειτουργούν από τοπικούς φορείς και προσφέρουν στους επισκέπτες σύγχρονες υπηρεσίες υψηλών προδιαγραφών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

3.1. ΦΥΣΙΚΕΣ ΟΜΟΡΦΙΕΣ – ΑΞΙΟΘΕΑΤΑ

3.1.1. ΦΑΛΑΚΡΟ

Στο νομό Δράμας έχουμε την ευκαιρία να περιπλανηθούμε στα μοναδικά δάση ερυθρελάτης, να απολαύσουμε τα μνημεία της φύσης (σπήλαια, φαράγγια), να κάνουμε ορεινή πεζοπορία ή ακόμα ορειβασία και αναρρίχηση. Να ακολουθήσουμε πολιτιστικές διαδρομές επισκεπτόμενοι βυζαντινά και μεταβυζαντινά μοναστήρια και εκκλησίες, αρχαιολογικούς χώρους και τοπικά μουσεία. Να παρακολουθήσουμε λαογραφικές εκδηλώσεις και να πάρουμε μέρος σε τοπικά πανηγύρια ή σε καλλιτεχνικές συναντήσεις.

Στην ύπαιθρο μπορούμε να κάνουμε αγροτουρισμό γνωρίζοντας καλύτερα τις συνθήκες ζωής και τους φιλόξενους κατοίκους της περιοχής, παρακολουθώντας γεωργικές δραστηριότητες κάθε λογής. Και αν θέλουμε να ικανοποιήσουμε τα οικολογικά μας ενδιαφέροντα, έχουμε τη δυνατότητα να θαυμάσουμε από κοντά σπάνια είδη χλωρίδας και πανίδας που βρίσκουν καταφύγιο στα πλούσια δασικά και υδάτινα οικοσυστήματά του.

Για το σκοπό αυτό, ένα σημαντικό δίκτυο τουριστικών εγκαταστάσεων ολοκληρώνεται κυρίως στο δασικό και αγροτικό περιβάλλον του νομού, κατάλληλα ενταγμένων στην κλίμακα του τοπίου. Παράλληλα, οι ξενοδοχειακές μονάδες της Δράμας προσφέρουν τις υπηρεσίες τους, επαρκώς, σε όσους προτιμούν τη φιλοξενία της πόλης.

Χιονοδρομικό κέντρο [\[http://www.falakro.gr\]](http://www.falakro.gr)

Το χιονοδρομικό κέντρο Φαλακρό βρίσκεται βορειοδυτικά του Νομού Δράμας σε απόσταση 46 χιλιομέτρων από την πόλη της Δράμας. Καλύπτει μια συνολική

έκταση 600 τετραγωνικών χλμ. ενώ οι εγκαταστάσεις του χιονοδρομικού κέντρου βρίσκονται στο οροπέδιο του Αγίου Πνεύματος σε υψόμετρο 1.720 μ. Λειτουργεί από τον Δεκέμβριο μέχρι τον Μάρτιο - Απρίλιο τα σαββατοκύριακα και καθημερινά την περίοδο των διακοπών των Χριστουγέννων και του νέου έτους. Πρόκειται για το βορειότερο χιονοδρομικό κέντρο της χώρας, που αυτό πρακτικά σημαίνει ότι οι κλιματολογικές συνθήκες, το υψόμετρο και η γεωμορφολογία, ευνοούν ώστε το χιονοδρομικό κέντρο να έχει την μακρύτερη χιονοδρομική περίοδο στην Ελλάδα. Το όρος φαλακρό το οποίο είναι άδενδρο στις κορυφές του συνέπεια του ονόματος του είναι ένα τεράστιο βραχώδες αμφιθέατρο με υψηλότερη κορυφή αυτή του προφήτη Ηλία, στα 2.232 μ.

Στο χιονοδρομικό Κέντρο λειτουργούν:

- ❖ Σχολές σκί και καταστήματα όπου μπορεί να νοικιάσει κανείς όλο τον απαραίτητο εξοπλισμό (Χιονοπέδιλα, έλκηθρα, χιονοσκούτερ κ.λ.π).
- ❖ Εστιατόριο - καφετερία συνολικής χωρητικότητας 250 ατόμων.
- ❖ Ξενώνας με δυνατότητα φιλοξενίας 80 ατόμων.

Καταφύγιο - Ξενώνας:

Βρίσκεται στην κεντρική θέση του οροπεδίου του Αγίου Πνεύματος στα 1720 μ. Διαθέτει εστιατόριο και καφετέρια συνολικής χωρητικότητας περίπου 250 ατόμων ενώ στα έντεκα δωμάτια του ξενώνα μπορούν να φιλοξενηθούν 80 άτομα.

LIFT (αναβατήρες)

Σήμερα στο χιονοδρομικό Κέντρο Φαλακρού με την ολοκλήρωση της πρώτης φάσης του επενδυτικού προγράμματος λειτουργούν συνολικά οκτώ αναβατήρες ενώ για την περίοδο 2.002-2.003 θα λειτουργήσει μεταξύ άλλων και ο τετραθέσιος εναέριος αναβατήρας (καρέκλα) διαδρομής 1.400μ. που θα εξυπηρετεί 2.000 άτομα/ώρα.

Επίσης λειτουργούν 3 baby lift με διαδρομές από 120 - 200 μ. ιδανικές για παιδιά.

Υπηρεσίες :

Σήμερα λειτουργούν τέσσερα καταστήματα όπου μπορεί κανείς να ενοικιάσει όλο τον απαραίτητο εξοπλισμό καθώς και έλκηθρα, ποδήλατα, χιονοσκούτερ, καθώς και σχολές εκμάθησης σκι. Με τους υπάρχοντες αναβατήρες οι χιονοδρόμοι έχουν πρόσβαση σε πίστες συνολικής διαδρομής 6 χιλιομέτρων.

Το Χιονοδρομικό Κέντρο διαθέτει:

- ❖ Πάρκινγκ Συνολικής χωρητικότητας 600 θέσεων
- ❖ Ιατρείο πλήρως εξοπλισμένο με ειδικό ορθοπεδικό ιατρό κατά τις ώρες λειτουργίας των Lift
- ❖ Δίκτυα κινητής τηλεφωνίας Cosmote, Vodafone, Wind.

Νέα Lift :

Από φέτος με τη λειτουργία της τετραθέσιας εναέριας καρέκλας σας δίνεται η δυνατότητα να απολαύσετε τη θέα από υψόμετρο 2110 μέτρων.

Αφήστε τα πέδιλα σας να κυλήσουν στις μεγαλύτερες πίστες της Β Ελλάδας θαυμάζοντας τον ποταμό Νέστο, το Φαράγγι των Πύργων, τη Θάσο, τον Άθω και τον Όλυμπο.

Οι άδενδρες πλαγιές του αποτελούν ιδανικές φυσικές πίστες κάθε βαθμού δυσκολίας, ικανοποιώντας έτσι το αίσθημα για ασφάλεια και εξοικείωση με το χιόνι του άπειρου χιονοδρόμου, και δοκιμάζοντας τα όρια και τις αντοχές και του πιο δεινού σκιέρ.

Στο φαλακρό εκτός από το εκτεταμένο αλπικό πραγματικά τοπίο που συναντά κανείς και τις απέραντες εναλλαγές φυσικού τοπίου καθ'όλη την διάρκεια της διαδρομής έχει την ευκαιρία να ζήσει μοναδικές εμπειρίες σε ένα χιονοδρομικό κέντρο στο οποίο πραγματοποιούνται επενδύσεις δισεκατομμυρίων δραχμών και φιλοδοξεί να γίνει πόλος έλξης επισκεπτών από όλη την Ελλάδα. Η πρόσβαση στο χιονοδρομικό κέντρο εξασφαλίζεται από ένα άριστα ασφαλοστρωμένο οδικό δίκτυο, το οποίο με μέριμνα της Νομαρχίας Δράμας έχει προσφάτως διαπλατυνθεί και έχουν τοποθετηθεί προστατευτικές μπάρες κατά μήκος της διαδρομής, ενώ ειδικοί χιονοδείκτες μας πληροφορούν για το ύψος του χιονιού. Ο επισκέπτης μπορεί με ασφάλεια να φτάσει σε 45 περίπου λεπτά από το κέντρο της πόλης της Δράμας παίρνοντας τον δρόμο προς το Νευροκόπι. (Η απόσταση από Θεσσαλονίκη προς

Δράμα είναι περίπου 147 χλμ.)

Δραστηριότητες στο Φαλακρό:

Το Φαλακρό εκτός από τις δυνατότητες χιονοδρομίας παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον για διαδρομές με οχήματα 4x4, πεζοπορία, ορειβασία, ορειβατικό σκί, αναρρίχηση, ποδήλατο βουνού, αεραθλητισμό, παρακολούθηση πουλιών και περιήγηση.

Ο επισκέπτης έχει μια μοναδική ευκαιρία να επισκεφθεί το παραδοσιακό χωριό του Βώλακα, το Νευροκόπι, το μοναδικό σπήλαιο του Μααρά στην Προσοτσάνη και το φαράγγι των Πύργων. Αϊ τολμηροί μπορούν να δοκιμάσουν τις αντοχές τους σε ειδικά αναρριχητικά πεδία.

Για όσους ενδιαφέρονται υπάρχει αναρριχητικός οδηγός που διανέμεται δωρεάν από την νομαρχία Δράμας τηλ 25210 62303 κυρία Τζίμου)

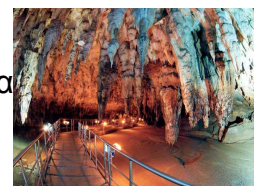
Αναπτυξιακή Εταιρεία Χιονοδρομικού Κέντρου Φαλακρού Α.Ε. Διοικητήριο Δράμας, Γραφείο 224 - Τ.Κ. 66100, Τηλ: 2521- 062224, Fax: 2521- 062452

3.1.2. ΣΠΗΛΑΙΟ ΑΓΓΙΤΗ (ΜΑΑΡΑΣ) <http://www.spilaioaggiti.gr>

Η λιθολογική σύσταση του Φαλακρού όρους (ασβεστόλιθοι) και η κλειστή λεκάνη του Κάτω Νευροκοπίου που βρίσκεται βορειότερα συντελούν στην απορρόφηση των υδάτων της βροχής και των χειμάρρων. Τα νερά αυτά στην διαδρομή τους δημιουργούν έναν επιμήκη αλλά όχι ευθύγραμμο καυστικό αγωγό που είναι το σπήλαιο. Η μορφολογική μελέτη του σπηλαίου έδειξε ότι κατά μήκος του κύριου άξονα ανάπτυξης του έχουν σχηματιστεί διευρύνσεις (αίθουσες) και στενώματα (σιφώνια), σταλακτικός διάκοσμος, ο οποίος μειώνεται από την είσοδο προς το εσωτερικό, και λίγοι λόγω της ροής των υδάτων σταλαγμίτες, οι οποίοι αναπτύσσονται συχνά πάνω σε πεσμένους βραχόλιθους. Ο πυθμένας του σπηλαίου καλύπτεται από αποθέσεις ιλύος, αργίλου και άμμου, των οποίων το πάχος είναι πάνω από 10 μέτρα.

Ο σημερινός επισκέπτης μπορεί να περιηγηθεί στα 500 πρώτα μέτρα του μοναδικού αυτού φυσικού μνημείου .

Η απώτερη προϊστορία στην περιοχή του σπηλαίου αγγίζει τα

30.000 χρόνια πριν από σήμερα, σύμφωνα με τις απόλυτες χρονολογήσεις που

έδωσε το εργαστήριο Πυρηνικής Φυσικής "Δημόκριτος". Η χρονολόγηση αφορά στον ανώτερο ανασκαφικό ορίζοντα της τομής που έγινε στο πλάι της τεχνητής εισόδου. Η ανασκαφή που γίνεται εκεί, από την Εφορεία Παλαιοανθρωπολογίας - Σπηλαιολογίας από το 1992, έφερε στο φως λίθινα εργαλεία και οστά ζώων (άλογα, ελάφια, δασύμαλλο ρινόκερο, μεγάκερο, μαμούθ).

Στην αίθουσα του τροχού στην αριστερή όχθη του ποταμού και σε ένα μικρό πλάτωμα (10x12 μ. περίπου) διαμορφωμένο σε δύο βαθμίδες, ανακαλύφθηκαν λείψανα εγκαταστάσεων του τέλους της Νεολιθικής περιόδου, δηλαδή του τέλους της 3ης χιλιετίας π.Χ .

Δείγματα από τον εργαλειακό εξοπλισμό και τα οστά που προήλθαν από την ανασκαφική τομή εκτίθενται στο Μουσείο Δράμας.

Απέναντι από τη νεολιθική εγκατάσταση ιδιαίτερη εντύπωση προκαλεί ο σωζόμενος από τις αρχές του 20ου αιώνα υδροτροχός. Ο αρχικά ξύλινος και μετέπειτα σιδερένιος υδροτροχός (διάμετρος 8μ.) μαζί με ένα μικρότερο (διάμετρο 4μ.) και με ένα σύστημα κτιστών αγωγών κάλυψε τις ανάγκες υδρεύσεως της περιοχής στο πρώτο μισό του 20ου αιώνα. Η δημιουργία ενός σύγχρονου δικτύου υδροδότησης από τα τέλη της δεκαετία του 1950 έθεσε τους τροχούς σε αχρηστία. Η διατήρηση και ανάδειξη των λαμπρών αυτών μνημείων προβιομηχανικής αρχαιολογίας είναι υποχρέωση μας.

Στη δεξιά όχθη του Αγγίτη η εγκατάσταση αποίκων, που πρέπει να είχαν σχέση με τη Ρωμαϊκή πόλη των Φιλίππων, είχε αποτέλεσμα τη δημιουργία εκτεταμένου οικισμού και νεκροταφείων που δεν έχουν ανασκαφεί ακόμη. Γι αυτό ο χώρος που βρίσκεται δεξιά και αριστερά της τεχνητής εισόδου του σπηλαίου δεν είναι επισκέψιμος . Στην κορυφή του λόφου πάνω από τη φυσική είσοδο του σπηλαίου υπάρχει διπλός οχυρωματικός περίβολος. Η ασβεστόκτιστη αυτή οχύρωση, δέσποζε στο βορειοδυτικό τμήμα της πεδιάδας και έλεγχε περάσματα της περιοχής.

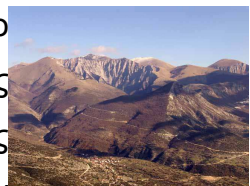
Μελλοντικές ανασκαφές θα δώσουν απάντηση σε πολλά ερωτήματα για την προέλευσή της. Η ανάδειξη και αξιοποίηση της οχύρωσης έχει ήδη δρομολογηθεί και στο άμεσο μέλλον οι επισκέπτες του σπηλαίου θα έχουν τη δυνατότητα να περιηγηθούν στον παραπάνω χώρο.

Μεγάλο επίσης ενδιαφέρον παρουσιάζει και η φυσική ομορφιά του περιβάλλοντος χώρου του σπηλαίου. Η πλούσια βλάστηση, στις όχθες του ποταμού, που αποτελείται από πλατάνια, ιτιές, λεύκες κ.ά., δίνει τη δυνατότητα

στους επισκέπτες να απολαύσουν μοναδικές στιγμές ηρεμίας και ξεκούρασης. Οι χώροι αναψυχής που δημιουργήθηκαν, με σεβασμό προς τη φύση, και τα καταστήματα που λειτουργούν παρέχουν τη δυνατότητα για ολοήμερη διαμονή στο χώρο. Στην ευρύτερη περιοχή της Δράμας η παράδοση θέλει την Πρωτομαγιά και τον Δεκαπενταύγουστο ο περιβάλλον χώρος του σπηλαίου να κατακλύζεται από χιλιάδες άτομα. Τις ημέρες αυτές πραγματοποιείται ένα «πανηγύρι» στο οποίο οι πλανόδιοι πωλητές δίνουν έναν ιδιαίτερο τόνο.

3.1.3. ΦΑΡΑΓΓΙ ΠΕΤΡΟΥΣΑΣ - ΠΥΡΓΩΝ

Το Φαράγγι της Πετρούσας - Πύργων, ξεκινάει βόρεια από το χωριό των Πύργων και καταλήγει στην Πετρούσα. Με μήκος περισσότερο των 10 χιλιομέτρων αποτελεί πόλο έλξης για τους φυσιολάτρεις - περιπατητές, οι οποίοι μπορούν να το διασχίσουν κάτω από κατακόρυφα βράχια, μέσα σ' ένα εκπληκτικής φυσικής ομορφιάς τοπίο. Στις πλαγιές του φαραγγιού φιλοξενούνται πολύχρωμα αγριολούλουδα, ανθεκτικά ξερόφυτα αλλά και ενδιαφέρουσα δενδρώδης βλάστηση. Επιπλέον το φαράγγι αποτελεί καταφύγιο για πλήθος ειδών της πανίδας.

Το καλοκαίρι του 1968 πραγματοποιήθηκε για πρώτη φορά οργανωμένη διάσχιση του Φαραγγιού από ομάδα Ιταλών με ντόπιο οδηγό. Από την εκκλησία της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, στα βόρεια του χωριού των Πύργων, αναζητούμε το καταφύγιο, στη θέση "Κάπι" για τους ντόπιους, προκειμένου να αρχίσουμε την εξερεύνησή μας μέσα στο "Φαράγγι". Η διαδρομή είναι σχεδόν επίπεδη, σε ορισμένα μόνο σημεία γίνεται ανηφορική. Το έδαφος είναι στρωμένο με πέτρες χειμάρρων και ελίσσεται ανάμεσα σε απότομες και πολύ δασωμένες ράχες. Σε πολλά σημεία γίνεται εξαιρετικά στενό με πλάτος που δεν ξεπερνά τα 3-5 μέτρα, όπου σχηματίζονται λεκάνες με νερό. Με δέος πλησιάζουμε την περιοχή με το στεφάνι των κορυφών. Μπροστά μας, το Φαράγγι χωρίζεται σε δύο παρακλάδια, που κατευθύνονται στις πλαϊνές ορθοπλαγιές, ενώ οι κεντρικές ορθοπλαγιές καταλήγουν σε άλλα δύο παρακλάδια...

Νοτιότερα και στο ύψος του Δημοτικού Διαμερίσματος Πετρούσας και εντός του Φαραγγιού, δημιουργήθηκε ένα πανέμορφο Πέτρινο Θέατρο που κάθε καλοκαίρι αποτελεί το επίκεντρο πολιτιστικών και καλλιτεχνικών εκδηλώσεων για όλο τον Νομό Δράμας.

Με πρωτεργάτες τους κατοίκους της Πετρούσας και με την βοήθεια του Δήμου Προσοτσάνης και της Νομαρχίας Δράμας έγιναν μια σειρά από έργα, όπως κατασκευή γεφυριών, μικρής εκκλησίας με καμπαναριό (είναι το ξωκλήσι της Αγίας Τριάδας μέσα σε φυσική σπηλιά, όπου πιστεύεται ότι αναβλύζει άγιασμα μέσα από τους βράχους), αμφιθεατρικού χώρου 4.500 θέσεων, κτίσματος-καταφυγίου, ξύλινης εξέδρας για παραστάσεις, δρόμων πρόσβασης προς το Φαράγγι, πετρόκτιστη περίφραξη του χώρου κλπ.

3.1.4. ΤΟ ΙΕΡΟ ΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΟΥ (ΚΑΛΗ ΒΡΥΣΗ)

Εξαιρετικό ενδιαφέρον παρουσιάζει η ύπαρξη στο Δημοτικό Διαμέρισμα Καλής Βρύσης ιερού Διονυσιακής λατρείας πρώιμων ελληνιστικών χρόνων, που σώζεται σε αρκετά καλή κατάσταση.

Η περιοχή πλούσια σε αρχαιότητες από τους προϊστορικούς μέχρι τους βυζαντινούς χρόνους, έπαιξε σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση της πολιτιστικής και ιστορικής φυσιογνωμίας του τόπου αυτού.

Το Ιερό βρίσκεται στη θέση «μικρή τούμπα» και απέχει 2,5 χιλιόμετρα από το Δημοτικό Διαμέρισμα Καλής Βρύσης και δεσπόζει σε όλη την κοιλάδα του ποταμού Αγγίτη, επάνω σε ένα πλάτωμα - φυσική θέση σημαντική και αξιόλογο πέρασμα για διάφορες εποχές, ανάμεσα στα βουνά Μενοίκιο και Φαλακρό, που βρίσκεται απέναντι, και σε μικρή απόσταση από το Σπήλαιο των Πηγών του ποταμού Αγγίτη. Το κτίριο ωραίας τοιχοδομίας, είναι μοναδικό δείγμα κτίσματος ιστορικών χρόνων για το Νομό Δράμας. Μια πρώτη προσπάθεια χρονολόγησης που στηρίζεται σε ευρήματα μας οδηγεί στα τέλη του 4ου αιώνα με αρχές του 300 π.Χ.

Αποκαλύφθηκε ένα παχύ στρώμα καταστροφής από φωτιά και θραύσματα αγγείων καθώς και νομίσματα μαζί με κομμάτια από πλιθιά και καμένα ξύλα, τα οποία μαρτυρούν το βίαιο πέρασμα της φωτιάς που προκάλεσε μεγάλες καταστροφές. Στην ίδια περιοχή βρέθηκε μαρμάρινη προτομή του θεού Διόνυσου ρωμαϊκών χρόνων.

Η σπουδαιότητα του ναού και η δυνατότητα προσέλκυσης επισκεπτών οι οποίοι θα μπορέσουν από κοντά να θαυμάσουν το μεγαλοπρεπή ιερό του Διόνυσου επέβαλε την πραγματοποίηση μιας σειράς έργων και ενεργειών όπως: προσεκτική ανασκαφή η οποία έγινε από ομάδες ειδικευμένων αρχαιολόγων και η οποία ανάδειξε πλήρως το ιερό του Διονύσου, περίφραξη του χώρου του ιερού προς αποφυγή καταστροφών και κλοπών, κατασκευή στεγάστρου η οποία συμβάλει στην προστασία

τόσο του ιερού όσο και των επισκεπτών από δυσμενή καιρικά φαινόμενα, απαλλοτρίωση των γύρω αγροτεμαχίων και δημιουργία χώρων στάθμευσης καθώς και ασφαλτόστρωση του δρόμου από το Δημοτικό Διαμέρισμα Καλής Βρύσης προς το ιερό.

3.1.5. ΦΙΛΙΠΠΟΙ

Μόλις 19 χιλ. από την Δράμα “ζωντανεύει” η ιστορία των Φιλιππών. Μεγάλο και σπουδαίο κέντρο λόγω της εύφορης γης και των μεταλλείων χρυσού. Στη Ρωμαϊκή αυτοκρατορία οι Φίλιπποι αποκτούν ιδιαίτερη εμπορική σημασία λόγω της Εγνατίας Οδού που συνδέει το Δυρράχιο με το Βυζάντιο. Οι Φίλιπποι ήταν η πρώτη Ευρωπαϊκή πόλη όπου κηρύχτηκε για πρώτη φορά ο Χριστιανικός λόγος από τον Απόστολο Παύλο.

Ρωμαϊκά ερείπια.

Οι περίφημες παλαιοχριστιανικές Βασιλικές. Το Βυζαντινό Οκτάγωνο των Φιλιππών. Η Ρωμαϊκή αγορά, τα λουτρά, η παλαίστρα, η φυλακή του Αποστόλου Παύλου.

Το βαπτιστήριο της Λύδιας. Της πρώτης Ευρωπαϊάς Χριστιανής. Υπολείμματα ρωμαϊκών και βυζαντινών τειχών.

Στο αρχαίο θέατρο 8.000 θέσεων, κτίσμα του Φιλίππου, ηχεί και πάλι ο αρχαίος λόγος στις παραστάσεις του Φεστιβάλ Φιλιππων-Θάσου. Στο τοπικό Μουσείο εκθέματα της περιοχής και του γειτονικού προϊστορικού οικισμού Ντικιλί Τας. Στην απλωτή πεδιάδα των Φιλιππών ακούγονται ακόμη οι κλαγγές των όπλων των Ρωμαϊκών λεγεώνων, που συγκρούονται για τη διαδοχή του Ιουλίου Καίσαρα.

3.1.6. ΤΟ ΜΕΝΟΙΚΙΟ ΟΡΟΣ

Οριοθετεί το δυτικό όριο του νομού Δράμας και αποτελεί την προς νότο συνέχεια του Φαλακρού. Η ψηλότερη κορυφή του Μενοικίου είναι η "Μαυρομάτα" στο ν. Σερρών με υψόμετρο 1.963 μ., ενώ η ψηλότερη κορυφή του στο ν. Δράμας το "Θαμνοτόπι" με υψόμετρο 1.952 μ. Το βουνό χαρακτηρίζεται από το έντονο ανάγλυφο, από τα ορεινά και

υποαλπικά λιβάδια με πλούσια χλωρίδα, τα δάση οξιάς και οξιάς - υβρυδογενούς ελάτης, το δάσος υπεραιώνιων δένδρων καστανιάς και την πλούσια ορνιθοπανίδα που φιλοξενεί. Η χλωρίδα που συνθέτει την υψηλή βλάστηση του βουνού αποτελείται από οξιά, καστανιά, υβρυδογενή ελάτη, μαύρη πεύκη, κέδρα, δρυς, γαύρο, ιπιές, σκλήθρα, σορβιές, σφενδάμια, φράξο, κρανά, αγριοτριανταφυλλιές, μύρτιλλο κ.ά.

Ενδιαφέρουσα όμως είναι η ποώδης βλάστηση εξαιτίας της σπανιότητας και του μεγάλου αριθμού των ειδών: κρίνος ο μάρταγος, σαξιφράγες, τσάι του βουνού (σιδηρίτης), αγριγαρύφαλα, ίριδες, παιώνια, κενταυρέες, καμπανούλες, αγριοπανσές, θυμάρι, ορχιδέες, δακτυλιόριζες κ.ά., καθώς και πολλά αγρωστώδη και ψυχανθή φυτά. Η πανίδα της περιοχής περιλαμβάνει τα θηλαστικά αγριογούρουνο, ζαρκάδι, λαγό, λύκο, ασβό, πετροκούναβο κ.ά., ενώ η ορνιθοπανίδα είναι εξαιρετικά ενδιαφέρουσα: φιδαιτός, χρυσαετός, σταυραετός, ασπροπάρης, κερκινέζι, σφηκοβαρβακίνα πετρίτης, ξεφτέρι, σαΐνι, μπούφος, αγριόκουρκος, σταχτοτσικλιτάρα, μαυροτσικλιτάρα, αετομάχος, βλάχος, βουνοσταχτάρα, τσαλαπετεινός, δένδροφυλλοσκόπος, σπίνος, μελισσοφάγος κ.ά.

3.1.7. ΔΑΣΟΣ ΕΛΑΤΙΑΣ (ΚΑΡΑ ΝΤΕΡΕ)

Η περιοχή βρίσκεται στο κεντρικό και βόρειο τμήμα του νομού και εκτείνεται κατά μήκος της ελληνοβουλγαρικής μεθορίου

Χαρακτηρίζεται από τα συμπαγή δάση που την καλύπτουν σε ποσοστό 90% και την ύπαρξη του δασικού χωριού Ελατιάς. Στη θέση «Κούτρα» και σε απόσταση 72 χλμ. από τη Δράμα υπάρχει το δασικό χωριό Ελατιάς, ιδιοκτησία της δασικής υπηρεσίας, που είναι το διοικητικό και λειτουργικό κέντρο των δασών της Ελατιάς. Αποτελείται από εντυπωσιακά πέτρινα κτίρια, τα οποία η δασική υπηρεσία χρησιμοποιεί εκτός των άλλων και για φιλοξενία επισκεπτών. Το δασικό χωριό έχει υδροδότηση, ηλεκτρικό ρεύμα και τηλεφωνικές γραμμές. Στην Ελατιά βρίσκεται το μοναδικό στη χώρα μας δάσος ερυθρελάτης, όπου το τοπίο παραπέμπει σε αντίστοιχα της μέσης και βόρειας Ευρώπης. Επίσης στην ευρύτερη περιοχή της Ελατιάς και στη θέση «Μαγούλα» υπάρχει το μοναδικό στην Ελλάδα δάσος σημύδας. Άλλα είδη δένδρων και θάμνων που απαντώνται είναι η υβρυδογενής ελάτη (προσομοιάζει με την λευκή της Ευρώπης), δασική πεύκη, κέδρα, οξιά, σημύδα, λεύκες, ιπιές, σορβιές,

σφενδάμια, δρύες, φράξος, σκλήθρα, κρυνιά, γαύρος, οστριά αδριανός, κουφοξυλιά, αγριοτριανταφυλλιάς, μύρτιλλα κ.ά., ενώ υπάρχει και πλήθος ποωδών φυτών.

Γενικά η χλωρίδα της Ελατιάς είναι πλούσια σε είδη (πάνω από 700), με πολλά ενδημικά (τοπικά) της βαλκανικής περιοχής, καθώς και με πολλά σπάνια για τη χώρα μας. Επίσης, συναντάται ποικιλία μανιταριών με πολλά εδώδιμα (βωλίτες, κοπρίνοι, αμανίτης καίσαρος κ.ά.).

Η πανίδα της περιοχής είναι και αυτή πλούσια, με είδη όπως την καφετιά αρκούδα, αγριογούρουνο, ελάφι, ζαρκάδι, λαγό, λύκο, αγριόγατο, φάσσα, αετούς, γεράκια, δρυοκολάπτες κ.ά.

3.1.8. ΔΑΣΟΣ ΦΡΑΚΤΟΥ

Βρίσκεται στο βορειοανατολικό άκρο του νομού Δράμας, κάτω από την ψηλότερη κορυφή της Κεντρικής Ροδόπης στα 1.953 μ. Χαρακτηριστικό του αποτελεί η ύπαρξη του Παρθένου Δάσους που είναι το μοναδικό της χώρας και θεωρείται το σπουδαιότερο στο είδος του στην Ευρώπη. Καταγράφηκε ως παρθένο (έκταση 11.000 στρέμ.) το 1979 και αμέσως το 1980 κηρύχθηκε διατηρητέο μνημείο της φύσης, λόγω της μεγάλης φυτογεωγραφικής, οικολογικής και ιστορικής του αξίας. Από τότε μέχρι σήμερα βρίσκεται σε καθεστώς απόλυτης προστασίας, αφού δεν επιτρέπεται καμιά ανθρώπινη δραστηριότητα παρά μόνο η επιστημονική έρευνα. Είναι παρθένο, γιατί η εξέλιξή του ακολούθησε τους κανόνες της φύσης και δε διαταράχθηκε από τον άνθρωπο εδώ και τουλάχιστον 500 χρόνια. Βέβαια με την λέξη παρθένο δεν εννοούμε ότι δεν υπήρξε καμία ανθρώπινη παρουσία και δραστηριότητα, αλλά ότι οι μέχρι τώρα ήπιες ανθρώπινες επιδράσεις δεν επηρέασαν το χαρακτήρα του αδιατάρακτου δασικού οικοσυστήματος.

Η μορφή του παρθένου διαφέρει από τα κοινά δάση, επειδή σε αυτό συνυπάρχουν διάφορα είδη πλατύφυλλων και κωνοφόρων από μικρές ηλικίες και ύψη μέχρι και γηρασμένα ή ξερά δένδρα μεγάλου ύψους. Η ορατότητα είναι μικρή εξαιτίας της πυκνής βλάστησης, ενώ είναι αδιάβατο λόγω και των κατακείμενων δένδρων. Στο παρθένο η πιθανότητα συνάντησης με κάποιο άγριο ζώο είναι μεγάλη, γιατί αυτά βρίσκονται σε μεγάλους πληθυσμούς και δε φοβούνται την παρουσία μας, αφού δεν έχουν συνηθίσει σε ανθρώπινες οχλήσεις.

Περιφερειακά του παρθένου υπάρχει μια ευρύτερη προστατευτική ζώνη που μαζί με αυτό ονομάζεται δάσος Φρακτού. Στην περιφερειακή ζώνη το δάσος προσομοιάζει με τα δάση της Κεντρικής Ροδόπης και βρίσκεται σε καθεστώς μερικής προστασίας, καθώς απαγορεύονται η βοσκή και η θήρα, ενώ επιτρέπονται η ξυλοπαραγωγή και η δασική αναψυχή. Λειτουργικό κέντρο του δάσους είναι το δασικό εργοτάξιο Φρακτού που βρίσκεται 8,5 χλμ. πριν από το παρθένο.

Η βλάστηση του δάσους Φρακτού αποτελείται κυρίως από δάση ερυθρελάτης, οξιάς, δασικής πεύκης, μαύρης πεύκης και δρυός. Η ερυθρελάτη και η δασική πεύκη (καθώς και άλλα είδη) βρίσκονται στα νότια όρια της γεωγραφικής τους εξάπλωσης και δίνουν στην περιοχή χαρακτήρα μεσευρωπαϊκού τοπίου. Το σπουδαιότερο δάσος μαύρης πεύκης στη Ροδόπη.

Η πανίδα που εμφανίζεται στο Παρθένο Δάσος είναι πολύ πλούσια σε είδη και σε αριθμούς. Η περιοχή αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα ελληνικά ορεινά οικοσυστήματα, με την εμφάνιση όλων σχεδόν των ειδών που ζουν στα ελληνικά βουνά. Είναι προφανές ότι η πανίδα αυτή ζει και μετακινείται σε ολόκληρο το δάσος Φρακτού. Το μεγάλο υψομετρικό εύρος του δάσους, που από τα 780 μ. διαμέσου πυκνοδασωμένων πλαγιών καταλήγει στο Παρθένο Δάσος στα 1953 μ., σε συνδυασμό με την εμφάνιση χαραδρών, ορθοπλαγιών και λιβαδικών εκτάσεων (ανώτερη υψομετρική ζώνη), δημιουργούν τις απαραίτητες προϋποθέσεις για τη συνύπαρξη πολυάριθμων ειδών. Θέα από τη χαράδρα του "Αγριόγιδου".

Στο σύμπλεγμα Φρακτού αναπαράγονται περισσότερα από 100 είδη πουλιών, ανάμεσα στα οποία αρκετά περιλαμβάνονται σε κοινοτική οδηγία για είδη που χρειάζονται ειδικά μέτρα προστασίας. Παράλληλα, το ίδιο πλούσια εμφανίζονται και τα θηλαστικά. Στην ευρύτερη περιοχή του συμπλέγματος ζουν τουλάχιστον 32 είδη θηλαστικών, ανάμεσα τους όλα τα σπάνια είδη της Ελλάδας και Ευρώπης. Η έκταση του Παρθένου Δάσους είναι πολύ σημαντική για την ύπαρξη των περισσότερων από τα παραπάνω είδη. Από αισθητική άποψη το δάσος Φρακτού διακρίνεται για τη χαρακτηριστική και μοναδική ομορφιά του.

Η ονομασία "Φρακτό" οφείλεται στο γεγονός ότι όλη η περιοχή είναι μια λεκάνη φραγμένη με κορυφογραμμές με μια μόνο διέξοδο στο νότιο και χαμηλότερο σημείο της.

Οι έντονοι γεωλογικοί σχηματισμοί στο κεντρικό τμήμα της περιοχής μαζί με τις πολλές σάρες δίνουν μια τραχύτητα και αγριάδα στο χώρο που ξεφεύγει από τα συνηθισμένα δασικά τοπία. Το "Αχλαδόρεμα", που μαζί με τα ρέματά του διασχίζει το

Φρακτό, σχηματίζει έξι εντυπωσιακούς καταρράκτες και προσθέτει το απαραίτητο αισθητικό στοιχείο, το νερό.

Το τοπίο της περιοχής αγκαλιάζει η πλούσια βλάστηση που με τη μεγάλη ποικιλία αείφυλλων και φυλλοβόλων, κωνοφόρων και πλατύφυλλων προσφέρει πολλές αποχρώσεις του πράσινου, ενώ το φθινόπωρο σχηματίζονται εντυπωσιακοί χρωματισμοί.

Επίσης, η ύπαρξη άγριων καρποφόρων δένδρων και θάμνων, καθώς και το πλήθος των αγριολούλουδων συμπληρώνουν το τοπίο με την ανάλογη αισθητική. Στο Παρθένο Δάσος, βέβαια, το τοπίο χαρακτηρίζεται από την παρθένα βλάστηση. Το ύψος των δένδρων, η δομή του δάσους και η πυκνότητα της βλάστησης παρουσιάζουν στον επισκέπτη ένα πρωτόγνωρο τοπίο. Γενικά το δάσος Φρακτού και από αισθητική άποψη αποτελεί ένα μοναδικό μνημείο της φύσης, τουλάχιστον για την οροσειρά της Ροδόπης. Η ύπαρξη του Παρθένου Δάσους, ο συνδυασμός των γεωλογικών και υδάτινων σχηματισμών με την πλούσια βλάστηση και πανίδα αποτελούν ένα πλήρες δασικό τοπίο που θεωρείται από τα ομορφότερα της χώρας μας.

Τα σπουδαιότερα ξυλώδη και ποώδη που απαντώνται είναι: Ελάτη λευκή, Ελάτη υβριδογενής, Ερυθρελάτη υψηλή, Πεύκη μαύρη και δασική Πεύκη βαλκανική, Άρκευθος κοινή και οξύκεδρος, Σφένδαμνος του Χελδράιχ, υρκάνιος και ψευδοπλάτανος, Σημύδα κρεμοκλαδής, Γαύρος μπετουλοειδής, Κίστος εριώδης, Αγράμπελη, Κρασιά, Λεπτοκαρυά, Κοτονέαστρο, Κράταιγος μονόγυνη και ανατολική, Δάφνη μεζέρεος, Οξιά δασική, Φράξος όρνος, Καρυδιά βασιλική, Αγιόκλημα, Λόρανθος ευρωπαϊκός, Αγριοκορομηλιά, Αγριομηλιά, Δρυς πλατύφυλλη, απόδισκη και χνοώδης, Αγριοτριανταφυλλιές, Σμέουρο, Ιτιά περίβλαστη, Ιτιά αίγειος και πολιά, Κουφοξυλιά, Ανδριανός, Σορβιά των πτηνών και αντιδυσεντερική, Πασχαλιά, Φλαμουριά, Πτελιά ορεινή, Βακκίνιο μύρτιλλο, Βακκίνιο Άμπελος των ιθαίων, Ιξός ή Γκυ, Άμπελος δασική, Όστρια καρπινόφυλλη, Λεύκη τρέμουσα κ.ά. Ενδεικτικά από τα ποώδη μπορούν να αναφερθούν: Κρίνος της Ροδόπης, Κρίνος ο μάρταγος, Ερυθριώ το κυνόδοντα, Κρόκος, Ορχιδέες, Ανεμώνη, Αγριοπανσές, Καμπανούλες, Δέον, Κενταυρέες, Αγριογαρύφαλλο, Τελέκια, Σαξιφράγα, Ποτεντίλες, Γεράνια, Γεντιανή κ.ά.

3.2. ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Στο νομό Δράμας κυρίαρχο στοιχείο στη φυσιογνωμία της περιοχής είναι το φυσικό περιβάλλον με τους μοναδικούς βιότοπους και τα εντυπωσιακά δασικά τοπία, τα οποία και αποτελούν σημεία αναφοράς για κάθε δραστηριότητα σε αυτόν. Διασχίζεται και διαχωρίζεται από τον ποταμό Νέστο και τις λίμνες του σε δυο τμήματα. Το βόρειο τμήμα αποτελείται από την οροσειρά της Κεντρικής Ροδόπης με ψηλότερη κορυφή αυτήν του Παρθένου Δάσους με 1.953 μ. (η ψηλότερη της Ροδόπης είναι η Μουσάλα με υψόμετρο 2.925 μ. σε βουλγαρικό έδαφος). Η οροσειρά της Ροδόπης πήρε το όνομά της από τη Ροδόπη, κόρη του Ωκεανού και της Τηθύος, που μαζί με τον αδελφό της Αίμο οι θεοί τούς μεταμόρφωσαν σε βουνά. Στο νότιο τμήμα και στο κέντρο του νομού βρίσκεται το όρος Φαλακρό με ψηλότερη κορυφή τον "Προφήτη Ηλία", σε υψόμετρο 2.232 μ., και άλλες ψηλές κορυφές τη "Βάρδενα" σε υψόμετρο 2.194 μ. και τη "Χιονότρυπα" σε υψόμετρο 2.111 μ. Νότια και δυτικά βρίσκονται τα όρη Μενοίκιο και Όρβηλος, των οποίων οι υδροκρίτες αποτελούν τα ανατολικά σύνορα του νομού.

Η ψηλότερη κορυφή του Μενοικίου είναι η "Μαυρομάτα" στο ν. Σερρών με υψόμετρο 1.963 μ., ενώ η ψηλότερη κορυφή του εντός του ν. Δράμας το "Θαμνοτόπι" με υψόμετρο 1.952μ. Η ψηλότερη κορυφή του Όρβηλου με υψόμετρο 2.212 μ. είναι το κοινό σύνορο Βουλγαρίας και των νομών Σερρών-Δράμας. Το υδάτινο στοιχείο έχει έντονη παρουσία στο νομό, με τον ποταμό Νέστο και τις λίμνες του να κυριαρχούν στο βόρειο και κεντρικό τμήμα. Στο νότιο και πεδινό τμήμα υπάρχει ο Αγγίτης ποταμός και οι πηγές Βοϊράνης, Δράμας, Μυσοποτάμου. Τα νερά αυτά εμπλέκονται στο αρδευτικό δίκτυο της πεδιάδας της Δράμας και χύνονται στον Στρυμόνα. Στο οροπέδιο Κάτω Νευροκοπίου και δίπλα στον οικισμό των Λευκογείων έχει δημιουργηθεί τεχνητή λίμνη με σκοπό την άρδευση του οροπεδίου. Οι ορεινές περιοχές χαρακτηρίζονται από υγρό ηπειρωτικό κλίμα, ενώ οι πεδινές από μεσογειακό με τους μήνες Ιούνιο ως Σεπτέμβριο ξηρούς και τους υπόλοιπους εύκρατους.

Στις πεδινές περιοχές η μέση μηνιαία θερμοκρασία αέρος των θερμότερων μηνών του έτους δεν υπερβαίνει τους 28°C, ενώ η μέση ημερήσια είναι συχνά μεγαλύτερη των 30°C, με ακραίες τιμές τους 35°C και 40°C κατά τη διάρκεια της ημέρας. Η μέση μηνιαία θερμοκρασία του αέρα για τους ψυχρούς μήνες βρίσκεται

πάνω από τους 0°C, με ακραίες τιμές που φθάνουν τους -14° C ή και χαμηλότερα στους -20°C στο Κάτω Νευροκόπι, διάρκεια της ημέρας. Η μέση μηνιαία θερμοκρασία του αέρα για τους ψυχρούς μήνες βρίσκεται πάνω από τους 0°C, είναι ακραίες διότι δημιουργούνται θύλακες από ψυχρές μάζες που κινούνται από τα βουνά. Οι περισσότερες βροχοπτώσεις εμφανίζονται τους χειμερινούς μήνες, ενώ κατά τους θερινούς παρατηρούνται θερμικές καταιγίδες που είναι χαρακτηριστικό του βαλκανικού χώρου. Το μέσο ετήσιο ύψος βροχής κυμαίνεται ανάλογα του υπερθαλάσσιου υψόμετρου. Στα πεδινά φθάνει τα 587 mm και στα ημιορεινά τα 778 mm, ενώ στα ορεινά - όπου δεν έχουμε μετρήσεις - από εκτιμήσεις υπολογίζεται πως ξεπερνάει τα 1000 mm. Το υπέδαφος του νομού Δράμας περικλείει αξιόλογο ορυκτό πλούτο σε βιομηχανικά ορυκτά, κοιτάσματα και κυρίως μάρμαρα. Στο νότιο πεδινό τμήμα του νομού υπάρχουν λιγνιτικά κοιτάσματα και τύρφη.

3.2.1. ΒΛΑΣΤΗΣΗ

Ο νομός Δράμας, από άποψη φυσικού περιβάλλοντος, αποτελεί μια ιδιαίτερη γωνιά της Ελλάδας. Αυτό υποστηρίζεται γιατί περιλαμβάνει όλες σχεδόν τις ζώνες βλάστησης που μπορούν να συναντηθούν στην Ελλάδα, αλλά και γιατί η χλωρίδα της περιοχής είναι πολύ πλούσια σε φυτικά είδη (πάνω από 1000), περιλαμβάνοντας και μοναδικά για την Ελλάδα είδη. Η ποικιλία της βλάστησης οφείλεται στη θέση και γεωμορφολογία της περιοχής, στο κλίμα και έδαφος, αλλά και στη γεωϊστορία του τόπου. Κατά την περίοδο των παγετώνων, λόγω της έντονης αλλαγής του κλίματος, τα περισσότερα φυτά της μεσευρώπης "μετανάστευσαν" προς τις θερμότερες μεσογειακές περιοχές. Μετά τους παγετώνες "επέστρεψαν" στον αρχικό τους τόπο, εκτός από τις περιπτώσεις στις οποίες φυσικά εμπόδια, όπως οι Βαλκανικές οροσειρές και η Ροδόπη, δυσκόλεψαν την "επιστροφή" τους. Έτσι, όπου βρήκαν κατάλληλες συνθήκες παρέμειναν και αποτέλεσαν ενδημικά είδη, εμπλουτίζοντας τη χλωρίδα της περιοχής. Η βλάστηση του νομού μπορεί να περιγραφεί ως εξής:

Ξεκινώντας από την πόλη της Δράμας προς τις τρεις κατευθύνσεις δυτικά, βόρεια και ανατολικά, και ανερχόμενοι υψομετρικά συναντάμε τους πρινώνες ή τις δασικές εκτάσεις με το πουρνάρι που φθάνουν περίπου μέχρι το υψόμετρο των 400 μέτρων. Άλλα είδη που υπάρχουν στα δάση αυτά είναι ο γαύρος, το παλιούρι, η κρυνιά, η πελέα (καραγάτσι), ο βάτος κ.ά. Ψηλότερα (μέχρι υψόμετρου 800 μ.) και στις ημιορεινές και ορεινές πλέον περιοχές, συναντάμε τα δάση φυλλοβόλων δρυών,

όπου ενδιάμεσα και σε υγρές θέσεις υπάρχουν δάση καστανιάς και φλαμουριάς. Σε αυτά εμφανίζονται σποραδικά ή κατά ομάδες και τα είδη σκλήθρο, λεπτοκαρυά, καρυδιά, οστρυά, φράξος, άρκευθος (κέδρος) κ.ά. Βρίσκονται σε όλα τα βουνά του νομού και βόρεια φθάνουν μέχρι τον οικισμό Σκαλωτή.

Ο ρόλος τους είναι σπουδαίος, γιατί με τους καρπούς των δρυών (βελανίδια), της καστανιάς, της λεπτοκαρυάς κ.ά. τρέφονται τα άγρια ζώα. Σε μεγαλύτερο υψόμετρο απαντώνται τα δάση της οξιάς και των παραμεσογείων κωνοφόρων, που φθάνουν μέχρι τα 1.800 μ. Στη ζώνη αυτή, εκτός από τα δάση της οξιάς, υπάρχουν και τα δάση της μαύρης πεύκης.

Η ζώνη περιλαμβάνει υψηλά παραγωγικά δάση, που μας δίνουν πολύτιμο ξύλο (τεχνική ξυλεία οξιάς, σύλους Δ.Ε.Η. - Ο.Τ.Ε., τεχνική ξυλεία μαύρης πεύκης). Άλλα είδη που υπάρχουν είναι: ελάτη, άρκευθος, λεύκη τρέμουσα, σημύδα, ιπιές, βάτος των ιδαίων, αδριανός, σορβιές, σφενδάμια, μύρτιλλα κ.ά. Παράλληλα με τα δάση της οξιάς και σε υψόμετρα 1000 -1950 μ. υπάρχουν τα δάση των ψυχροβίων κωνοφόρων, σπουδαίας και ιστορικής σημασίας, γιατί αποτελούνται από είδη που χάθηκαν οριστικά από την περιοχή. Σε αυτά κυριαρχούν τα κωνοφόρα με την ερυθρελάτη και τη δασική πεύκη, ενώ υπάρχουν και τα είδη των δασών της οξιάς. Η ιστορική ανθρώπινη διαδρομή στην περιοχή έχει παίξει καθοριστικό ρόλο στη σημερινή μορφή των εκτάσεων της Κεντρικής Ροδόπης.

Παλαιότερα υπήρχαν διάσπαρτοι οικισμοί με μουσουλμανικό πληθυσμό, καθώς και με νομάδες Σαρακατσαναίους. Μετά την απελευθέρωση και τη συνθήκη της Λωζάννης (1923) έγινε ανταλλαγή του μουσουλμανικού πληθυσμού με Έλληνες από τον Πόντο. Οι πρόσφυγες εγκαταστάθηκαν στους νότιους και μεγαλύτερους οικισμούς, όπου και παρέμειναν μέχρι τον εμφύλιο πόλεμο. Οι Σαρακατσαναίοι συνεχίζουν και στο μεσοπόλεμο με εντονότερη παρουσία και δημιουργούν στην περιοχή "τσελιγκάτα".

Η έντονη κτηνοτροφία στον τόπο είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία εκτεταμένων λιβαδιών και μόνο κατά θέσεις υπήρχαν υψηλά δάση. Μαρτυρίες αναφέρουν ότι περιοχές όπως ο χώρος του κατάφυτου σήμερα δασικού χωριού Ελατιάς ήταν λιβάδι. Από το 1946 οι Σαρακατσαναίοι εγκατέλειψαν οριστικά την περιοχή και λίγο αργότερα σχεδόν όλη η Κεντρική Ροδόπη αποτέλεσε "Απαγορευμένη Ζώνη" εξαιτίας των συνθηκών ψυχρού πολέμου στην Ευρώπη. Η

απομάκρυνση της κτηνοτροφίας αλλά και των έντονων ανθρώπινων δραστηριοτήτων είχαν ως αποτέλεσμα τη φυσική αναδάσωση και δάσωση της περιοχής, η οποία συνεχίζεται ακόμη και σήμερα.

3.2.2. ΧΛΩΡΙΔΑ

Η χλωρίδα που συνθέτει τη βλάστηση του νομού Δράμας είναι πολύ πλούσια με είδη σπάνια έως και μοναδικά για τον ελλαδικό χώρο. Ο αριθμός των φυτών ξεπερνάει τα 1000 είδη, ενώ πολλά απ' αυτά σχηματίζουν δάση μόνο στο νομό μας. Ενδεικτικά παραθέτονται αντιπροσωπευτικά είδη ξυλώδους και άλλα σπάνια της ποώδους βλάστησης:

Ξυλώδη: Ελάτη (*Abies alba*), Ελάτη υβριδογενής (*Abies borisii regis*), Ερυθρελάτη (*Picea excelsa*, syn. *Picea abies*), Πεύκη μαύρη (*Pinus nigra*), Πεύκη δασική (*Pinus sylvestris*), Πεύκη βαλκανική (*Pinus peuce*), Πεύκη λευκόδερμη (*Pinus leucodermis*) Τάξος (*Taxus baccata*), Άρκευθος ή Κέδρος (*Juniperus communis*, *J. oxycedrus*), Ιτιές (*Salix fragilis*, *S. alba*, *S. triandra*, *S. elaeagnos*, *S. purpurea*, *S. amplexicaulis*, *S. caprea*, *S. cinerea*), Λεύκες (*Populus tremula*, *P. nigra*), Σημύδα (*Betula verrucosa* syn. *B. pendula*), Σκλήθρα (*Alnus glutinosa*, *A. incana*), Γαύρος (*Carpinus betulus*, *C. orientalis*), Όστρια (*Ostrya carpinifolia*), Λεπτοκαρυά (*Corylus avellana*), Οξιές (*Fagus sylvatica*, *F. moesiaca*), Δρύες (*Quercus conferta* syn. *Q. frainetto*, *Q. petraea*, syn. *Q. sessiliflora*, *Q. pubescens* syn. *Q. lanuginosa*, *Q. cerris*, *Q. dalehampii*), Βάτοι (*Rubus saxatilis*, *R. ulmifolius*, *R. canescens*, *R. hirtus*, *R. caesius*), Σμέουρο (*Rubus idaeus*), Αγριοτριανταφυλλιές (*Rosa canina*, *R. arvensis*, *R. pendulina*, *R. nitidula*, *R. corymbifera*, *R. turcica*, *R. pimpinellifolia*), Αγριομηλιές (*Malus silvestris*, *M. domestica*), Σορβιές (*Sorbus aucuparia* *S. torminalis*, *S. umbelata*, *S. graeca*, *S. aria*), Κράταιγος (*Crataegus monogyna*, *C. orientalis*, *C. laciniata*), Αγριοκερασιά (*Prunus avium*), Αγριοκορομηλιά (*Prunus cerasifera*), Φράξος (*Fraxinus ornus*), Καρυδιά (*Juglans regia*), Σφενδάμια (*Acer heldreichii*, *A. hyrcanum*, *A. pseudoplatanus*, *A. platanoides*), Ιξός ή γκυ (*Viscum album*), Λόρανθος, (*Loranthus europaeus*), Δάφνη μεζέρεος (*Daphne mezereum*), Αγράμπελη (*Clematis flammula*, *C. vitalba*), Κρανιά (*Cornus mas*), Αγιόκλημα (*Lonicera xylosteum*), Κουφοξυλιά (*Sambucus nigra*), Ανδριανός (*Sambucus racemosa*), Πασχαλιά (*Syringa vulgaris*), Φιλύρα (*Tilia tomentosa*), Πτελιά (*Ulmus montana* syn. *U. glabra*),

Αμπέλι (*Vitis sylvestris*), Μύρτιλλα (*Vaccinium myrtillus*, *V. vitis idaea*) κ.ά.

Πλώδη: Λείριο της Ροδόπης (*Lilium rhodoraeum*), Λείριο το μάρταγο (*Lilium martagon*), Κρόκοι (*Crocus veluchensis*, *C. pulchellus*, *C. chrysanthus*), Κολχικό (*Colchicum autumnale*), Ίριδα (*Iris reichenbachii*), Ορχιδέες (*Orchis ustulata*, *O. purpurea*, *O. mascula*, *O. tridentata*), Δακτυλιόριζες (*Dactylorhiza sambucina*, *D. cordigera*, *D. saccifera*), Ερυθρόνιο (*Erythronium dens-canis*), Αγριοπανσέδες (*Viola tricolor*, *V. rhodopeia*, *V. stojanowii*, *V. delphinantha*, *V. perinensis*), Καμπανούλες (*Campanula moesiaca*, *C. ranunculoides*), Ανεμώνες (*Anemone ranunculoides*, *A. nemorosa*), Τελέκια (*Telekia speciosa*), Αγριογαρύφαλλο (*Dianthus pinifolius*), Αγιούγκα (*Ajuga pyramidalis*), Ίνουλες (*Inula bifrons*, *I. hirta*, *I. ensifolia*), Ρανούγκουλα (*Ranunculus fontanus*, *R. acris*, *R. serbicus*), Παιωνία (*Paeonia officinalis*), Αγριοφράουλα (*Fragaria vesca*), Γέο (*Geum rivale*, *G. rhodopeum*), Κενταυρέες (*Centaurea stenolepis*, *C. parilica*), Χαμπερλαία (*Haberlea rhodopensis*) κ.ά.

3.2.3. ΠΑΝΙΔΑ

Η πανίδα του νομού Δράμας είναι ιδιαίτερα προικισμένη σε είδη και σε πληθυσμούς. Στο βόρειο τμήμα όπου εκτείνεται ένα από τα σημαντικότερα ελληνικά ορεινά οικοσυστήματα, αυτό της Κεντρικής Ροδόπης, απαντώνται, αν όχι όλα, σίγουρα τα περισσότερα από τα είδη της άγριας πανίδας των ελληνικών βουνών. Το μεγάλο υψομετρικό εύρος, που από τα 100 μέτρα καταλήγει κοντά στα 2000 μέτρα στις κορυφές του Φαλακρού, του Μενοικίου, του Ορβήλου και της Κεντρικής Ροδόπης, καθώς και η ύπαρξη χαραδρών, ορθοπλαγιών και χορτολίβαδων, σε συνδυασμό με την ποικιλία της βλάστησης, δημιουργούν τις απαραίτητες προϋποθέσεις για τη συνύπαρξη πολυάριθμων ειδών πανίδας.

Στο νομό απαντώνται περισσότερα από 150 είδη πουλιών, πολλά από τα οποία περιλαμβάνονται σε κοινοτική οδηγία για είδη που χρειάζονται ειδικά μέτρα προστασίας. Επίσης, στον ευρύτερο χώρο του νομού ζουν τουλάχιστον 32 είδη θηλαστικών, τα περισσότερα από τα σπάνια είδη της Ελλάδας και της Ευρώπης. Πολλά από τα είδη της άγριας πανίδας, όπως επίσης και οι βιότοποί τους, προστατεύονται από την κοινοτική οδηγία 92/43.

Αρκούδα (Ursus arctos): Πρόκειται για το μεγαλύτερο και επιβλητικότερο θηλαστικό.

Στην Ελλάδα απαντάται μόνο στην Πίνδο και τη Ροδόπη. Τρεις ακόμα μικροί πληθυσμοί υπάρχουν στα όρια της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ισπανία, Ιταλία). Γεννά συνήθως ένα με δύο μικρά και μόνο αφού συμπληρώσει το τέταρτο έτος της ηλικίας της. Διανύει μεγάλες αποστάσεις προκειμένου να τραφεί. Είναι είδος παμφάγο.

Κατά την άνοιξη τρέφεται με χόρτα στις ανοικτές ορεινές λιβαδικές εκτάσεις, ενώ τους καλοκαιρινούς και φθινοπωρινούς μήνες με καρπούς οπωροφόρων δέντρων και θάμνων (βατόμουρα, κορόμηλα, κρίνα κλπ.). Τους χειμερινούς μήνες αποτραβιέται σε απόμερες περιοχές για να ξεχειμωνιάσει (πέφτει σε χειμέριο ύπνο). Στην Κεντρική Ροδόπη επιβιώνει ένας μικρός πληθυσμός (περίπου 20-30 άτομα). Κινδυνεύει με εξαφάνιση, γι' αυτό και προστατεύεται αυστηρά από την ελληνική και κοινοτική νομοθεσία. Τα τελευταία χρόνια γίνεται προσπάθεια από τον "Αρκτούρο" για τη μελέτη και προστασία της.

Ζαρκάδι (Capreolus capreolus): Το ζαρκάδι, σε αντίθεση με το ελάφι, υπάρχει σε διάφορες περιοχές του νομού. Προτιμά δασώδεις εκτάσεις με πολλά διάκενα και

συχνάζει στα όρια αλλά και σε γειτονικές καλλιέργειες όπου δεν χρησιμοποιούνται εντατικές μέθοδοι γεωργίας, όταν φυσικά το κυνήγι είναι περιορισμένο. Το μικρότερο μέγεθος - συγκριτικά με το ελάφι - και η προσαρμοστικότητα σε οποιοδήποτε δασικό περιβάλλον είναι δύο σημαντικοί παράγοντες, που του επιτρέπουν να έχει μια σχετικά ευρεία κατανομή στην Ελλάδα.

Αγριόγιδο (Rupicapra rupicapra): Προτιμά τις πιο απόκρημνες και απρόσιτες πλαγιές των βουνών. Πραγματοποιεί εποχιακά κάθετες μετακινήσεις ανάλογα με τη διαθεσιμότητα της τροφής και τις καιρικές συνθήκες. Στο Παρθένο Δάσος και στο δάσος του Φρακτού γενικότερα απαντάται ένας από τους πιο αξιόλογους πληθυσμούς του είδους στη χώρα μας. Ο πληθυσμός αυτός είναι και ο μόνος που συναντάται στην Ανατολική Μακεδονία-Θράκη, ενώ υπάρχουν ορισμένοι μικροί και απομονωμένοι πληθυσμοί στην οροσειρά της Πίνδου και στον Όλυμπο.

Ελάφι (Cervus elaphus): Οι φυσικοί πληθυσμοί του ελαφιού που υπήρχαν στη χώρα μας δυστυχώς έχουν σχεδόν εξαφανιστεί. Ο μοναδικός πληθυσμός που επιβιώνει

ακόμα είναι αυτός της Κεντρικής Ροδόπης. Οι υπόλοιποι δυο-τρεις που απαντώνται σήμερα στην Ελλάδα σχηματίστηκαν τεχνητά με τη σταδιακή απελευθέρωση ατόμων προερχόμενων από εκτροφεία της Κεντρικής Ευρώπης. Κατά κανόνα διαβιεί στα δάση από όπου εξέρχεται για να βοσκήσει στα όρια ή σε γειτονικές λιβαδικές εκτάσεις.

Χρυσαιτός (Aquila chrysaetos): Από τους πιο χαρακτηριστικούς αετούς της Ελλάδας.

Φωλιάζει σε απόκρημνες βραχώδεις τοποθεσίες. Δε μεταναστεύει και τρέφεται κυρίως με λαγούς, πέρδικες και χελώνες, τις οποίες πετά από μεγάλα ύψη για να σπάσει το καβούκι τους. Οι πληθυσμοί του, όπως και των περισσότερων αρπακτικών, έχουν μειωθεί, γι' αυτό και προστατεύονται από τη νομοθεσία.

Υπόλοιπα είδη

Από τα πουλιά πρέπει να επισημανθεί η παρουσία του λειροπετεινού, που έχει παρατηρηθεί στη χώρα μας μόνο στο Παρθένο Δάσος Φρακτού, καθώς και του αγριόκουρκου και της αγριόκοτας, τα οποία διατηρούν στην Κεντρική Ροδόπη τους σημαντικότερους πληθυσμούς στη χώρα μας. Επίσης αξιόλογη είναι η παρουσία όλων των δρυοκολαπτών της Ελλάδας (οκτώ) αλλά και του τριδάκτυλου δρυοκολάπτη, που έχει καταγραφεί στη χώρα μας στο δάσος του Φρακτού και στον Όλυμπο. Από τα υπόλοιπα είδη, θα άξιζε να αναφερθεί η παρουσία σαρκοφάγων και αρπακτικών, με σπουδαίο ρόλο στην αυτορρύθμιση των πληθυσμών της πανίδας, όπως: ο λύκος, η αλεπού, ο κραυγαετός, ο φιδαιτός κ.ά. Ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει στα πουλιά μπεκάτσα και σπουργιτόγλαυκα, για τα οποία ο νομός Δράμας ίσως είναι η μοναδική περιοχή αναπαραγωγής τους στην Ελλάδα, και στον ελατόμπουφο, ο οποίος φωλιάζει σε ελάχιστα ορεινά δάση της Ελλάδας, διατηρώντας στην περιοχή έναν αξιόλογο πληθυσμό.

Ακολουθούν κατάλογοι με τα είδη θηλαστικών, καθώς και με τα σπουδαιότερα πουλιά, ερπετά και αμφίβια που απαντώνται στο νομό Δράμας: Θηλαστικά: Αγριόγατα (*Felis silvestris*), Αγριόγιδο (*Rupicapra rupicapra*), Αγριογούρουνο (*Sus scrofa*), Αλεπού (*Vulpes vulpes*), Αρκούδα (*Ursus arctos*), Αρουραίος (*Microtus arvalis*), Ασβός (*Meles meles*), Ασπάλακας (*Talpa europaea*), Βαλτομυγαλίδα (*Neomys fodiens*), Βίδρα (*Lutra lutra*), Δασομυωξός (*Glis glis*), Δασοποντικός (*Apodemus sylvaticus*), Δασοσκαπτοποντικός (*Clethrionomys glareolus*),

Δεντρομυωξός (*Dryomys nitedula*), Ελάφι (*Cervus elaphus*), Ζαρκάδι (*Capreolus capreolus*), Θαμνοποντικός (*Arodemus agrarius*), Κοινή Μυγαλίδα (*Sorex araneus*), Κρικοποντικός (*Arodemus flavicollis*), Λαγός (*Lepus europaeus*), Λύκος (*Canis lupus*), Μικροτυφλοποντικός (*Spalax leucodon*), Νανομυγαλίδα (*Sorex minutus*), Νυφίτσα (*Mustela nivalis*), Πετροκούναβο (*Martes foina*), Σκαντζόχοιρος (*Erinaceus concolor*), Σκαπποποντικός (*Pitymys subterraneus*), Σκίουρος (*Sciurus vulgaris*), Στικτοϊκτίδα (*Vormela peregusna*), Χιονοπόντικος (*Microtus nivalis*), Χωραφομυγαλίδα (*Crocidura leucodon*), Χωραφοποντικός (*Mus abboti*). Επίσης υπάρχουν αρκετά είδη νυχτερίδων, αλλά δυστυχώς απουσιάζουν επιστημονικές καταγραφές, ενώ δεν αποκλείεται η παρουσία του Λύγκα (*Lynx lynx*), Δασοκούναβου (*Martes martes*) και Βρωμοκούναβου (*Mustela putorius*), χωρίς όμως να υπάρχουν επιβεβαιωμένες αναφορές. Αμφίβια: Κιτρινιμπομπίνα (*Bombina variegata*), Χωματόφρυνος (*Bufo bufo*), Πρασινόφρυνος (*B. viridis*), Σαλαμάνδρα (*Salamandra salamandra*). Ερπετά: α) Χελώνες: Ελληνική χελώνα (*Testudo graeca*), Μεσογειακή χελώνα (*T. hermanni*). β) Φίδια: Μαύρος Ζαμενής (*Coluber jocularis*), Σπιτόφιδο (*Elaphe situla*), Λαφιάτης (*E. quatuorlineata*), Οχιά (*Vipera ammodytes*), Αστρίτης (*V. berus*). γ) Σαύρες: Αμμόσαυρα (*Lacerta agilis*), Πρασινόσαυρα (*L. viridis*), Τοιχόσαυρα (*Podarcis muralis*), Οφιόμορος (*Ophiomorus punctatissimus*).

Πουλιά: Χρυσαιτός (*Aquila chrysaetos*), Κραυγαετός (*Aquila romana*), Αγριόκοτα (*Bonasa bonasia*), Μπούφος (*Bubo bubo*), Νεροκότσουφας (*Cinclus cinclus*), Φιδαιτός (*Circaetus gallicus*), Φασσοπερίστερο (*Columba oenas*), Λευκονώτης (*Dendrocopus leucotos*), Παρδαλοτσικλιτάρρα (*Dendrocopus major*), Μεσοτσικλιτάρρα (*Dendrocopus medius*), Μαυροτσικλιτάρρα (*Dryocopus martius*), Βλάχος (*Emberiza hortulana*), Μαυροπετρίτης (*Falco eleonorae*), Πετρίτης (*Falco peregrinus*), Βραχοκιρκινέζο (*Falco tinnunculus*), Αετομάχος (*Lanius collurio*), Μελισσοφάγος (*Merops apiaster*), Πετροκότσουφας (*Monticola saxatilis*), Καρυδοσπάστης (*Nucifraga caryocatactes*), Συκοφάγος (*Oriolus oriolus*), Τριδάκτυλος (*Picoides tridactylus*), Σταχτοτσικλιτάρρα (*Picus canus*), Αγριόκουρκος (*Tetrao urogallus*), Μπεκάτσα (*Scolopax rusticola*), Χιονότσιχλα (*Turdus torquatus*), Πετροπέρδικα (*Alectoris graeca*), Πεδινή πέρδικα (*Perdix perdix*), Σαΐνι (*Accipiter brevipes*), Αετογερακίνα (*Buteo rufinus*), Κιρκινέζι (*Falco naumanni*), Αγριοπερίστερο (*Columba livia*), Σταχτοτσικνιάς (*Ardea cinerea*), Λευκοτσικνιάς (*Egretta garzetta*), Αργυροτσικνιάς (*Greta alba*), Λευκοπελαργός (*Ciconia ciconia*), Μαυροπελαργός (*Ciconia nigra*),

Χαλκόκοτα (*Plegadis falcinellus*), Αγριόκυκνος (*Cygnus cygnus*), Βουβόκυκνος (*Cygnus olor*), Ασπρομετωπόχηνα (*Anser albifrons*), Σταχτόχηνα (*Anser anser*), Παπίνι (*Anas crecca*), Κυνηγόπαπια (*Aythya ferina*), Ροπαλόπαπια (*Netta rufina*), Νεροκοτσέλα (*Rallus aquaticus*), Ορτυκομάνα (*Crex crex*), Μπεκατσίνι (*Gallinago gallinago*), Κουφομπεκάτινο (*Lymnocryptes minimus*), Διπλομπεκάτινο (*Gallinago media*), Καλημάνα (*Vanellus vanellus*).

3.3. ΑΘΛΗΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

3.3.1. ΟΡΕΙΒΑΣΙΑ

Τα βουνά της Δράμας, εκτός από υπαίθρια αναψυχή και περιήγηση που προσφέρουν στο φυσιολάτρη και οδοιπόρο, παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον και για το φανατικό ορειβάτη. Πολύωρες αναβάσεις μπορούμε να κάνουμε στο Φαλακρό, και ιδιαίτερα στο ανατολικό και νότιο τμήμα του.

Η ανάβαση στην υψηλότερη κορυφή, τον "Προφήτη Ηλία" (2232 μ.), μπορεί να έχει αφετηρία το οροπέδιο του Αγίου Πνεύματος όπου βρίσκεται το χιονοδρομικό κέντρο (1720 μ.). Ακολουθώντας νότια κατεύθυνση φθάνουμε χωρίς ιδιαίτερα προβλήματα, σε 1 ώρα περίπου, στην κορυφή "Καρτάλκα" (2035 μ.). Η θέα είναι καταπληκτική προς τις απόκρημνες νότιες πλαγιές του Φαλακρού και την άγρια χαράδρα της "Νακεβίσας". Από εκεί, ακολουθώντας την κορυφογραμμή, σε 35 λεπτά περίπου συναντούμε το εντυπωσιακό βράθρο της "Χιονότρυπας". Μετά από 40 λεπτά ανάβασης φθάνουμε στην κορυφή.

Εδώ μπορούμε να φθάσουμε επίσης έχοντας ως αφετηρία το χωριό Πύργοι. Διασχίζοντας την εντυπωσιακή χαράδρα της "Σουσίτσας" και την κοιλάδα της "Σίτνας", ανεβαίνουμε στις κορυφές "Οξιά" (1819 μ.) και "Ψευτοδόντι" (2060 μ.). Ακολουθώντας ένα εντυπωσιακά όμορφο μονοπάτι φθάνουμε μετά από 6 ώρες συνολικής πορείας στην κορυφή.

Μια άλλη διαδρομή προς το νοτιοδυτικό τμήμα του Φαλακρού (υψηλότερη κορυφή "Άγιος Παύλος" 1769 μ.) έχει ως αφετηρία το Γρανίτη. Είναι πράγματι αλπικό το θέαμα και αξίζει κανείς να διαθέσει 3 ώρες για να χαρεί τη μαγευτική φύση από ψηλά.

Το ορειβατικό ενδιαφέρον όμως συνεχίζεται στο όρος Όρβηλος, βορειοδυτικά του νομού Δράμας. Αποτελώντας τη νότια προέκταση του μεγάλου ορεινού συγκροτήματος Πιρίν της Βουλγαρίας, διαθέτει ψηλές κορυφές που προσφέρονται για θερινές και χειμερινές αναβάσεις. Η ανάβαση στην κορυφή "Τσολιάς" (2172 μ.) ξεκινάει από την εκκλησία του Ακρινού (7 χλμ. από το χωριό Κατάφυτο) και είναι διάρκειας 4 ωρών. Ο Όρβηλος διατηρεί το χειμώνα πολύ χιόνι, κατάλληλο για ορειβατικό σκι. Οι όμορφες ορθοπλαγιές του είναι ιδανικές για αναρρίχηση βράχου και πάγου.

Το Μενοίκιο όρος, στα δυτικά του νομού Δράμας, μάς προσφέρει μια ακόμη διαδρομή. Ξεκινώντας από το χωριό Μικρόπολη ακολουθούμε το παραδοσιακό λιθόστρωτο μονοπάτι και σε 1 ώρα και 30 λεπτά βρισκόμαστε στο καταφύγιο του ορειβατικού συλλόγου Μικρόπολης στη θέση "Καστανόδασος". Από εδώ συνεχίζουμε τη διαδρομή μας μέχρι το οροπέδιο της Καλλίπολης, ενώ σε 1 ώρα και 30 λεπτά φθάνουμε στην κορυφή "Μαυρομάτα" στα 1963 μ.

Σε όλες τις περιπτώσεις πρέπει να προβλέψουμε ένα μικρό σακίδιο με τα απαραίτητα τρόφιμα ορεινής πεζοπορίας (ξηροί καρποί, ελαφρύ γεύμα), ένα καλό αδιάβροχο και οπωσδήποτε νερό.

3.3.2 ΑΝΑΡΡΙΧΗΣΗ

Για τους λάτρεις της περιπέτειας και του υψηλού κινδύνου το Φαλακρό αποτελεί ένα από τα συναρπαστικότερα αναρριχητικά πεδία του ελλαδικού χώρου. Τα πεδία αυτά σχηματίζονται από τις ορθοπλαγιές που περικλείονται στις κορυφές (από δυτικά προς ανατολικά) "Καρτάλκα", κορυφή του "Φαραγγιού", "Χιονότρυπα", "Προφήτης Ηλίας", "Ψευτοδόντι", "Βάρδενα" και "Σίτνα", δημιουργώντας ένα πέταλο τριών χιλιομέτρων. Προσφέρουν πολλές δυνατότητες για μεγάλες και δύσκολες μικτές διαδρομές ή ατελείωτα λούκια.

Για να επισκεφθούμε τα αναρριχητικά πεδία θα ξεκινήσουμε από το χωριό Πύργοι ή από το χιονοδρομικό κέντρο του Φαλακρού. Οι ορειβατικοί σύλλογοι Προσοτσάνης και Δράμας θα μας βοηθήσουν με ειδικές πληροφορίες.

3.3.3. ΑΕΡΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ

Η περιοχή της Δράμας προσφέρει σημαντικές φυσικές πίστες, όπως αυτές του Φαλακρού, του Μενοικίου και των βουνών της Λεκάνης, για την άσκηση του αλεξίπτωτου πλαγιάς και του αιωροπτερού. Ο αθλητής μπορεί να χρησιμοποιήσει την πίστα απογείωσης στην περιοχή Πύργων - Πετρούσας σε υψόμετρο 1200 μ. με προσανατολισμό νοτιοανατολικό, νότιο, νοτιοδυτικό. Η διαδρομή των 3 χλμ. από τον οικισμό των Πύργων μέχρι την πίστα απογείωσης είναι βατός χωματόδρομος. Μπορεί επίσης να χρησιμοποιήσει την πίστα απογείωσης του Κορύλοβου σε υψόμετρο 650 μ. με προσανατολισμό νοτιοανατολικό, νότιο, νοτιοδυτικό. Εδώ θα φθάσει από το κέντρο της πόλης μετά από μία πεντάλεπτη διαδρομή. Η πεδιάδα της Δράμας αποτελεί ιδανικό τόπο για προσγειώσεις.

3.4. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΟΣ ΤΟΥΡΙΣΜΟΣ

Στην πόλη και στους οικισμούς του βόρειου κυρίως τμήματος του νομού, σε δασώδεις εκτάσεις αλλά και σε πλαγιές και απόκρημνες κορυφές των ορεινών όγκων της περιοχής, μοναστήρια και εκκλησιές μαρτυρούν το βαθύτατο θρησκευτικό σεβασμό των κατοίκων. Μνημεία του βυζαντινού κόσμου και άλλα, τα περισσότερα, των οθωμανικών χρόνων μεταφέρουν μνήμες της διαδρομής του ελληνισμού και της ορθοδοξίας στην ταραγμένη αυτήν περιοχή. Με αφετηρία τους πρώτους βυζαντινούς αιώνες, η χριστιανική εκκλησία στη Δράμα αποτελούσε τμήμα της ιστορικής επισκοπής των Φιλίππων που δημιουργήθηκε μετά το κήρυγμα του Απόστολου Παύλου τον 1ο μ.Χ. αι. Ως αρχιεπισκοπή, εξαρτημένη από τη μητρόπολη των Φιλίππων, η Δράμα εμφανίζεται, για πρώτη φορά, στη βασιλεία του Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγου (1258-1282). Αυτήν την εποχή ακριβώς θεωρείται ότι αναπτύχθηκε σε σημαντικό εκκλησιαστικό κέντρο.

Από το 17ο αι. η Μητρόπολη Δράμας ενώθηκε με άλλες Μητροπόλεις της περιοχής μέχρι το 1882 όταν διασπάστηκε, και ο σημερινός νομός πέρασε στον έλεγχο δύο επισκοπών στη διάρκεια του 20ού αι. Από τους βυζαντινούς χρόνους σώζονται στην πόλη η βυζαντινή εκκλησία της Αγίας Σοφίας του 10ου αι., που μετατράπηκε σε τέμενος την περίοδο της τουρκοκρατίας, και το εκκλησάκι των Ταξιαρχών από την εποχή των Παλαιολόγων, σε ρυθμό μονόχωρης βασιλικής, που

βρισκόταν σε επαφή με το βυζαντινό τείχος, καθιστώντας πιθανόν τους Ταξιάρχες φύλακες της Δράμας.

Το σημαντικότερο μοναστήρι της εποχής στην περιοχή είναι αναμφίβολα, μέχρι σήμερα, εκείνο της Εικοσιφοίνισσας, σε υψόμετρο 753 μ., σε μια καλά προστατευμένη πλαγιά του Παγγαίου. Σύμφωνα με τη θρησκευτική παράδοση, πρωτοχτίστηκε τον 5ο αι. με κτήτορα τον άγιο Γερμανό ή κατά μία άλλη εκδοχή αυτό έγινε στα τέλη του 8ου αι.. Στις παραδόσεις της μονής, αναφέρεται πως η Παναγία χάρισε στον Γερμανό την αχειροποίητη θαυματουργή εικόνα της, μέσα σε εξαίσιο, «φοινικούν», φως. Για αυτό και η μονή αφιερώθηκε στην Παναγία και φέρει την ονομασία «Εικοσιφοίνισσα». Χιλιάδες προσκυνητές καταφθάνουν κάθε χρόνο στο μοναστήρι του Παγγαίου για χάρη της θαυματουργής εικόνας.

Η μονή, καταφύγιο του Οικουμενικού Πατριάρχη Διονυσίου Α΄ στο τέλος του 15ου αι., έφθασε στο απόγειο της ακμής της γύρω στο 15ο-16ο αι. και γνώρισε την καταστροφή, τόσο το 1507 με τη σφαγή όλων των μοναχών όσο και το 1943, για τις υπηρεσίες που πρόσφερε στους εθνικούς αγώνες. Το καθολικό της μονής άρχισε να κατασκευάζεται από τα τέλη του 18ου αι. και προχώρησε η ανοικοδόμησή του σε μια δεύτερη φάση την περίοδο 1837-1842. Το εξαιρετικό ξυλόγλυπτο τέμπλο, όπου βρίσκεται και η Αχειροποίητος εικόνα της Παναγίας, τελείωσε το 1803 από Χιώτες τεχνίτες. Οι σωζόμενες τοιχογραφίες στο εξωτερικό του ναού έγιναν μεταξύ του 1858 και 1864 από το Μολδαβό ζωγράφο Ματθαίο, γνωστό και από έργα του στο Άγιο Όρος, μαζί με τον Θεσσαλονικέα βοηθό του Νικόλαο. Μετά την ανασυγκρότηση του 1967 είναι γυναικεία μονή που φιλοξενεί πολλούς πιστούς κάθε χρόνο, καθώς η γαλήνη και η πνευματικότητα κυριαρχούν μέσα στο εξαιρετικό φυσικό περιβάλλον.

Στο τέλος της τουρκοκρατίας, από το 1815 μέχρι το 1890, χτίζονται 33 μεταβυζαντινές εκκλησίες σ' ολόκληρο το νομό, σε περίοδο μεταρρυθμίσεων αλλά και έντονων εθνικών ανταγωνισμών. Ανήκουν συνήθως στον τύπο της τρίκλιτης ξυλόστεγης βασιλικής, που επικράτησε σε ολόκληρη τη Μακεδονία κατά την τουρκοκρατία. Οι μεταβυζαντινές εκκλησίες του νομού διακρίνονται από μορφολογική και κατασκευαστική λιτότητα. Η κόγχη του ιερού είναι ημικυκλική ή πολύπλευρη και σε ορισμένες περιπτώσεις κοσμεύεται με απλά αψιδώματα.

Η στέγη είναι δίκλινης, ενώ στον ανατολικό τοίχο υπάρχουν φεγγίτες στρογγυλοί ή σε σχήμα τετράφυλλου. Στο εσωτερικό τους οι οροφές είναι ξύλινες με πολύχρωμο διάκοσμο. Οι ναοί διαθέτουν ξυλόγλυπτα τέμπλα-συχνά εξαιρετικής τέχνης- και ενδιαφέρουσα ξυλόγλυπτη επίπλωση (όπως επισκοπικό θρόνο,

άμβωνα). Στα λατρευτικά μνημεία της περιοχής κυριαρχούν οι φορητές εικόνες και όχι οι τοιχογραφίες που κοσμούν λίγες στον αριθμό αλλά πολύ ενδιαφέρουσες εκκλησίες, όπως τους Ταξιάρχες στο Ακρινό (περ.1860), τον Άγιο Δημήτριο στο Νευροκόπι (μετά το 1866), της Κοίμησης της Θεοτόκου στο Λιβαδάκι (τέλη 19ου αι). Στη ζωγραφική αναγνωρίζονται στοιχεία λαϊκής τέχνης που φέρνουν πιο κοντά τον καθημερινό άνθρωπο στην ορθόδοξη πίστη, ενώ έντονες είναι και οι επιδράσεις των εργαστηρίων του Αγίου Όρους. Εξωτερικά οι εκκλησίες κοσμούνται με περίτεχνο καμπαναριό, ανεξάρτητο ή ενσωματωμένο στο οικοδόμημα, που κατασκευάστηκε με ντόπια λαξευτή πέτρα και ξεχωρίζει για την πυργοειδή μορφή του. Ανάμεσα στα αντιπροσωπευτικά μνημεία της περιοχής ξεχωρίζει η εκκλησία της Κοίμησης της Θεοτόκου στο Λιβαδάκι, κτισμένη το 1870, με αναλλοίωτο στο εσωτερικό τον ξυλόγλυπτο και γραπτό διάκοσμο που καθιστά το ναό ως ένα από τα καλύτερα διατηρημένα μνημεία της περιοχής Νευροκοπίου.

Οι Ταξιάρχες στο εγκαταλελειμμένο σήμερα Ακρινό (1848), ο Προφήτης Ηλίας στον Βώλακα (1841), η Κοίμηση της Θεοτόκου στο Πανόραμα (μέσα 19ου αι.), ο Άγιος Νικόλαος στην Καλή Βρύση (1877), ο ναός των Εσοδειών της Θεοτόκου στη Χωριστή (1906) και ο Άγιος Αθανάσιος στο Δονάτο (1867). Κοντά στην προικισμένη φύση της αμύνης γης, μοναστικές κοινότητες εκπέμπουν πνευματικό φως και γίνονται καταφύγιο λατρείας και περισυλλογής. Εκτός από τη μονή της Εικοσιφοίνισσας στο Παγγαίο, στο πευκοδάσος της Περιχώρας υπάρχει η γυναικεία μονή του Αγίου Μηνά (1950), στο δρόμο μας για το περίφημο δάσος της Ελατιάς η γυναικεία μονή της Αναλήψεως του Σωτήρος (στο χωριό Ταξιάρχες από το 1970) και η μονή Μεταμόρφωσης του Σωτήρος στην Πρασινάδα, 52χλμ. ΒΑ της Δράμας, στο δρόμο μας για τα δάση της Ροδόπης. Τους θησαυρούς της ορθόδοξης παράδοσης μπορούμε να δούμε συγκεντρωμένους στο εκκλησιαστικό μουσείο της Μητρόπολης Δράμας, δίπλα στο επισκοπικό μέγαρο της πόλης, αφού προηγηθεί επικοινωνία με τα γραφεία της εκκλησιαστικής αρχής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

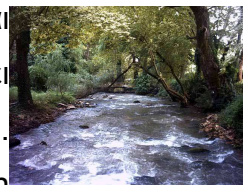
ΔΙΑΔΡΟΜΕΣ

Στο εσωτερικό της Αμύνης γης, για χιλιάδες χρόνια τα υπόγεια νερά του Φαλακρού συναντιόντουσαν με τα νερά πηγών και προκαλούσαν, αργά, ολοένα και μεγαλύτερα ανοίγματα ανάμεσα στη μάζα των πετρωμάτων, ζητώντας διέξοδο στον κάμπο και σχηματίζοντας το μοναδικό σπήλαιο των πηγών Αγγίτη (του Μααρά). Αν ακολουθήσουμε μάλιστα τη ροή του ποταμού Αγγίτη, μετά την έξοδό του από την υπόγεια πορεία του, οδηγούμαστε από τις πλαγιές του Μενοικίου στα νότια του σπηλαίου της Αλιστράτης, ενός ακόμη μνημείου της φύσης με πολλές, ανεξερεύνητες σήμερα διαδρομές.

Διασχίζοντας το όμορφο προάστιο των Κομνηνών, από τη δυτική έξοδο της Δράμας, παίρνουμε το δρόμο που οδηγεί στο λεκανοπέδιο του Νευροκοπίου για να επισκεφθούμε την ιστορική Προσοτσάνη, 15 χλμ. από τη Δράμα. Ο πλούτος του άλλοτε καπνοπαραγωγικού κέντρου και οι αγώνες του για τον ελληνισμό αποτυπώνονται στα μνημεία της κωμόπολης, στα εκπαιδευτήρια των αρχών του 20ού αι., στα νεοκλασικά σπίτια της ίδια εποχής και στα τελευταία καπνομάγαζα που απέμειναν, όπως του Χαλάτση (1930).

Σήμερα αποτελεί την έδρα σημαντικού δήμου, με πληθυσμό 3700 ντόπιων, Βλάχων και Μικρασιατών προσφύγων. Αυτή η πολύχρωμη πολιτιστική ταυτότητα στην περιοχή γίνεται αισθητή στις ποικίλες εκδηλώσεις την ημέρα του Προφήτη Ηλία, στις 20 Ιουλίου.

Αφήνουμε πίσω μας την κωμόπολη και κατευθυνόμαστε προς το σπάνιας ομορφιάς σπήλαιο των πηγών Αγγίτη, σε απόσταση 23 χλμ. από τη Δράμα. Βρίσκεται στους νότιους πρόποδες του Φαλακρού και η μοναδικότητά του οφείλεται στον ποταμό Αγγίτη, γνωστό ήδη από τον Ηρόδοτο, που διαρρέει χιλιάδες χρόνια το σπήλαιο. Με συνολικό μήκος τουλάχιστο 12 χλμ. και αξιοποιημένο τμήμα 500 μ., το σπήλαιο φέρνει τον επισκέπτη κοντά σ' ένα θαύμα της φύσης, όπως είναι τα νερά του Αγγίτη που φτάνουν στην επιφάνεια σε αυτό ακριβώς το σημείο, ύστερα από υπόγεια διαδρομή χιλιομέτρων, με αφετηρία τη λεκάνη του Νευροκοπίου και τους πρόποδες του Φαλακρού.

Το ενδιαφέρον του ανθρώπου για το σπήλαιο φαίνεται πως υπήρξε σταθερό σε όλες τις εποχές. Στο εσωτερικό του έχουμε ευρήματα ανθρώπινης παρουσίας από

την 3η π.Χ. χιλιετία, ενώ η οχύρωση, βόρεια της εισόδου, παραπέμπει στον 6ο μ.Χ. αι.

Με ήπιες παρεμβάσεις στον εξωτερικό χώρο λειτουργούν αναψυκτήριο και εστιατόριο, ενώ αξίζει να αναζητήσετε στην περιοχή τα χειροποίητα ζυμαρικά και τις σπιτικές μαρμελάδες του γυναικείου συνεταιρισμού Κοκκινογείων, τα αφυδατωμένα οπωροκηπευτικά, τα κεραμικά και τα ξυλόγλυπτα από τοπικά εργαστήρια.

Στη συνέχεια προτείνουμε γνωριμία με τα χωριά στους πρόποδες και τις πλαγιές του Μενοικίου. Αφού περάσουμε το χωριουδάκι του Αγγίτη, θα διασχίσουμε την παλιά σιδερένια γέφυρα του ομώνυμου ποταμού και το χωριό Γραμμένη, όπου βρέθηκαν ίχνη αρχαίου οικισμού, με ζωή από τη θρακική μέχρι τη ρωμαϊκή εποχή, και σώζεται ο ναός των Ταξιαρχών (1873).

Ακολουθώντας την κατεύθυνση προς η Μικρόπολη, θα επισκεφθούμε το Πανόραμα με τις μόλις 15 οικογένειες το χειμώνα, 12 χλμ. από το σπήλαιο των πηγών Αγγίτη, σε πλαγιά ανάμεσα στο Μενοίκιο και στο Φαλακρό. Στο χωριό με την πλούσια βλάστηση και το εξαιρετικό κλίμα τη θερινή περίοδο, θα δούμε την εκκλησία της Κοιμήσεως της Θεοτόκου (μέσα του 19ου αι.), μια τρίκλιτη ξυλόστεγη βασιλική με ωραιότατο καμπαναριό και ξυλόγλυπτο τέμπλο με εικόνες του 19ου αι. Το χωριό προσφέρεται και για πεζοπορικές διαδρομές. Με βορειοδυτική κατεύθυνση, ύστερα από 3 χλμ. σε χωμάτινο δρόμο, φθάνουμε στο ναό του Αγίου Δημητρίου (1865), με τον οκταγωνικό τρούλο στην οροφή και τις σωζόμενες τοιχογραφίες στο εσωτερικό.

Μια ακόμη διαδρομή μπορεί να γίνει από το χωριό προς τα νότια, στο μονοπάτι που ακολουθεί, από την πλευρά του Μενοικίου, το ρέμα του χωριού με την πλούσια βλάστηση και το τρεχούμενο νερό προς τον κάμπο, μια απόσταση 3 χλμ. Στο Πανόραμα θα βρούμε κτηνοτροφικά προϊόντα και οπωσδήποτε αγνό μέλι. Η πρόσβαση στους ναούς θα γίνει εφικτή κατόπιν συνεννόησης με τα μέλη της εκκλησιαστικής επιτροπής.

Επόμενος σταθμός μας είναι η Μικρόπολη, σε απόσταση 9 χλμ. από το σπήλαιο, για ένα σύντομο περίπατο στην άνω συνοικία του χωριού με τα παραδοσιακά αγροτόσπιτα του 19ου αι., στην εκκλησία του Αγίου Γεωργίου (1841) με το σωζόμενο αρχικό τέμπλο, την ξυλόγλυπτη Αγία Τράπεζα και το ωραίο καμπαναριό (1893).

Στη συνέχεια θα προχωρήσουμε στο χωμάτινο δρόμο που οδηγεί στην κορυφή του βουνού, για να επισκεφθούμε το δάσος της Καστανιάς, με τα αιωνόβια

δένδρα και το καταφύγιο στα 850 μ., σε απόσταση 3 χλμ. από το χωριό. Για πορεία, όμως, στα δάση της οξιάς και στα λιβάδια του Μενοικίου, χρειαζόμαστε τη βοήθεια τοπικών ορειβατών ή εμπειρία σε μονοπάτια. Αν ακολουθήσουμε δεξιά κατεύθυνση από το χωριό, φτάνουμε στην εκκλησία των Αγίων Αναργύρων με πανοραμική θέα προς τον κάμπο. Σημαντική τοπική γιορτή είναι η λεγόμενη "Γιορτή του Θεού" μετά το Πάσχα, στο ξωκλήσι του Αγίου Γεωργίου, ενώ η πανήγυρη της Μικρόπολης γίνεται την 1η Ιουλίου, ημέρα των Αγίων Αναργύρων.

Αφήνουμε πίσω μας τη Μικρόπολη και κατευθυνόμαστε προς τη Χαριτωμένη και την Καλή Βρύση, σε απόσταση 13 χλμ. Πλησιάζοντας στην Καλή Βρύση βλέπουμε στον κάμπο αρκετούς αμπελώνες, ανάμεσα στους οποίους σώζεται το ιερό του Διονύσου, το "κονάκι του Βάκχου" για τους ντόπιους, 2,5 χλμ. νοτιοδυτικά του χωριού. Η λατρεία του βεβαιώνεται και από την ανακάλυψη κεφαλής γενειοφόρου Διονύσου ρωμαϊκών χρόνων και επιγραφή διονυσιακού περιεχομένου από την περιοχή της Καλής Βρύσης.

Το χωριό, χτισμένο σε πλαγιά του Μενοικίου, κατοικείται κυρίως από ντόπιους και στα βορειοανατολικά του βρίσκεται συνοικία με παραδοσιακά αγροτόσπιτα από τα τέλη του 19ου αι. και κοινοτικό ξενώνα, ανάμεσα σε γραφικά πλινθόκτιστα σοκάκια. Στην περιοχή δεσπόζει η τρίκλιτη ξυλόστεγη βασιλική του Αγίου Νικολάου (1877), που διατηρεί τις αρχικές εικόνες στο τέμπλο από τα μέσα του 19ου αι.

Ανηφορίζοντας προς το ξωκλήσι του Αϊ-Βλάση, ανατολικά του Αγίου Νικολάου, θα διασχίσουμε μετά την άνοιξη μια ευχάριστη διαδρομή μισής ώρας, ανάμεσα σε πλατάνια και τρεχούμενα νερά, όπου υπάρχει υποδομή για υπαίθριες ψησταριές και ξεκούραση. Από το πλάτωμα στο ξωκλήσι μπορούμε να απολαύσουμε την πανοραμική θέα προς τον κάμπο και το Φαλακρό. Στα νοτιοανατολικά του χωριού σώζεται και η εκκλησία της Αγίας Μαρίνας (1883) με γυναικωνίτη και χαγιάτι.

Η Καλή Βρύση συγκεντρώνει πολλούς επισκέπτες για τα "Μπαμπούγερα", τα τοπικά δρώμενα στις 6-8 Ιανουαρίου, για την περιφορά της εικόνας της Αναστάσεως την Πέμπτη μετά το Πάσχα με σκοπό την προστασία των κατοίκων, και στη γιορτή της Αγίας Μαρίνας στις 17 Ιουλίου. Με τους ήχους πάντοτε της γκάιντας και του νταχαρέ, οι φιλόξενοι και ανοιχτόκαρδοι Καληβρυσιώτες διασκεδάζουν με έντονο τοπικό χρώμα στα γλέντια τους και στις ταβέρνες του χωριού.

Συνεχίζουμε ανατολικότερα και φτάνουμε στην Καλλιθέα, σε απόσταση 7 χλμ. από την Καλή Βρύση. Τα σπίτια είναι διασκορπισμένα στις πλαγιές απ' όπου το βλέμμα χάνεται στον κάμπο και τις απέναντι κορυφές του Φαλακρού. Στα δυτικά βλέπουμε παραδοσιακά αγροτόσπιτα και την εκκλησία του Αγίου Αθανασίου (1835) με το πυργοειδές καμπαναριό (1869). Στα ανατολικά, σε τοποθεσία με πλατάνια και τρεχούμενα νερά, σώζεται η εκκλησία της Αγίας Παρασκευής (1890) με γυναικωνίτη, χαγιάτι και εικόνες από το 19ο αι. Το χωριό, πνιγμένο στα πλατάνια, προσφέρεται ιδιαίτερα το καλοκαίρι για το δροσερό κλίμα του και για τις ταβέρνες της περιοχής. Μετά τις κατασκηνώσεις της Καλλιθέας, οι λάτρες της οδήγησης μπορούν να απολαύσουν εξαιρετικές διαδρομές μέχρι τη Μικρόπολη σε δασικούς-χωμάτινους δρόμους. Το χωριό γιορτάζει τιμώντας την ημέρα της Αγίας Παρασκευής στις 26 Ιουλίου.

Καθώς η διαδρομή στη συνέχεια γίνεται σε χωμάτινο δρόμο προς την Αλιστράτη, επιλέγουμε την οδό Δράμας-Ξερρών για την επίσκεψή μας στο σπήλαιο της περιοχής. Ύστερα από 20 χλμ. ευχάριστης οδήγησης, θα διασχίσουμε το κέντρο της ιστορικής για τους εθνικούς της αγώνες Αλιστράτης, καπνοπαραγωγικού άλλοτε κέντρου και έδρας του Μητροπολίτη Δράμας την περίοδο 1825-1909, και θα δούμε τα νεοκλασικά της και το εντυπωσιακό καμπαναριό του 19ου αι. στην εκκλησία του Αγίου Αθανασίου.

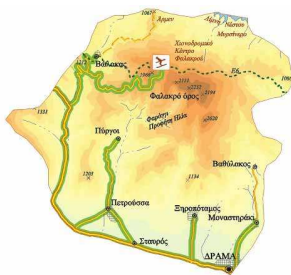
Τελικός προορισμός μας είναι το σπήλαιο της περιοχής στη θέση "Πετρωτό" και σε απόσταση 6 χλμ. από την Αλιστράτη. Το σπήλαιο με αξιοποιημένη διαδρομή 1200 μ., προσφέρει ακόμη στο κοινό τη μοναδική εμπειρία της σπηλαιοεξερεύνησης με εκπαιδευτή (καθημερινά επισκέψιμο εκτός Δευτέρας, 9 π.μ. - 20 μ.μ. τη θερινή περίοδο, 9 π.μ. - 17 μ.μ. εκτός θερινής περιόδου). Η εκδρομή μας στο σπήλαιο μπορεί να συνδυαστεί με "ράφτινγκ" και "καγιάκ" στο φαράγγι του ποταμού Αγγίτη, κοντά στο χωριό Συμβολή.

Σε απόσταση 4 χλμ. από την Αλιστράτη βρίσκεται το προσφυγικό χωριό Περιχώρα με τη γυναικεία μονή του Αγίου Μηνά, στη θέση "Ταγκάλα", μέσα σε πευκοδάσος 2500 στρεμμάτων. Στιγμές ηρεμίας και εσωτερικής αναζήτησης περιμένουν τον προσκυνητή στο περιβάλλον της μονής, που άρχισε να χτίζεται τη δεκαετία του 1950, μετά το όραμα ενός πιστού, από τους κατοίκους της Περιχώρας. Η μονή γιορτάζει στις 11 Νοεμβρίου και είναι καθημερινά επισκέψιμη μέχρι το απόγευμα.

Για την επιστροφή μας στη Δράμα από το σπήλαιο της Αλιστράτης, ο δρόμος μας διέρχεται από ένα μεγάλο μέρος του εύφορου κάμπου του νομού μας, με τις καλλιέργειες σιτηρών και βαμβακιού, ανάμεσα στους οικισμούς του δήμου Σιταγρών των 5.000 κατοίκων προσφυγικής καταγωγής. Αφού περάσουμε την παλιά ξύλινη γέφυρα του ποταμού Αγγίτη, με την πλούσια παραποτάμια βλάστηση, κατευθυνόμαστε προς το χωριό των Σιταγρών με τον μη επισκέψιμο νεολιθικό οικισμό, τα σημαντικά ευρήματα του οποίου παρουσιάζονται στη συλλογή του Αρχαιολογικού Μουσείου Δράμας. Στις δραστηριότητες του δήμου Σιταγρών ξεχωρίζουν το τριήμερο με τα "Αναστενάρια", την πυροβασία των Θρακιωτών προσφύγων στη Μαυρολεύκη στις 19-21 Μαΐου, το έθιμο του "Καλόγερου" τη Δευτέρα της Τυρινής στο ίδιο χωριό και η "γεωργική έκθεση και γιορτή του βαμβακιού" στις αρχές Σεπτεμβρίου στο Φωτολίβος.

4.1. ΦΑΛΑΚΡΟ: ΣΤΑ ΧΩΡΙΑ ΤΩΝ ΝΤΟΠΙΩΝ

Το νότιο τμήμα του βουνού, γυμνό στη μεγαλύτερη έκταση, έκρυβε στο εσωτερικό του έναν πραγματικό θησαυρό για τους κατοίκους του, το περίφημο μάρμαρο της περιοχής, που κράτησε τον πληθυσμό στον τόπο και έφερε ανάπτυξη. Αν και η εξόρυξη του μαρμάρου λάβωσε την άγρια ομορφιά των απότομων πλαγιών του Φαλακρού, ακόμη και κορυφών του, από την περιοχή ξεκινούν ορισμένες από τις ωραιότερες διαδρομές στο βουνό, σε βαθιά φαράγγια, σε πλαγιές με άγρια βράχια και χαράδρες με οργιώδη βλάστηση, στο δρόμο για τις κορυφές του Φαλακρού στα 2000 μέτρα, στην "αγκαλιά των ανέμων". Μια περιοχή με μακραίωνη ιστορία και πλούσιες παραδόσεις των ντόπιων κατοίκων.

Στους ανατολικούς πρόποδες του Φαλακρού και βόρεια της πόλης βρίσκεται το Μοναστηράκι, σε απόσταση 6 χλμ. από τη Δράμα. Στο χωριό των 700 σήμερα κατοίκων, με παράδοση στην εκμετάλλευση του μαρμάρου, σώζεται η τρίκλιτη βασιλική του Αγίου Γεωργίου (1842), με γυναικωνίτη και χαγιάτι, ενώ εξωτερικά κοσμείται με καμπαναριό του 1890.

Από τη δυτική έξοδο της πόλης για το Νευροκόπι και σε απόσταση 5 χλμ. από τη Δράμα φτάνουμε στον Ξηροπόταμο, με τους 2500 κατοίκους που ασχολούνται κυρίως με την επεξεργασία του μαρμάρου. Στο χωριό διατηρείται μια από τις παλαιότερες εκκλησίες στη Δράμα, η τρίκλιτη ξυλόστεγη βασιλική των Αγίων

Θεοδώρων (1815), ενώ σώζονται κοντά στο λόφο "Καλελίκ" τα ερείπια αρχαίου κάστρου που κάποτε θα έλεγχε τα περάσματα της περιοχής.

Επιστρέφοντας στο δρόμο για το Νευροκόπι, επιχειρούμε νέα εξόρμηση στους πρόποδες του Φαλακρού, με προορισμό το ιδιαίτερης ομορφιάς Φαράγγι στους Πύργους. Από τον οικισμό του Σταυρού φτάνουμε ύστερα από 3 χλμ. στην Πετρούσα, όπου σώζονται τα ερείπια ναού του 19ου αι. αφιερωμένου στην Παναγία, με μεγάλο αριθμό ρωμαϊκών και βυζαντινών γλυπτών στους τοίχους σαν οικοδομικά υλικά.

Συνεχίζουμε με βόρεια κατεύθυνση για άλλα 8 χλμ. μέχρι το ορμητήριό μας για το φαράγγι, τους Πύργους. Η διαδρομή δεν παρουσιάζει δυσκολίες, έχοντας ομαλές στροφές και καλής βατότητας οδόστρωμα. Μπροστά μας ορθώνονται οι ψηλότερες κορυφές του Φαλακρού και ανυπομονούμε να πλησιάσουμε στην περιοχή, ενώ στα δεξιά μας έχουμε πάντα το φαράγγι των Πύργων. Το θέαμα γίνεται μοναδικό, καθώς οδηγούμε στον κεντρικό δρόμο του χωριού και οι απέναντι κορφές μάς κόβουν την ανάσα.

Αναζητούμε στους Πύργους το δρόμο προς την εκκλησία της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος και προχωρούμε στη χωμάτινη διαδρομή παράλληλα με το φαράγγι. Ύστερα από οδήγηση ή πεζοπορία 4 χλμ., φτάνουμε στη θέση "Σουσίτσα" για τους ντόπιους, που σημαίνει ξερό αλωνάκι, και αφήνουμε υποχρεωτικά εκεί το όχημά μας για να συνεχίσουμε πεζοί για άλλα πεντακόσια μέτρα μέχρι την τοποθεσία "Κάπι", τη "Στάλα" εξαιτίας της υγρασίας στις μικρές κοιλότητες του βουνού.

Από το σημείο αυτό αρχίζει μια μοναδική διαδρομή στο αναξιοποίητο σήμερα φαράγγι, που θα κρατήσει για τις επόμενες τρεις ώρες, αφού πρώτα είμαστε βέβαιοι πως έχουμε τα κατάλληλα ρούχα και υποδήματα για το εγχείρημα. Αν και συναντούμε σημεία στενού περάσματος ανάμεσα στα βουνά και βλάστησης στο μονοπάτι, βαδίζουμε άνετα απολαμβάνοντας το τοπίο. Με δέος πλησιάζουμε σιγά-σιγά την περιοχή που οδηγεί στις κορυφές. Εδώ η βλάστηση γίνεται πυκνότερη με έλατα, ιταμό και οξιές στις πλαγιές και σε μεγάλα ξέφωτα μέσα στο φαράγγι, ενώ τρεχούμενα νερά κυλούν ανάμεσα στα δέντρα. Μπροστά στη χαράδρα, με τις κορυφές να ορθώνονται επιβλητικές, ο επισκέπτης παρακολουθεί με συγκίνηση και θαυμασμό το μεγαλείο της Φύσης. Η διαδρομή στο φαράγγι κρίνεται βατή για τον επισκέπτη, αρκεί να αποφύγει τις περιόδους των βροχών και τις αρχές της άνοιξης για τον κίνδυνο κατολισθήσεων.

Αν διαθέτουμε τζιπ ή άλλο κατάλληλο όχημα και θέλουμε να απολαύσουμε τόσο το φαράγγι των Πύργων όσο και το πανόραμα των κορυφών του Φαλακρού από ψηλά, ακολουθούμε τη διαδρομή για τη "Σίτνα". Μέχρι το εκκλησάκι του Αγίου Λουκά, πεντακόσια μέτρα από το χωριό, ο δρόμος βρίσκεται σε καλή κατάσταση. Στη συνέχεια, όταν αρχίζουμε να ανηφορίζουμε, η διαδρομή γίνεται δύσκολη με τις πέτρες και τη λάσπη σε αρκετά σημεία πάνω στο δρόμο.

Στα αριστερά μας βλέπουμε το φαράγγι και μπροστά μας ξεπροβάλλουν ολοένα και πιο καθαρά οι κορυφές. Ακολουθώντας βορειανατολική πορεία αφήνουμε το όχημά μας στο εκκλησάκι των Αγίων Αναργύρων, 12,5 χλμ. από τους Πύργους,

και συνεχίζουμε για άλλα τετρακόσια μέτρα σε πλαγιά μέχρι την κορυφή "Κάτω Βάρδενα". Το θέαμα είναι συγκλονιστικό. Μπροστά και δεξιά μας ορθώνονται οι ψηλότερες κορυφές του Φαλακρού. Απέναντί μας η κορυφή "Καρτάλκα" στα 2035 μ., δεξιά μας η "Χιονότρυπα" στα 2111 μ. και ο "Προφήτης Ηλίας" στα 2.232 μ. Οι κορυφές σχηματίζουν ένα μοναδικό στεφάνι και η χαράδρα με την πλούσια βλάστηση που δημιουργείται μπροστά τους καταλήγει στην αρχή του φαραγγιού. Δε θα παραλείψουμε να παίξουμε με τον αντίλαλο που δημιουργείται στις επιφάνειες των απόκρημνων πλαγιών, καθώς αυτές σχηματίζουν ένα φυσικό ηχείο.

Επόμενος σταθμός μας είναι ο Βώλακας στη δυτική πλευρά του Φαλακρού. Θα ακολουθήσουμε το δρόμο για το Νευροκόπι, μια ενδιαφέρουσα διαδρομή ανάμεσα στις πλαγιές του "Αγίου Παύλου" στα δυτικά και του κεντρικού συγκροτήματος του Φαλακρού στα ανατολικά. Αφού περάσουμε τα μεταλλεία μαγγανίου, θα στρίψουμε δεξιά και θα ανηφορίσουμε στο οροπέδιο του Βώλακα στα 830 μ., σε απόσταση 36 χλμ. από τη Δράμα.

Οι φιλόξενοι κάτοικοι του χωριού, ντόπιοι στην καταγωγή, ασχολούνται με την εξόρυξη του γνωστού σε όλο τον κόσμο μαρμάρου της περιοχής και την υλοτομία. Στο κέντρο δεσπόζει ο ναός του Προφήτη Ηλία (1841) με το λιθόκτιστο πυργοειδές καμπαναριό του περασμένου αιώνα.

Μετά την επίσκεψή μας στο χωριό επιστρέφουμε στη διασταύρωση για το χιονοδρομικό κέντρο του Φαλακρού, 48 χλμ. από τη Δράμα. Με το οδόστρωμα σε καλή κατάσταση απολαμβάνουμε τη διαδρομή περνώντας από δάση οξιάς και μαύρης πεύκης, καθώς προσεγγίζουμε τον αυχένα "Κουρί". Σε κάθε εποχή η διαδρομή προσφέρει ιδιαίτερες εικόνες, από το καταπράσινο τοπίο της άνοιξης μέχρι

το χρυσοκίτρινο του φθινοπώρου και το λευκό χαλί του χειμώνα. Αφήνουμε το βλέμμα μας να χαθεί ανάμεσα στις ορθοπλαγιές του Φαλακρού και να συναντήσει στον ορίζοντα τα απέναντι βουνά, ενώ μπροστά μας λιβάδια και βοσκοτόπια μάς υποχρεώνουν σε μια σύντομη στάση. Λίγο πιο πάνω, στο οροπέδιο του Αγίου Πνεύματος και σε απόσταση 12 χλμ. από το Βώλακα, οι λάτρες των χειμερινών σπορ θα χαρούν τη φυσική πίστα του χιονοδρομικού κέντρου, σε υψόμετρο 1745 μ., συνήθως από το Δεκέμβριο μέχρι και τον Απρίλιο.

Η πίστα του κέντρου διαθέτει διαδρομές όλων των επιπέδων δυσκολίας και είναι κατάλληλη τόσο για αρχάριους όσο και για αθλητές. Με το μεγάλο συρόμενο αναβατήρα των 1200 μ. και τους δύο παιδικούς των 480 μ. και των 120 μ., το σκι γίνεται μια ευχάριστη εμπειρία για όλη την οικογένεια. Η κατάβαση για τους εμπειρότερους θα ξεκινήσει από υψόμετρο 2000 μ. στη φυσική πίστα που έχει συνολικό μήκος 1250 μ. Για τους λάτρες των νέων σπορ στο χιόνι, τμήμα της διαδρομής μπορεί να χρησιμοποιηθεί για "snow board", ενώ λειτουργεί ειδική πίστα για όσους αγαπούν την οδήγηση στο χιόνι με "skidoo".

Στις εγκαταστάσεις του κέντρου ο επισκέπτης θα αναζητήσει εξοπλισμό για τα σπορ και θα πάρει μαθήματα από έμπειρους εκπαιδευτές. Θα απολαύσει ακόμη μια βόλτα στο χιόνι μέχρι τον αυχένα στα βορειοανατολικά, με θέα την τεχνητή λίμνη του Νέστου και τις κορυφές της Ροδόπης, και θα χαλαρώσει στο καφέ και στο εστιατόριο. Η περιοχή προσφέρεται για εξορμήσεις πάνω στα χαραγμένα μονοπάτια, σ' όλη τη διάρκεια του έτους, σε έδαφος που έχει μεγάλη κλίση και απαιτεί οπωσδήποτε καλή φυσική κατάσταση. Το χιονοδρομικό κέντρο διαθέτει δωμάτια για διανυκτέρευση και άνετους χώρους στάθμευσης για 800 αυτοκίνητα.

Μοναδικό φαινόμενο στην περιοχή είναι η εμφάνιση των αγριολούλουδων την άνοιξη, από τα τέλη Απριλίου. Και ενώ η φύση συνέρχεται αργά από το χειμώνα και τα χιόνια λιώνουν στις ψηλές κορυφές, σε απόσταση μόλις μερικών δεκάδων μέτρων σχηματίζεται ένα απέραντο χαλί από χρώματα, όπου κυριαρχούν κίτρινοι και μωβ κρόκοι, ένα πανέμορφο λουλούδι του βουνού. Στις αρχές Μαΐου, ο απαιτητικός επισκέπτης θα χαρεί το άλλο "πρόσωπο" του Φαλακρού, εξίσου γοητευτικό με εκείνο του χειμώνα.

Στις παραδόσεις των κατοίκων των χωριών, στο κεντρικό Φαλακρό, κυριαρχούν τα δρώμενα με τους μεταμφιεσμένους στις αρχές του έτους. Στο Μοναστηράκι την ημέρα των Θεοφανείων, στις 6 Ιανουαρίου, νέοι του χωριού

μεταμφιέζονται σε "Αράπηδες", σε "Γκιλίγκες ή Κορίτσια " και σε "Τσολιάδες" και νωρίς το απόγευμα στήνεται μοναδικό γλέντι στην πλατεία με τοπική λύρα και νταϊρέδες. Στον Ξηροπόταμο η "τσέτα", η ομάδα με τους μεταμφιεσμένους, τους τοπικούς ήχους, το χορό, το άφθονο κρασί και τη βραστή γίδα για όλους δίνει το χρώμα των εκδηλώσεων στις 7 Ιανουαρίου. Ανάλογα έθιμα, με μεταμφιεσμένους και παραδοσιακό γλέντι, διατηρούνται στο Βώλακα και στην Πετρούσα στις 7-8 Ιανουαρίου και στους Πύργους στις 6-7 του ίδιου μήνα.

Σημαντικές εκδηλώσεις με έντονο το τοπικό χρώμα γίνονται στην περιοχή σ' όλη τη διάρκεια του έτους. Μεγάλη επιτυχία σημειώνει στον Ξηροπόταμο η διοργάνωση διεθνούς φεστιβάλ παραδοσιακών χορών στα τέλη Ιουλίου. Κοντά στην Πετρούσα λειτουργεί αμφιθεατρικός χώρος μέσα στο φαράγγι, όπως αυτό διέρχεται από το χωριό, για πολιτιστικές εκδηλώσεις το καλοκαίρι.

Στους Πύργους, στις 6 Αυγούστου, στήνεται παραδοσιακό γλέντι στην πανήγυρη του χωριού, ενώ στο Βώλακα πραγματοποιούνται παραδοσιακές μουλαροδρομίες σε ορεινή περιοχή την ημέρα του Αγίου Πνεύματος και τα "Ηλιανά" στις 17-20 Ιουλίου. Οι Βωλακιώτες τιμούν, ακόμη, με τα "Κούππια" τον νεαρό μάρτυρα του Μακεδονικού Αγώνα Άρμεν Κούππιο κάθε φθινόπωρο. Τα χωριά της περιοχής προσφέρονται για να απολαύσουμε τοπικές γεύσεις. Στο Μοναστηράκι και στους Πύργους θα γευτούμε νοστιμιές στις ψησταριές, όπως κασικάκι, ενώ στο Βώλακα θα βρούμε τα περίφημα ντόπια λουκάνικα. Με τη λειτουργία ξενώνα στο Βώλακα ο επισκέπτης έχει τη δυνατότητα να χαρεί με άνεση τόσο τις δραστηριότητες στο χιονοδρομικό κέντρο και τις πεζοπορικές διαδρομές στο Φαλακρό, όσο και τις εκδρομές σε χωματοδόρομο, με το κατάλληλο όχημα, στη βόρεια και δασωμένη πλευρά του βουνού με προορισμό το Λιβαδερό.

4.2. ΣΤΟ ΛΕΚΑΝΟΠΕΔΙΟ ΝΕΥΡΟΚΟΠΙΟΥ

Αφήνοντας πίσω μας το δήμο Προσοτσάνης, θα ακολουθήσουμε το δρόμο που οδηγεί μέσα από στενά περάσματα, ανάμεσα στις πλαγιές του Φαλακρού, στην ορεινή περιοχή του Κάτω Νευροκοπίου. Ένας τόπος γνωστός στους περισσότερους για το δριμύ χειμώνα, με θερμοκρασίες μέχρι και -20°C , όταν οι χιονισμένες κορυφές των γύρω βουνών και τα χιονοσκέπαστα δέντρα στις πλαγιές τους τέρπουν τις αισθήσεις μας και συναγωνίζονται σε ομορφιά το καταπράσινο τοπίο της άνοιξης

στα ορεινά. Ωστόσο, ο τόπος αυτός παραμένει άγνωστος για τη φυσική ομορφιά του, την ιστορία, τις ωραιότερες εκκλησίες του 19ου αι. και τις μοναδικές εμπειρίες που μπορεί να προσφέρει στον επισκέπτη.

Μετά το ύψος της διασταύρωσης για το Βώλακα θα επισκεφτούμε το γραφικό χωριουδάκι Γρανίτη, 31χλμ. από τη Δράμα. Χτισμένο στο ομώνυμο ρέμα, το χωριό είναι πνιγμένο στο πράσινο με πεύκα, έλατα, οξιές, καρποφόρες καρυδιές και αυτοφυείς φουντουκιές. Στον παλιό οικισμό, αριστερά του δρόμου, θα δούμε σπίτια με παραδοσιακή αρχιτεκτονική και την εκκλησία των Ταξιαρχών (1873) με σωζόμενα ξυλόγλυπτα του 19ου αι. Τα "καλτερίμια" της περιοχής είναι στρωμένα με υλικό από

τα παλιά λατομεία γρανιτόπετρας. Μέσα από μονοπάτι με πυκνή βλάστηση φτάνουμε στο ξωκλήσι της Παναγίας, σημείο συνάντησης και πανήγυρης το Δεκαπενταύγουστο για τους κατοίκους και τους απανταχού μετανάστες της περιοχής. Ο Γρανίτης, με τη λειτουργία ξενώνα στο χωριό, προσφέρεται για ευχάριστη διαμονή και για φαγητό σε παραδοσιακά ταβερνάκια που βρίσκονται στο δρόμο μας με λιχουδιές ντόπιας παραγωγής. Ακόμη ο επισκέπτης μπορεί το χειμώνα να βρει τσάι του βουνού, μέλι και καρύδια.

Συνεχίζουμε το οδοιπορικό μας προς το λεκανοπέδιο Νευροκοπίου, το οποίο ξεπροβάλλει μπροστά μας ανάμεσα στα γύρω βουνά, συχνά μέσα σε πέπλο χαμηλής ομίχλης. Πρώτος σταθμός μας είναι το Οχυρό, 40χλμ. από τη Δράμα, με την εκκλησία του Αγίου Γεωργίου (1882). Το χωριό και τα γύρω βουνά είναι γνωστά από την περίφημη γραμμή των οχυρών του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου και την ηρωική αντίσταση των λιγοστών Ελλήνων στρατιωτών εναντίον των γερμανικών δυνάμεων τον Απρίλιο του 1941. Στο ύψωμα κοντά στην κοινότητα του Οχυρού, μπορούμε να επισκεφθούμε το απόρθητο οχυρό Λίσσε, με τις δαιδαλώδεις υπόγειες στοές και τα πολυβολεία, και το μικρό μουσείο στις 6 Απριλίου ή την πρώτη Κυριακή του ίδιου μήνα, όταν ανοίγουν οι χώροι στο κοινό για τις επετειακές εκδηλώσεις. Σε άλλες περιόδους ο χώρος είναι επισκέψιμος σε οργανωμένους κυρίως εκδρομείς, κατόπιν συνεννόησης με τις αρμόδιες στρατιωτικές αρχές.

Από το Οχυρό θα πάρουμε το δρόμο προς την έδρα του δήμου, το Κάτω Νευροκόπι, που βρίσκεται 42 χλμ. από τη Δράμα και σε υψόμετρο 560 μ. Στην ιστορική για τους εθνικούς αγώνες κωμόπολη, διοικητικό αλλά και οικονομικό σήμερα κέντρο της περιοχής, δεσπόζει η μεγαλοπρεπής εκκλησία του Αγίου Δημητρίου

(1866), με τοιχογραφίες στο εσωτερικό και το εντυπωσιακό καμπαναριό στην αυλή. Ανάμεσα στις εικόνες του τέμπλου, δημιουργίες πιθανώς του γνωστού ντόπιου ζωγράφου Γεωργίου, από τη δεκαετία του 1870, ξεχωρίζει η εικόνα του Αγίου Δημητρίου με τις μορφές της σε χρυσοκέντητες πολυτελείς φορεσιές.

Ιδιαίτερο χρώμα αποκτά το Κάτω Νευροκόπι κάθε Τετάρτη με το παζάρι, τη λαϊκή του αγορά, όπου ο επισκέπτης μπορεί να βρει τα εξαιρετικής ποιότητας τοπικά προϊόντα, την περίφημη πατάτα Νευροκοπίου και τα νοστιμότατα φασόλια της περιοχής. Στις πολιτιστικές εκδηλώσεις ξεχωρίζουν τα "Ακρίτεια", 25-27 Ιουλίου, και οι "Ημέρες Πατάτας", το φθινόπωρο, με μουσικές εκδηλώσεις και νοστιμότατα εδέσματα με βάση την πατάτα. Μικρές ξενοδοχειακές μονάδες και ταβέρνες θα κάνουν πιο ευχάριστη τη διαμονή μας και θα μας δώσουν την ευκαιρία να γνωρίσουμε τους θησαυρούς της υπαίθρου. Το οδοιπορικό μας συνεχίζεται προς το βορειοδυτικό τμήμα της περιοχής, με επόμενο σταθμό το αμφιθεατρικά χτισμένο Δασωτό, σε κατάφυτη πλαγιά με εξαιρετική θέα προς τον κάμπο, 8 χλμ. από το Νευροκόπι.

Στην είσοδο του χωριού, με τους λιγοστούς σήμερα κατοίκους, μας υποδέχεται η παλιά πηγή "παραλίγκα". Στην εκκλησία της Κοίμησης της Θεοτόκου (1870) θα δούμε το μικρό ψευδοτρουλίσκο και τις εικόνες του 19ου αι. στο τέμπλο. Στο δρόμο προς τα ελληνοβουλγαρικά σύνορα, συναντάμε το δάσος της Καστανιάς, ένα χώρο με ποικιλία βλάστησης, διαμορφωμένο κατάλληλα για να υποδεχθεί τους φυσιολάτρες επισκέπτες με κάθε ευκαιρία. Ανηφορίζοντας το δρόμο με τις ευχάριστες στροφές θα χαλαρώσουμε στην τοποθεσία "Το κρύο Νερό" με τα επιβλητικά πλατάνια και το πεντακάθαρο νερό, ενώ μπορούμε να επισκεφθούμε σε μικρή απόσταση το έρημο φυλάκιο του Στραγκάτς, χώρο με θέα και βλάστηση. Στο χωριό διοργανώνεται πανήγυρη με ποικίλες εκδηλώσεις το τριήμερο του Δεκαπενταύγουστου.

Απολαμβάνοντας τον καθαρό αέρα και τη φύση, διανύουμε διαδρομή 4 χλμ. προς τα νότια μέχρι το ιστορικό Περιθώρι, το "Σούλι της Μακεδονίας" όπως ονομάστηκε για τους εθνικούς αγώνες των Ελλήνων κατοίκων. Κτισμένο στις υπώρειες ενός λόφου, το χωριό έχει ανακηρυχθεί παραδοσιακό για την αρχιτεκτονική του. Στο Περιθώρι σώζεται η εκκλησία του Αγίου Νικολάου (1835), διακοσμημένη εξωτερικά με πλίνθινους σταυρούς και το εντυπωσιακό καμπαναριό του 1911. Άλλος ένας ναός στο χωριό με ιστορικό και καλλιτεχνικό ενδιαφέρον είναι της Ζωοδόχου Πηγής (1876) με καμαροσκεπή στέγη και εικόνες του αγιογράφου Στεργίου

Γεωργιάδη από το 19ο αιώνα. Η απεικόνιση του θεικού οφθαλμού στην οροφή παραπέμπει σε επιδράσεις από τα εργαστήρια του Αγίου Όρους, στα οποία μαθήτευσε ο ντόπιος καλλιτέχνης και επιφανής πρόκριτος της ελληνικής κοινότητας του Νευροκοπίου.

Συνεχίζοντας τη διαδρομή μας νοτιότερα συναντούμε την Κάτω Βροντού, 7χλμ. από το Περιθώρι, χτισμένη στα 650 μέτρα, να περιβάλλεται από τα Όρη της Βροντούς με πυκνή βλάστηση. Σε περίοπτη θέση στο χωριό δεσπόζει η εκκλησία των Αγίων Θεοδώρων (1835). Στο εσωτερικό της τρίκλιτης βασιλικής, που διαθέτει χαγιάτι και γυναικωνίτη, σώζονται εικόνες του 1839 και του 1863 στο κεντρικό ξυλόγλυπτο τέμπλο.

Μετά την εξόρμηση προς τα νότια της περιοχής, επιστρέφουμε στο δρόμο από το Κάτω Νευροκόπι προς το δυτικό άκρο του δήμου και φτάνουμε στο Βαθύτοπο, 14 χλμ. από το Νευροκόπι, και στο Κατάφυτο, μόλις 1,5 χλμ. μακρύτερα. Τα χωριουδάκια, μια ανάσα από τα ελληνοβουλγαρικά σύνορα, δίνουν την ευκαιρία στον επισκέπτη να απολαύσει τη φύση σε όλο της το μεγαλείο, τόσο στο δάσος της Κύκλας μεταξύ Βροντούς και Βαθυτόπου προς τα νότια όσο και στην πλούσια βλάστηση του Ορβήλου στα βόρεια. Το δάσος της Κύκλας, τουλάχιστο 20.000 στρεμμάτων, με οξιές και μεγάλη ποικιλία πλατύφυλλων φυλλοβόλων, δίνει στον επισκέπτη ευκαιρία για ξεκούραση σε οργανωμένους χώρους με άφθονα νερά.

Όπως σε όλη την περιοχή, σώζονται και εδώ εκκλησίες του 19ου αι. με εικονογράφηση λαϊκών καλλιτεχνών. Στο Βαθύτοπο θα επισκεφθούμε την εκκλησία του Αγίου Νικολάου, κτισμένη στα μέσα του 19ου αι. Μόνο ο εσωτερικός διάκοσμος παραμένει αναλλοίωτος, ενώ σώζεται και το ξυλόγλυπτο τέμπλο με εικόνες από το 1813 μέχρι και το 1869. Την εκκλησία των Ταξιαρχών, που χτίστηκε το 1848 εκτός από το καμπαναριό (1884), θα βρούμε στο ερειπωμένο σήμερα Ακρινό, σε απόσταση 22 χλμ. από το Νευροκόπι (τα τελευταία 6 χλμ. σε χωμάτινο δρόμο), σχεδόν στα σύνορα με τη Βουλγαρία. Σε αυτόν το ναό ξεχωρίζουν οι τοιχογραφίες του 1860 στο εσωτερικό του, καθώς τείνουν να μιμηθούν υστεροβυζαντινά πρότυπα ξεφεύγοντας από το επίπεδο της λαϊκής τέχνης των υπόλοιπων ναών. Εδώ συρρέει πλήθος πιστών από την περιοχή αλλά και από τη γειτονική Βουλγαρία στη γιορτή των Αρχαγγέλων στις 7 και 8 Νοεμβρίου.

Αναχωρώντας με τις καλύτερες εντυπώσεις από την περιοχή για το Νευροκόπι, ξεκινούμε μια νέα εξόρμηση προς τα βόρεια και το συνοριακό σταθμό της

Εξοχής. Εκεί, στο χωριουδάκι των πατατοκαλλιεργητών που απέχει 9 χλμ. από το Νευροκόπι, μνημεία του χριστιανικού και μουσουλμανικού κόσμου συνυπάρχουν ειρηνικά, αν και έχουν υποστεί σημαντικές αλλοιώσεις από μεταγενέστερες επεμβάσεις. Θα δούμε την εκκλησία του Αγίου Αθανασίου (1866), μια τρίκλιτη ξυλόστεγη βασιλική, και τα απομεινάρια μουσουλμανικού τεμένους με ενδιαφέρουσα διακόσμηση στο εσωτερικό του, παρά τις φθορές από την αλλαγή της χρήσης του κτίσματος. Θα συνεχίσουμε μέχρι το ελληνικό φυλάκιο με τη μοναδική θέα προς το εσωτερικό της Βουλγαρίας, 4 χλμ. από την Εξοχή, όπου θα λειτουργήσει ξανά ύστερα από δεκαετίες τελωνείο.

Αφού επιστρέψουμε στο δρόμο προς το Νευροκόπι, ακολουθούμε πορεία 10 χλμ. προς τα ανατολικά και φτάνουμε στα Λευκόγεια. Στο χωριό με τους πρόσφυγες από τη Μικρασία, στην πλειοψηφία τους πατατοκαλλιεργητές και κτηνοτρόφους, σώζεται η εκκλησία του Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου (1836), με τέμπλο και εικόνες από τα τέλη του περασμένου αιώνα και καμπαναριό του 1887. Η ευρύτερη περιοχή άλλαξε σημαντικά μετά την κατασκευή φράγματος που οδήγησε στο σχηματισμό της πανέμορφης λίμνης των Λευκογείων. Με τη δημιουργία του Κέντρου Επισκεπτών και τη διάνοιξη νέων μονοπατιών, ο επισκέπτης θα χαρεί πιο άμεσα τη φύση. Αξίζει να δούμε το μνημείο που δημιουργήθηκε στο χώρο όπου ο Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Βαρθολομαίος φύτεψε ένα δέντρο κατά την επίσκεψή του το 1999, ακριβώς μπροστά στις όχθες της λίμνης, δηλώνοντας το σεβασμό του προς το περιβάλλον.

Συνεχίζοντας την πορεία μας προς τα ανατολικά, παίρνουμε το δρόμο από το Νευροκόπι προς το Παγονέρι. Ύστερα από 15 χλμ. διαδρομής σταματούμε για λίγο στο ακατοίκητο σήμερα Λιβαδάκι, σε υψόμετρο 720 μ., για να επισκεφθούμε σε μια καταπράσινη περιοχή την εκκλησία της Κοιμήσεως της Θεοτόκου (1870). Θα δούμε την αρχική εικονογράφηση του 1876 στο ξυλόγλυπτο τέμπλο και τις τοιχογραφίες στην οροφή. Εξωτερικά ο ναός κοσμεύεται από καμπαναριό του 1890. Αφού δροσιστούμε, στο ερειπωμένο σήμερα χωριό, από το παγωμένο νερό μιας πηγής, αφήνουμε πίσω το Λιβαδάκι και ακολουθώντας το δρόμο με αρκετές στροφές προς το Νέστο φτάνουμε στην Αχλαδιά, 18 χλμ. από το Νευροκόπι.

Στο γειτονικό, έρημο σήμερα, χωριό του Κριθαρά σώζεται μέσα σε πυκνή βλάστηση τμήμα του ναού του Αγίου Γεωργίου, του μοναδικού στην περιοχή σταυροειδούς με τρούλο, από τα μέσα του 19ου αι. Η εκκλησία διατηρεί τμήμα των τοιχογραφιών της και έχει εξαιρετική λιθανάγλυφη διακόσμηση στη δυτική είσοδο. Το

διήμερο του Δεκαπενταύγουστου, στην Αχλαδιά και στο Λιβαδάκι, διοργανώνεται πανηγύρι.

Σε απόσταση 2,5 χλμ. προς τα ανατολικά βρίσκουμε τον παραδοσιακό οικισμό του Παγονερίου με τα πετρόχτιστα διώροφα σπίτια, που διαθέτουν άνετο "χαγιάτι" και μεγάλες αυλές. Ο οικισμός πυρπολήθηκε το Μάιο του 1944 και οι κάτοικοι μεταφέρθηκαν όμηροι στη Βουλγαρία σαν αντίποινα για τη νίκη των Ελλήνων ανταρτών στην ιστορική μάχη των Παπάδων. Στο κέντρο του χωριού δεσπόζει η

εκκλησία των Εισοδίων της Θεοτόκου (1835). Ανάμεσα στα άλλα μέρη του ναού σώζονται μέχρι σήμερα ο άμβωνας και το δεσποτικό.

Στις όχθες της λίμνης, που δημιουργήθηκε από τα νερά του Νέστου μετά την κατασκευή του φράγματος του Θησαυρού, επισκεπτόμαστε τους Ποταμούς, 27 χλμ. από το Νευροκόπι. Σε μικρή απόσταση από το χωριό υπάρχει εξαιρετικής ομορφιάς σπήλαιο, αναξιοποίητο σήμερα.

Η περιοχή γνώρισε συνεχή κατοίκηση από τους προϊστορικούς μέχρι και τους βυζαντινούς χρόνους, σύμφωνα με τα αρχαιολογικά ευρήματα. Ακόμη η φύση προίκισε τον τόπο με νερό και πλούσια βλάστηση, κοντά στους δύο οικισμούς Πέρασμα και Δέλτα, σε απόσταση 8 χλμ. και 4 χλμ. αντίστοιχα από τους Ποταμούς, όπου ο φυσιολάτρης, ο κυνηγός και ο ψαράς των γλυκών νερών θα απολαύσουν την πυκνόφυτη περιοχή με την εξαιρετική πανίδα, ενώ κάθε επισκέπτης μπορεί να γευτεί στις ταβέρνες ψάρια από το ποτάμι και τη λίμνη. Οι σημερινοί κάτοικοι διοργανώνουν την πρώτη Κυριακή του Αυγούστου πολιτιστικές εκδηλώσεις αφιερωμένες στους ξενιτεμένους.

Τελικός προορισμός μας στα όρια του δήμου Κάτω Νευροκοπίου είναι το πιο ανατολικό χωριουδάκι του, η Μικρομηλιά, 38 χλμ. από την έδρα του δήμου. Η περιοχή με την πυκνή βλάστηση προσελκύει πλήθος φυσιολατρών αλλά και κυνηγών, που φιλοξενούνται στον ξενώνα και στο ταβερνάκι του χωριού.

Αφήνουμε πίσω μας τα χωριά και επιχειρούμε εξόρμηση στο περίφημο Δάσος Σημύδας ακολουθώντας διαδρομή 20 χλμ. από τους Ποταμούς προς το εργοτάξιο της Παναγίας. Πρόκειται για το μοναδικό σ' ολόκληρη την Ελλάδα συμπαγές δάσος σημύδας, που καταλαμβάνει έκταση 10.000 στρεμμάτων, ενώ άλλα 15.000 στρέμματα καλύπτονται από σημύδα, οξιά, δρύ και πεύκη. Η κατάσταση του δασικού οδικού δικτύου βελτιώνεται μετά την άνοιξη χάρη στη συνεχή συντήρηση.

Το οδοιπορικό στο δήμο Νευροκοπίου αφήνει στον επισκέπτη τις πιο όμορφες εντυπώσεις. Η επαφή με τη φύση και τα μνημεία της, οι προσκυνηματικές εκδρομές στις εκκλησίες, η γνωριμία με τους φιλόξενους κατοίκους, τα ήθη και τα έθιμά τους, οι δραστηριότητες στα βουνά και κοντά στα νερά της περιοχής, η πεζοπορία στα μονοπάτια, όπως στο ευρωπαϊκό μονοπάτι E6 από την Κάτω Βροντού και το Περιθώρι μέχρι το Βώλακα και το Φαλακρό, το καλό φαγητό και η χαλάρωση στις μικρές ξενοδοχειακές μονάδες αποτελούν εμπειρίες ζωής, ικανοποιώντας τον επισκέπτη της ελληνικής υπαίθρου.

4.3. ΑΠΟΔΡΑΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΑΤΙΑ

Σε απόσταση μόλις 60 χλμ. από το κέντρο της Δράμας, ο επισκέπτης της περιοχής συναντά ένα από τα ωραιότερα δασικά συμπλέγματα της χώρας, το περίφημο δάσος της Ελατιάς, του οποίου ο πλούτος σε πανίδα και χλωρίδα στα βουνά της Κεντρικής Ροδόπης αποτελεί σημείο αναφοράς για το νομό μας και τη βόρεια Ελλάδα.

Με πλήρη καύσιμα από την πόλη ακολουθούμε βορειοανατολική πορεία με κατεύθυνση το Σιδηρόνερο, 45 χλμ. από τη Δράμα. Θα διασχίσουμε το όμορφο προάστιο Πανόραμα και θα περάσουμε το δάσος αναψυχής Καλλιφύτου, για να επισκεφθούμε αρχικά τη γυναικεία μονή της Αναλήψεως του Σωτήρος (Σίψας) στους Ταξιάρχες, 10 χλμ. από τη Δράμα. Χτισμένη το 1970 βρίσκεται στη θέση παλαιότερου μικρού μοναστηριού. Είναι καθημερινά επισκέψιμη, εορτάζει την ημέρα της Αναλήψεως του Σωτήρος, ενώ συγκεντρώνει πολλούς προσκυνητές την περίοδο του Πάσχα.

Μετά τους Ταξιάρχες, ο δρόμος στενεύει και χρειάζεται σε ορισμένα σημεία ιδιαίτερη προσοχή στην οδήγηση, καθώς βαριά οχήματα μεταφέρουν ξυλεία προς τη Δράμα από τον Απρίλιο μέχρι και το φθινόπωρο. Αρχίζουμε σταδιακά να αισθανόμαστε την αλλαγή του υψόμετρου. Πλησιάζουμε στη διασταύρωση για το μικρό αλλά πολύ γραφικό χωριό Δενδράκια, 23 χλμ. από την πόλη, στις βορειοανατολικές παρυφές του Κεντρικού Φαλακρού. Η περιοχή προσφέρεται για πεζοπορικές διαδρομές σε πυκνό δάσος με ποικιλία βλάστησης από δρυς, καστανιές, φουντουκίες και οξιές, μέχρι τον αυχένα "Κεράσι" στα 1000 μ. και στη δύσβατη ορεινή τοποθεσία της "Μπάρας" στα 1300 μ.

Επιστρέφοντας στο δρόμο μας για το Σιδηρόνερο, η βλάστηση γίνεται πυκνότερη στις πλαγιές και ανάμεσα στα ρέματα της περιοχής. Στο Λιβαδερό, 22

χλμ. από τη Δράμα, συναντάμε το ευρωπαϊκό μονοπάτι Ε6, και λίγο πιο πάνω, στο 25ο χλμ., δροσιζόμαστε με το παγωμένο νερό πηγής. Από εδώ διασχίζουμε πυκνό δάσος από δρυς, όπου κατά τη χειμερινή περίοδο το χιόνι κάνει αισθητή την εμφάνισή του, όπως και ο πάγος. Όλες αυτές οι αλλαγές στο κλίμα, στο ορεινό έδαφος και στη βλάστηση γίνονται πιο έντονες στον αυχένα "Τουλουμπάρι", σε απόσταση 28 χλμ. από τη Δράμα, εκεί όπου τα απομεινάρια στρατιωτικής μπάρας και φυλακίου μάς οδηγούν πίσω στην εποχή του "Ψυχρού Πολέμου".

Για πρώτη φορά από αυτό το σημείο, μπορούμε να δούμε απέναντι τις επιβλητικές κορυφές της Κεντρικής Ροδόπης. Αριστερά μας, μέσα σε πυκνό δάσος στη βόρεια πλευρά του Φαλακρού, ξεκινά χωματόδρομος με κατεύθυνση το Βώλακα σε διαδρομή 37 χλμ., πραγματική πρόκληση μετά την άνοιξη για κατάλληλα οχήματα.

Συνεχίζοντας την πορεία μας για το Σιδηρόνερο αρχίζουμε να κατηφορίζουμε

προς τη σύγχρονη γέφυρα των Παπάδων, πάνω από τη νότια όμορφη λίμνη που σχηματίστηκε με τα νερά του Νέστου. Μετά από τη γέφυρα, 38 χλμ. από τη Δράμα, θα σταματήσουμε για λίγο στο μνημείο των ηρώων της μάχης των Παπάδων του 1944 και των θυμάτων των εκτελέσεων από το στρατό κατοχής την ίδια χρονιά, ενώ μπροστά μας η θέα προς το Φαλακρό και τη λίμνη είναι μοναδική.

Με την είσοδό μας στο Σιδηρόνερο, χωριό με ελάχιστους μόνιμους αλλά πραγματικά φιλόξενους κατοίκους, μπορούμε να ακολουθήσουμε το χωμάτινο δρόμο προς τα υδροηλεκτρικά φράγματα του Νέστου, σε απόσταση 22 χλμ., ή να συνεχίσουμε την πορεία μας προς το δάσος της Ελατιάς.

Με προορισμό το δασικό χωριό της Ελατιάς, 26 χλμ. από το σημείο που βρισκόμαστε και πάντοτε σε ασφαλτοστρωμένο δρόμο, θα συναντήσουμε στη διαδρομή μας τη Σκαλωτή, το τελευταίο χωριό για προμήθειες πριν από την είσοδό μας στο δασικό σύμπλεγμα, σε απόσταση 9 χλμ. από το Σιδηρόνερο. Οδηγούμε ήδη σε υψόμετρο πάνω από 900 μ., ανάμεσα σε πλαγιές με μεικτά δάση όπου κυριαρχεί το πεύκο, απολαμβάνοντας τη θέα προς τη βόρεια πλευρά του Φαλακρού.

Κοντά στο παλιό δασικό εργοτάξιο, υπάρχει δρόμος με βόρεια πορεία που διατρέχει, μέσα από τρεις διαφορετικές διαδρομές, την περιοχή "Πυκνός Λόφος". Συνεχίζοντας τη βασική μας πορεία φτάνουμε κάτω από τον ίσκιο τεράστιων δέντρων στο δασικό χωριό της Ελατιάς, κέντρο όλης της υλοτομικής δραστηριότητας από την άνοιξη μέχρι και το φθινόπωρο και έρημη πολιτεία το χειμώνα, πνιγμένη στο χιόνι.

Βρισκόμαστε σε υψόμετρο 1600 μ., σε μια περιοχή με μέση ετήσια θερμοκρασία 9°C και ετήσιο ύψος βροχής ιδιαίτερα ψηλό, πάνω από 1200 mm. Ανατολικά του χωριού και σε απόσταση 7 χλμ. βρίσκεται η θέση "Στραβόρεμα". Ο χώρος είναι ένα μικρό λιβάδι μέσα σε πυκνά δάση ερυθρελάτης- δασικής πεύκης και χαρακτηρίζεται από τους έντονους μαιανδρισμούς του ρέματος που τον διασχίζει. Η μοναδική για τον ελληνικό χώρο ερυθρελάτη αποτελεί το νοτιότερο άκρο εξάπλωσης ψυχροβίων κωνοφόρων στον ευρωπαϊκό χώρο.

Στην περιοχή υπάρχει πυκνό δίκτυο τρακτερόδρομων (δασικών δρόμων μιας χρήσης), το οποίο μπορεί να χρησιμοποιηθεί για πεζοπορία. Το "Στραβόρεμα" συνδέεται με το δασικό χωριό με τρακτερόδρομο μήκους 3 χλμ. Ο δρόμος του "Στραβορέματος" συνεχίζει με νότια πορεία και για 4 χλμ. είναι βατός με αυτοκίνητο. Στη συνέχεια και για 15 χλμ. είναι κακής βατότητας, περνάει ψηλότερα από το "Στραβόρεμα" και στα πρώτα χιλιόμετρα υπάρχει ο ομώνυμος καταρράκτης.

Ο δρόμος τελειώνει μόλις περάσουμε το "Μεγάλο Ρέμα", ενώ λίγο πριν από το τέλος του συναντούμε παράκαμψη με βόρεια κατεύθυνση, που περνάει από δύο εγκαταλελειμμένους οικισμούς (Άνω και Κάτω "Αλίκιοι") και ενώνεται με τον κεντρικό δρόμο Φρακτού-Ελατιάς.

Μετά το τέλος του δρόμου "Στραβορέματος" ακολουθεί παλιό μονοπάτι σε καλή κατάσταση, το οποίο έχει πορεία κατά μήκος του "Μεγάλου Ρέματος". Η περιοχή αυτή έχει διάσπαρτα ερείπια, μαντριά, πεζούλια, ενώ οι δύο πλευρές του ρέματος συνδέονται με παλιά γεφύρια βυζαντινού τύπου.

Κάθε χρόνο, κοντά στο δασικό χωριό γίνεται το αντάμωμα των Σαρακατσάνων στις 20 Ιουλίου, στη γιορτή του Προφήτη Ηλία. Η περιοχή άλλωστε κατοικούνταν, μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1940, από τους Σαρακατσάνους με τα κοπάδια τους στις μικρές κοινότητες των "τσελιγκάτων". Από τη γιορτή του Αι-Γιώργη μέχρι εκείνη του Αι-Δημήτρη, οι Σαρακατσάνοι έφερναν εδώ τα κοπάδια τους σε τριάντα "τσελιγκάτα", όπως στου "Κούτρα" (στο σημερινό δασικό χωριό), στου "Λεπίδα", στου "Δαλακούρα", που έδωσαν το όνομά τους σε περιοχές των βουνών.

Κοντά στο δασικό χωριό θα λειτουργήσει σύντομα ξενώνας, μέσα στο πυκνό δάσος, ενώ στο χωριό υπάρχει περιορισμένη δυνατότητα φιλοξενίας ύστερα από συνεννόηση με τη δασική υπηρεσία. Στη διαδρομή μέχρι την Ελατιά μπορούμε να βρούμε ταβέρνες με καλό φαγητό στο Λιβαδερό, στο Σιδηρόνερο και στη Σκαλωτή. Εξαιτίας του ιδανικού κλίματος θα πάρουμε μαζί μας πέστροφες από εκτροφείο κοντά

στο Σιδηρόνερο, ντόπια κρέατα, όπως αγριόχοιρου σε εκτροφείο κοντά στη Σκαλωτή, τυροκομικά προϊόντα και μέλι από το Σιδηρόνερο.

Το δασικό χωριό της Ελατιάς συνδέεται με οδικό δίκτυο τόσο με το δάσος Σημύδας όσο και με το δάσος Φρακτού. Η πρώτη διαδρομή είναι 26 χλμ. μέχρι το εργοτάξιο της Παναγίας και διέρχεται από δάσος ερυθρελάτης και κυρίως δασικής πεύκης. Για τη δεύτερη προτεινόμενη διαδρομή θα καλύψουμε απόσταση 50 χλμ. μέχρι το εργοτάξιο του Φρακτού, που θα μας αποζημιώσει με το δάσος ερυθρελάτης, δασικής και μαύρης πεύκης. Η κατάσταση του δασικού οδικού δικτύου παρουσιάζεται εξαιρετικά βελτιωμένη μετά την άνοιξη, χάρη στα έργα συντήρησης και προσφέρεται ακόμη και για συμβατικά οχήματα.

4.4. ΑΚΟΛΟΥΘΩΝΤΑΣ ΤΑ ΚΑΣΤΡΑ ΓΙΑ ΤΟ ΝΕΣΤΟ

Η θέση τους στις κορυφές των βουνών και η γερή κατασκευή από μεγάλες πέτρες προδίδουν το σπουδαίο ρόλο τους άλλοτε στην περιοχή. Πρόκειται για τις ακροπόλεις-φρούρια της αρχαιότητας που είχαν σκοπό τον έλεγχο του περάσματος από την ενδοχώρα της Δράμας στις εκβολές του Νέστου και αποτελούσαν το καταφύγιο πολλές φορές του ντόπιου πληθυσμού στις βαρβαρικές επιδρομές. Ακόμη και σήμερα, ακολουθούμε τον ίδιο αρχαίο δρόμο για να βρεθούμε στο Νέστο, το ποτάμι που λατρεύτηκε από τους αρχαίους Θράκες.

Αφού εγκαταλείψουμε την εθνική οδό προς την Καβάλα στο 4ο χλμ. και ακολουθήσουμε την κατεύθυνση για το Παρανέστι, επισκεπτόμαστε την ιστορική κωμόπολη Αδριανή, σε απόσταση 11 χλμ. από τη Δράμα. Κοντά στον οικισμό ανθρώπινη παρουσία μαρτυρείται ήδη από την αρχαιότητα στα ερείπια του πρώτου κάστρου της περιοχής, στην τοποθεσία του Αϊ - Γιάννη. Στα νότια του χωριού σώζεται η ξυλόστεγη τρίκλιτη βασιλική του Αγίου Νικολάου (1884), χτισμένη από τους ντόπιους Έλληνες στα χρόνια της ανάπτυξης του καπνεμπορίου.

Σήμερα, η περιοχή φημίζεται για τα εξαιρετικά τοπικά κρασιά και τσίπουρα. Στα επισκέψιμα οινοποιεία, που περιβάλλονται από οργανωμένους αμπελώνες, θα ξεναγηθούμε στους χώρους παραγωγής, στην κάβα, στις προσεγγμένες αίθουσες γευσιγνωσίας για να δοκιμάσουμε τα βραβευμένα σ' όλο τον κόσμο κρασιά.

Η ευρύτερη περιοχή συγκεντρώνει και άλλες μικρότερες μονάδες παραγωγής, με εξαιρετικά κρασιά, που την καθιστούν σημαντικό οικονομικό κέντρο της Δράμας. Στα νοτιοανατολικά της Αδριανής μπορούμε ακόμη να χαλαρώσουμε, να αθληθούμε

και να ετοιμάσουμε νοστιμιές στο οργανωμένο αλεύρι της κωμόπολης, κάτω από τον ίσκιο των πλατάνων σε έκταση 50 περίπου στρεμμάτων. Μπορούμε να συνδυάσουμε την επίσκεψή μας στην Αδριανή με το πανηγύρι της στις 6 Αυγούστου, την ημέρα της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος.

Επόμενος σταθμός μας είναι η έδρα του δήμου της ευρύτερης περιοχής, ο Νικηφόρος, σε απόσταση 5 χλμ. από την Αδριανή. Τα ερειπωμένα διώροφα σπίτια στον κεντρικό δρόμο και στα στενά σοκάκια του οικισμού, μαζί με το εγκαταλελειμμένο αλλά όμορφο κτίριο του σιδηροδρομικού σταθμού, αφήνουν πίσω τους το άρωμα μιας άλλης εποχής με αξιόλογη οικονομική δραστηριότητα.

Στην ευρύτερη περιοχή εγκαταστάθηκαν Μικρασιάτες πρόσφυγες, ποντιακής κυρίως καταγωγής, τον καιρό της ανταλλαγής των πληθυσμών ανάμεσα στην Ελλάδα και στην Τουρκία (1922-1924), και συνέχισαν ουσιαστικά τις παραδοσιακές αγροτικές δραστηριότητες του τόπου. Κάθε χρόνο οι κάτοικοι στήνουν το δικό τους πανηγύρι την ημέρα του Προφήτη Ηλία, στις 20 Ιουλίου.

Επιθυμώντας να γνωρίσουμε την παλαιότερη ιστορία της περιοχής, ακολουθούμε τη διαδρομή προς την Ψηλή Ράχη, μόλις 8 χλμ. από το Νικηφόρο. Ο δρόμος τώρα γίνεται πιο στενός, αλλά πάντοτε καλής βατότητας. Στη διαδρομή συναντούμε χαμηλή βλάστηση σε βραχώδες έδαφος και παλιά μουσουλμανικά χωριά, σκαρφαλωμένα σε πλαγιές με εξαιρετική θέα, όπως την Ψηλή Ράχη σε υψόμετρο 440 μ., το άλλοτε "Ζάριτς".

Ξεχωρίζουμε ορισμένα αρχοντόσπιτα στο χωριουδάκι Τείχος, το "Σουρούτζουλερ" μέχρι το μεσοπόλεμο, που θυμίζουν πύργους και μας παραπέμπουν σ' εποχές παντοδυναμίας των ντόπιων "μπέηδων" στα καπνοχώρα της ημιορεινής περιοχής. Οι ελάχιστοι ηλικιωμένοι κάτοικοι, μικρασιατικής καταγωγής, ασχολούνται σήμερα με την κτηνοτροφία και παράγουν κρέας και τυρί εξαιρετικής ποιότητας. Στην Ψηλή Ράχη οργανώνεται τοπικό πανηγύρι το Δεκαπενταύγουστο.

Διασχίζοντας μια ευχάριστη διαδρομή 4 χλμ, με ομαλές στροφές, φτάνουμε από την Ψηλή Ράχη στον κεντρικό δρόμο για το Παρανέστι, στο ύψος της Χαμοκέρασας. Αν επιλέξουμε τον άλλο δρόμο από τον Νικηφόρο, θα συναντήσουμε πολλά μικρά χωριουδάκια με ελάχιστες αγροτικές οικογένειες, χτισμένα σε ημιορεινό έδαφος.

Στο μεγαλύτερο χωριό της περιοχής, στην Πλατανιά, η αρχαιολογική σκαπάνη έφερε στο φως ευρήματα από διάφορες εποχές στην ακρόπολη του οικισμού, στη

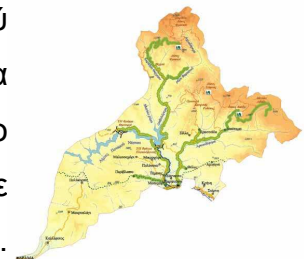
θέση "Καλέ", που περιβάλλεται από ισχυρό τείχος, χτισμένο με πέτρες ορθογώνιου και ακανόνιστου σχήματος. Σε αυτό το "κάστρο" είναι δυνατή η πρόσβαση από δασικό δρόμο με αφετηρία την Πλατανιά, μια διαδρομή 3 χλμ. Μετά το σιδηροδρομικό σταθμό της Πλατανιάς, η διαδρομή αποκτά νέο ενδιαφέρον.

Ο δρόμος στενεύει και συνεχίζει με αρκετές στροφές μέσα στο καταπράσινο τοπίο. Γύρω μας βαθιές ρεματιές, που δημιουργούνται ανάμεσα στις πλαγιές της Ροδόπης, σκεπάζονται από πυκνή βλάστηση. Η σκιά των δέντρων καλύπτει ακόμη και το οδόστρωμα σε ορισμένα σημεία, ενώ προχωρούμε παράλληλα με τη διαδρομή της σιδηροδρομικής γραμμής μέσα από τα τούνελ της Ροδόπης. Ύστερα από 39 χλμ., αφού περάσουμε τη μεγάλη γέφυρα του Νέστου, πάνω από τα νερά του ποταμού που σχηματίζουν εντυπωσιακούς κυματισμούς σε ορισμένα σημεία, θα καταλήξουμε στο Παρανέστι με τους 600 κατοίκους, την έδρα του ομώνυμου δήμου.

4.5. ΕΞΟΡΜΗΣΗ ΣΤΗΝ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΡΟΔΟΠΗ

Το Παρανέστι είναι ο τελευταίος αξιόλογος οικισμός, και για προμήθειες σε καύσιμα και τρόφιμα, στην αφετηρία μιας εξαιρετικά ενδιαφέρουσας ενδοχώρας με παρθένα δάση, ρέματα που χύνονται στο Νέστο, πανέμορφους καταρράκτες, τεχνητές λίμνες και θερμά νερά. Οι σημαντικότερες διαδρομές έχουν κατεύθυνση βόρεια και ανατολική προς το Παρθένο Δάσος του Φρακτού και τους καταρράκτες, βόρεια και δυτική προς τη λίμνη και τα φράγματα του Νέστου.

Στη διασταύρωση για την τεχνητή λίμνη του Θησαυρού και τα φράγματα προτείνουμε μια ιδιαίτερη διαδρομή 9 χλμ. για τον ορεινό οικισμό του Περίβλεππου. Σε στενό δρόμο εξαιρετικής βατότητας, θα απολαύσουμε πορεία ανάμεσα σε ρεματιά με πολλά τρεχούμενα νερά και πλούσια βλάστηση.

Ψηλότερα τα δέντρα αραιώνουν και μας επιτρέπουν να χαθεί το βλέμμα μας μέχρι τις απέναντι κορυφές της Ροδόπης. Δίχως πολλές δυσκολίες στην οδήγηση φτάνουμε στο χωριό σε υψόμετρο 780 μ. όπου κυριαρχεί απόλυτη ησυχία. Γύρω από το ύψωμα βλέπουμε μόνο αγροτόσπιτα του περασμένου αιώνα, που καταστρέφονται αργά από τη φθορά του χρόνου. Εκεί μας υποδέχεται η μοναδική σήμερα οικογένεια που ασχολείται με την κτηνοτροφία. Το Περίβλεππο αποκτά κίνηση το καλοκαίρι με τους επισκέπτες και τους υλοτόμους και συγκεντρώνει πλήθος μεταναστών και πιστών στο πανηγύρι του Αγίου Δημητρίου, στις 26 Οκτωβρίου, όπου όλοι διασκεδάζουν με χορό και ντόπιους μεζέδες.

Επιστρέφοντας στο δρόμο με κατεύθυνση τα φράγματα, φτάνουμε ύστερα από 11 χλμ. στο φράγμα της Πλατανόβρυσης. Συνεχίζουμε την πορεία μας και διασχίζουμε την καινούρια γέφυρα του Νέστου, για να καταλήξουμε στο εντυπωσιακό χωμάτινο φράγμα του Θησαυρού, σε απόσταση 9 χλμ. από το προηγούμενο. Θα ανεβούμε στο ψηλότερο σημείο του αναχώματος με το όχημά μας, για να απολαύσουμε την πανοραμική θέα στην περιοχή. Οι αλλαγές στο φυσικό περιβάλλον είναι εμφανείς, καθώς έχει σχηματιστεί αξιόλογη τεχνητή λίμνη. Εδώ είναι δυνατή η

επίσκεψη στο εργοστάσιο που βρίσκεται μέσα στο βουνό, ύστερα από συνεννόηση με τη διεύθυνση του υδροηλεκτρικού σταθμού, για να συγκεντρώσουμε περισσότερες πληροφορίες για την οικονομική σημασία των έργων και τις επιπτώσεις τους στο περιβάλλον. Με κατάλληλο όχημα μπορούμε να συνεχίσουμε στο χωμάτινο δρόμο με κατεύθυνση το Σιδηρόνερο, σε απόσταση 22 χλμ.

4.6. ΔΙΠΟΤΑΜΑ – ΜΕΓΑΛΟ ΛΙΒΑΔΙ ΛΕΠΙΔΑ

Επιστρέφουμε στην αφετηρία μας, στο Παρανέστι, για να ακολουθήσουμε βόρεια πορεία με προορισμό τους υπέροχους καταρράκτες και τα δάση στα βορειοανατολικά. Σε απόσταση 6 χλμ. συναντούμε τη γέφυρα Θόλου, από την οποία

περνούμε στη βόρεια πλευρά του "Αρκουδορέματος". Αμέσως μετά ο δρόμος διακλαδίζεται και κατευθύνεται ανατολικά προς την Πρασινάδα και δυτικά προς το δάσος Φρακτού. Ο ανατολικός δρόμος ακολουθεί την πορεία του "Αρκουδορέματος" (με πέστροφες σε όλο του το μήκος), το οποίο, μαζί με τους παραπόταμους, συλλέγει όλα τα νερά από το ανατολικό τμήμα του νομού και χύνεται στο Νέστο. Σε απόσταση 4 χλμ. μετά τη γέφυρα του Θόλου αρχίζουν να διακρίνονται εγκαταλελειμμένα χωράφια και παλιά καρποφόρα δέντρα, δείγματα ανθρώπινης παρουσίας.

Στο 13ο χλμ. από το Παρανέστι συναντούμε τη διασταύρωση Πρασινάδας, όπου ο ασφαλτόδρομος συνεχίζει βόρεια προς τον οικισμό της Πρασινάδας (6 χλμ.) με την πρόσφατα κατασκευασμένη μονή της Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, στη θέση πιθανώς παλαιότερου χριστιανικού λατρευτικού χώρου. Στα ανατολικά, όμως, ξεκινά

πλέον χωματόδρομος προς τον τελευταίο πριν από τα σύνορα οικισμό, τα Διπτόταμα, και προς το ανατολικό άκρο του νομού Δράμας.

Από εδώ και πέρα η κοίτη του ποταμού βρίσκεται κοντά στο δρόμο και αρχίζει να γίνεται βαθιά και επισκέψιμη. Κατά τη διαδρομή προσφέρονται πολλές δυνατότητες αναψυχής (στο 17ο χλμ. υπάρχει βρύση) και στο 19ο χλμ., αφού αφήσουμε το όχημα, περνάμε το "Αρκουδόρεμα" για να απολαύσουμε τον καταρράκτη του ρέματος "Αγίας Βαρβάρας". Το ρέμα διέρχεται από τους εγκαταλελειμμένους οικισμούς Ανω και Κάτω Ποταμάκι και πεντακόσια μέτρα πριν ενωθεί με το "Αρκουδόρεμα" σχηματίζει έναν εντυπωσιακό χώρο με τον καταρράκτη και τη μικρή λίμνη μέσα σε πυκνό δάσος δρυός και άλλων πλατύφυλλων δένδρων.

Συνεχίζοντας στον κεντρικό δρόμο, από το 21ο χλμ. αρχίζουν να διακρίνονται διάσπαρτα ερείπια του οικισμού Διπτόταμων. Ο οικισμός είναι εκτεταμένος, γιατί αποτελείται από μικρότερους συνοικισμούς, από τους οποίους σήμερα κατοικείται μόνο ο κεντρικός του Αγίου Νικολάου (το καλοκαίρι από κτηνοτρόφους και υλοτόμους, ενώ το χειμώνα από μερικούς κτηνοτρόφους). Τα Διπτόταμα είναι οικισμός Ποντίων προσφύγων του 1922 και μέχρι τη δεκαετία του 1960 ήταν συγκροτημένο χωριό. Τελευταία γίνεται προσπάθεια αξιοποίησης της περιοχής κυρίως με ανάπτυξη οικότουριστικών δραστηριοτήτων και συστηματικής κτηνοτροφίας. Στην ίδια θέση βρίσκεται και η διασταύρωση απ' όπου ξεκινά ο δρόμος προς τον εγκαταλελειμμένο οικισμό Τραχώνι και στη συνέχεια οδηγεί κοντά στον καταρράκτη Τραχωνίου-Λιβαδίτη (η πρόσβαση σε αυτόν γίνεται με μονοπάτι 500 μ.).

Συνεχίζοντας μετά τα Διπτόταμα, με βόρεια πλέον πορεία (απομακρυνόμεστε από το "Αρκουδόρεμα"), μπαίνουμε στο δάσος Λεπίδα. Μέσα σε δάση οξιάς και μετά από διαδρομή 7 χλμ. (από τα Διπτόταμα), βλέπουμε αριστερά τον καταρράκτη Λεπίδα. Είναι ο μεγαλύτερος της περιοχής (ύψους 40 μ.) και μπορούμε να τον προσεγγίσουμε με μονοπάτι. Σε απόσταση 4 χλμ. (32 χλμ. από το Παρανέστι) βρίσκουμε το δασικό εργοτάξιο Λεπίδα. Εδώ είναι δυνατόν να προσφερθεί φιλοξενία ύστερα από συνεννόηση με τη δασική υπηρεσία και να συνεχισθεί η περιήγηση μέχρι το Μεγάλο Λιβάδι Λεπίδα, που απέχει 13 χλμ. από το εργοτάξιο ή συνολικά 45 χλμ. από το Παρανέστι.

Η διαδρομή είναι ευχάριστη, γιατί περνάμε μέσα από υψηλά δάση οξιάς και δασικής πεύκης αλλά και λόγω της θέας ενός καταρράκτη. Δύο χλμ. πριν μπούμε στο Μεγάλο Λιβάδι, στη θέση με τις μοναδικές στην περιοχή συστάδες ερυθρελάτης, το "Σκοτεινό ρέμα" ή "ρέμα Καμπά" δημιουργεί ένα θαυμάσιο καταρράκτη κόβοντας

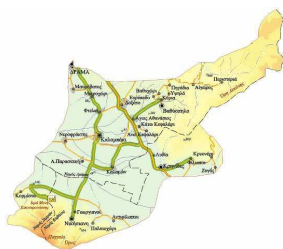
κατακόρυφα ένα βράχο. Το Μεγάλο Λιβάδι Λεπίδα είναι μια ομαλή (πεδινή) περιοχή σε υψόμετρο 1300 μ. στα ελληνοβουλγαρικά σύνορα και αποτελεί ένα εκτεταμένο χορτολίβαδο που περιβάλλεται από νεαρά δάση πεύκης.

Στην περιοχή δημιουργείται και ο ένας κλάδος του "Αρκουδορέματος" με την κοίτη του "Σκοτεινού ρέματος", αλλά και πολλών άλλων μικρότερων ρεμάτων που διαπερνούν την περιοχή. Το πλούσιο υδρογραφικό δίκτυο δίνει στο οικοσύστημα της περιοχής το χαρακτήρα του υγρού λιβαδιού και καθορίζει τη βλάστηση της περιοχής. Η ποώδης βλάστηση είναι πλούσια σ' όλες τις εποχές, όπως κρόκους, ορχιδέες, βιόλες, καμπανούλες, κ.ά.

Η περιοχή προσφέρεται για κατασκήνωση και περιήγηση χρησιμοποιώντας το δασικό οδικό δίκτυο. Απαιτείται ιδιαίτερη προσοχή για την επιστροφή μας, καθώς η έξοδος από το Μεγάλο Λιβάδι πρέπει να γίνει από τον ίδιο δρόμο εισόδου, αφού όλοι οι δρόμοι οδηγούν σε αδιέξοδο πριν από τα ελληνοβουλγαρικά σύνορα. Στο δήμο Παρανεστίου θα λειτουργήσουν περιβαλλοντικά κέντρα για την άγρια πανίδα στην Πρασινάδα και την ενέργεια στο Καρποφόρο και κέντρο φυσικής ιστορίας στην έδρα του δήμου. Οι επισκέπτες θα παίρνουν χρήσιμες πληροφορίες για τη χλωρίδα και την πανίδα της περιοχής, με ιδιαίτερη έμφαση στο Παρθένο δάσος του Φρακτού και θα ενημερώνονται για τη σημασία των φραγμάτων και της ενέργειας στην καθημερινή μας ζωή.

Η διαμονή τους εξασφαλίζεται, σήμερα, με τη λειτουργία ενός προσεγγμένου ξενώνα με πανοραμική θέα στο Παρανέστι όπου μπορούμε να βρούμε εξαιρετικό φαγητό σε μικρές ταβέρνες. Στις πολιτιστικές εκδηλώσεις της περιοχής ξεχωρίζουν εκείνες του Παρανεστίου στα τέλη Ιουλίου, το πανηγύρι στο Μεσοχώρι το Δεκαπενταύγουστο και το παραδοσιακό "κεσκέκι" στο Ξάγναντο την ημέρα του Αγίου Πνεύματος.

4.7. ΣΤΟΥΣ ΘΗΣΑΥΡΟΥΣ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΙΑΣ

Αυτή η γωνιά της μακεδονικής γης συνδέθηκε έντονα με το βασίλειο των Μακεδόνων και την ορθοδοξία, χάρη στη σημαντική αρχαία πολιτεία των Φιλίππων και στο ιστορικό μοναστήρι της Εικοσιφοίνισσας. Στο οδοιπορικό μας θα διασχίσουμε το νοτιανατολικό τμήμα της πεδιάδας της Δράμας,

μια από τις πιο πυκνοκατοικημένες περιοχές του νομού μας, για να γνωρίσουμε το σημαντικό αρχαιολογικό χώρο, και θα ανηφορίσουμε αργότερα στην πλαγιά του Παγγαίου για να επισκεφθούμε τη μονή με τη θαυματουργή εικόνα της Παναγίας.

Ακολουθώντας την εθνική οδό για την Καβάλα θα ξεκινήσουμε από την ιστορική κωμόπολη Χωριστή, μόλις 5 χλμ. από τη Δράμα. Πρόκειται για έναν τόπο με ιστορία που χάνεται στους ρωμαϊκούς χρόνους. Ακόμη διακρίθηκε για την πνευματική της παράδοση, όπως αποδεικνύεται από την ίδρυση του μουσικοδραματικού συλλόγου "Η Αναγεννηθείσα Μακεδονία" (1906), στενά συνδεδεμένη με την οικονομική άνθηση από τα τέλη του περασμένου αιώνα, χάρη στην καλλιέργεια και στο εμπόριο του καπνού. Εξαιτίας της εθνικής τους δράσης στο Μακεδονικό Αγώνα οι κάτοικοι αντιμετώπιστηκαν βίαια τόσο στην κατοχή του 1916-1918, όσο και σ' εκείνη του 1941-1944.

Στον κεντρικό δρόμο του οικισμού με τους 2500 κατοίκους, στη θέση του χειμάρρου που χώριζε άλλοτε τον οικισμό με τα ορμητικά πολλές φορές νερά του (από εδώ και το όνομα Χωριστή), θα δούμε την εκκλησία των Εισοδίων της Θεοτόκου (1906), με έξι εικόνες του περίφημου καλλιτέχνη Κωνσταντίνου Παρθένη στο τέμπλο, αναγνωστήριο της ίδιας εποχής και νεοκλασικά κτίρια της δεκαετίας του 1920. Σήμερα η κωμόπολη συγκεντρώνει πολλούς επισκέπτες την Καθαρά Δευτέρα για τις καρναβαλικές εκδηλώσεις με άρματα και πλήθος μεταμφιεσμένων.

Θα επιστρέψουμε στην εθνική οδό για να επισκεφθούμε μια άλλη σημαντική κωμόπολη της περιοχής, το μαρτυρικό για τις θυσίες του στους αγώνες του ελληνισμού Δοξάτο, 10 χλμ. από τη Δράμα. Στη μικρή πολιτεία, που αποτελούσε κώμη ήδη στους ρωμαϊκούς χρόνους, οι κάτοικοι γνώρισαν από το 19ο αι. μεγάλη ευημερία χάρη στην παραγωγή και στην εμπορία του καπνού και ίδρυσαν τη Φιλεκπαιδευτική Αδελφότητα "Οι Φίλιπποι" το 1874, όπως και μουσικοδραματικούς ομίλους. Εξαιτίας της σφαγής των κατοίκων το 1913 και των εκτελέσεων το 1941, η κωμόπολη δέχτηκε ισχυρό πλήγμα στην εξέλιξή της.

Η εποχή της ακμής για την κωμόπολη των 3500 ντόπιων κυρίως κατοίκων βρίσκεται αποτυπωμένη στα μνημεία της. Στα αναπαλαιωμένα σήμερα εκπαιδευτήρια του 1908-1910, ένα κτίριο-στολίδι που χτίστηκε από τους κατοίκους με τη βοήθεια του Μητροπολίτη Δράμας και αργότερα Σμύρνης Χρυσοστόμου, και στην τρίκλιτη βασιλική του Αγίου Αθανασίου (1867), με εικονογραφικό διάκοσμο των μέσων του 19ου αι. από λαϊκό καλλιτέχνη του Νευροκοπίου και με καμπαναριό του 1893 στον εξωτερικό χώρο. Στους κεντρικότερους δρόμους, ο επισκέπτης θα δει τα αρχοντικά

του Δοξάτου από τη δεκαετία του 1920, όπως εκείνα του Βογιατζή και του Ζιγκίλη. Πρόκειται για κατοικίες με αστικά πρότυπα και πολλά διακοσμητικά στοιχεία στην πρόσοψη και στην οροφή. Ήταν εξαιρετικά λειτουργικές κατασκευές, καθώς εξυπηρετούσαν συγχρόνως παραγωγικές ανάγκες, χρησιμοποιώντας το ισόγειο ως χώρο εργασίας για την επεξεργασία του καπνού.

Στις 2 Μαΐου, την ημέρα που γιορτάζει η κωμόπολη, οργανώνονται στο Δοξάτο παραδοσιακές ιπποδρομίες σε ειδική διαδρομή με τη συμμετοχή καθαραιμών αλόγων. Τις ιπποδρομίες που μας θυμίζουν την αγάπη των αρχαίων κατοίκων της περιοχής, των Ηδώνων, για το άλογο, παρακολουθούν χιλιάδες επισκέπτες, ενώ στον κεντρικό δρόμο στήνεται το βράδυ μοναδικό γλέντι απ' όλους τους κατοίκους με παραδοσιακή μουσική και χορούς.

Στη συνέχεια του οδοιπορικού μας θα διασχίσουμε μια από τις πλέον αναπτυσσόμενες οικονομικά κωμοπόλεις της περιοχής, τον Άγιο Αθανάσιο με 3500 κατοίκους ποντιακής και θρακιώτικης καταγωγής, που διακρίνονται τα τελευταία χρόνια για την έντονη πολιτιστική τους δραστηριότητα. Βόρεια και σε απόσταση 5 χλμ. βρίσκονται τα Κύρια, όπου είναι και η έδρα του δήμου Δοξάτου. Καπνοπαραγωγική και αυτή άλλοτε κωμόπολη, με φημισμένη ποικιλία καπνού από το 19ο αι., κατοικείται σήμερα από Μικρασιάτες πρόσφυγες που διατηρούν με σεβασμό τις παραδόσεις τους. Εκτός από τη μοναδική τους τέχνη στα μοιρολόγια, οι κάτοικοι των Κυργίων διοργανώνουν το βράδυ της τελευταίας Κυριακής της Αποκριάς ξεχωριστό γλέντι στα καφενεδάκια της πλατείας με παραδοσιακά όργανα και τραγούδια με σκωπτικό περιεχόμενο.

Ακόμη θα επισκεφθούμε το Κεφαλάρι, 2 χλμ. ανατολικά του Αγ. Αθανασίου, για να απολαύσουμε το ήρεμο τοπίο με τα πλατάνια δίπλα στα τρεχούμενα νερά των πηγών της Βοϊράνης, κοντά στις οποίες αποκαλύφθηκε αρχαίο πατητήρι για την παραγωγή κρασιού. Στις μέρες μας θα βρούμε αρκετούς παραγωγούς κρασιού και τσίπουρου στα χωριά αυτά, ενώ στα Κύργια θα πάρουμε παραδοσιακό χαλβά. Εκτός από τις ψησταριές με ντόπια πέστροφα στο Κεφαλάρι, εξαιρετικές ταβέρνες θα βρούμε σε όλη την περιοχή από το Δοξάτο μέχρι και τα Πηγάδια.

Αμέσως μετά τη στάση μας στο δήμο Δοξάτου, κατευθυνόμαστε ανατολικά και μέσα στα όρια του νομού Καβάλας, σε απόσταση 21 χλμ. από τη Δράμα, για να ξεναγηθούμε στον αρχαιολογικό χώρο των Φιλίππων, μιας πόλης που χτίστηκε από Θάσιους αποίκους το 360 π.Χ. ως Κρηνίδες, μετονομάστηκε από το βασιλιά της

Μακεδονίας Φίλιππο το 356 π.Χ. και γνώρισε μεγάλη ακμή στα χρόνια της ρωμαϊκής κυριαρχίας, κυρίως το 2ο μ.Χ. αι.

Θα δούμε το αρχαίο θέατρο, που χτίστηκε στην αρχική του μορφή από το Φίλιππο και κατακλύζεται κάθε καλοκαίρι από τους επισκέπτες για τις παραστάσεις του ομώνυμου Φεστιβάλ, θα κατεβούμε στη ρωμαϊκή αγορά του 1ου μ.Χ. αι., στην παλαίστρα του 2ου μ.Χ. αι., στις Θέρμες των μέσων του 3ου μ.Χ. αι., στα ερείπια της παλαιοχριστιανικής εκκλησίας με τους ογκώδεις πεσσούς από τα μέσα του 6ου αι. και θα περπατήσουμε πάνω σε τμήμα της περίφημης Εγνατίας Οδού.

Η αρχαία πόλη συνδέθηκε και με την επίσκεψη του Αποστόλου Παύλου που δίδαξε το χριστιανισμό εδώ, για πρώτη φορά στην Ευρώπη, το 49/50 μ.Χ., ύστερα από όραμα με την εμφάνιση του "Μακεδόνα άνδρα". Θα επισκεφθούμε τη λεγόμενη φυλακή του Αποστόλου Παύλου, όπου οι Ρωμαίοι ειδωλολάτρες -σύμφωνα με την παράδοση- έκλεισαν το μαθητή του Χριστού σαν "ταραχοποιό", για να απελευθερωθεί στη συνέχεια με τη βοήθεια αγγέλου. Ακόμη θα περπατήσουμε στον ειδυλλιακό τόπο κοντά στο σημερινό "βαπτιστήριο της Λυδίας", όπου η πορφυροπώλης Λυδία ασπάστηκε πρώτη στην Ευρώπη το χριστιανισμό, κατά το κήρυγμα του Αποστόλου Παύλου. Δε θα παραλείψουμε να δούμε και τους αρχαίους θησαυρούς που φυλάσσονται στο μουσείο. Βόρεια του μουσείου βρίσκεται η ακρόπολη της πόλης, όπου σώζεται πύργος βυζαντινών χρόνων.

Ανάμεσα στους άλλους λόγους, ο Φίλιππος επέλεξε τη συγκεκριμένη τοποθεσία για την εγκατάσταση των Μακεδόνων αποίκων, επειδή βρισκόταν σε μικρή απόσταση από το Παγγαίο με τα μεταλλεία χρυσού, που πρόσφεραν τα οικονομικά μέσα για την ανάδειξη του μακεδονικού βασιλείου σε ηγετική δύναμη ολόκληρου του ελληνικού κόσμου.

Το Παγγαίο, ακόμη, περιβαλλόταν με ιδιαίτερο σεβασμό στην αρχαιότητα, αφού φιλοξενούσε στην κορυφή του το μαντείο του Διονύσου, πολύ αγαπητού θεού στους κατοίκους της περιοχής. Σήμερα, ο τόπος εξακολουθεί να περιβάλλεται με τον ίδιο σεβασμό, επειδή εκπέμπει από εκεί, για αιώνες, πνευματικό φως ένας σημαντικός "φάρος της Ορθοδοξίας", το μοναστήρι της Εικοσιφοίνισσας, που ανήκει στη Μητρόπολη Δράμας.

Στη διαδρομή μας για το μοναστήρι θα διασχίσουμε τον εύφορο κάμπο της περιοχής, τη "Βάλτα" για τους κατοίκους. Από τη Λυδία θα προχωρήσουμε ανατολικά με κατεύθυνση τον Καλαμώννα και θα περάσουμε νότια από το λόφο όπου έγινε η θρυλική μάχη των Φιλίππων το 42 π.Χ. ανάμεσα στους δημοκρατικούς, τον Βρούτο

και τον Κάσσιο, και στους συνεχιστές της πολιτικής του Ιούλιου Καίσαρα, τον Οκταβιανό και τον Αντώνιο. Ύστερα από 10 χλμ. σε επαρχιακό δρόμο καλής βατότητας, θα στρίψουμε αριστερά με κατεύθυνση τη Νικήσιανη. Η περιοχή καλυπτόταν από τα νερά μιας λίμνης μέχρι τη δεκαετία του 1930, όταν έγιναν τα αποξηραντικά έργα που απελευθέρωσαν μεγάλες εκτάσεις για γεωργική εκμετάλλευση.

Τα όμορφα χωριά του Παγγαίου αριστερά μας προσφέρονται για σύντομη στάση, και εμείς θα συνεχίσουμε από τη διασταύρωση της Νικήσιανης προς την Κορμίστα και το μοναστήρι, σε απόσταση 7 χλμ. στους πρόποδες του Παγγαίου. Το τελευταίο τμήμα της διαδρομής γίνεται σε ανηφορικό και στενό δρόμο που έχει συνολικό μήκος 6 χλμ. Όσο πλησιάζουμε προς τη μονή, η βλάστηση είναι πιο πλούσια, σκεπάζοντας σε ορισμένα σημεία το δρόμο και η περιοχή προσφέρει εξαιρετική θέα στον επισκέπτη προς το όρος Σύμβολο και τον κάμπο.

Η μονή βρίσκεται σε υψόμετρο 753 μ., σε μια καλά προστατευμένη πλαγιά του Παγγαίου που φημίζεται για το εξαιρετικό του κλίμα. Σύμφωνα με τη θρησκευτική παράδοση, πρωτοχτίστηκε τον 5ο αι. με κτήτορα τον άγιο Γερμανό. Η Παναγία φανερώθηκε με άγγελο στον άλλοτε ασκητή των Αγίων Τόπων και τού υπέδειξε τη Μακεδονία για την ανοικοδόμηση μονής. Στις παραδόσεις της μονής, αναφέρεται πως η Παναγία χάρισε στον Γερμανό την αχειροποίητη θαυματουργή εικόνα της, μέσα σε εξαίσιο, "φοινικούν", φως. Για αυτό και η μονή αφιερώθηκε στην Παναγία και φέρει την ονομασία "Εικοσιφοίνισσα". Χιλιάδες προσκυνητές καταφθάνουν κάθε χρόνο στο μοναστήρι του Παγγαίου για χάρη της θαυματουργής εικόνας.

Σύμφωνα με άλλη ερμηνεία, ο κτήτορας της μονής άγιος Γερμανός έζησε και ίδρυσε το μοναστήρι στα τέλη του 8ου αι. Από τις διαθέσιμες πηγές, ωστόσο, η πρώτη γνωστή ονομασία, μόλις τον 14ο αι., ήταν Κοσίνιτσα μη ελληνικής προέλευσης, η οποία στην πορεία του χρόνου επανέρχεται, σύμφωνα με την παράδοση, στην πρώτη της ελληνική ονομασία και φτάνει, από το 18ο αι., να ονομάζεται Εικοσιφοίνισσα. Καταφύγιο του Οικουμενικού Πατριάρχη Διονυσίου Α΄ έγινε η μονή για πρώτη φορά το 1471, όπου αποσύρθηκε τελικά και πέθανε μετά την ολοκλήρωση της δεύτερης θητείας του (1490) στον πατριαρχικό θρόνο. Ανάμεσα στις πολλές περιπέτειες που γνώρισε η μονή, ξεχωρίζει η σφαγή των 172 μοναχών από τους Οθωμανούς το 1507.

Το μοναστήρι ανέπτυξε, κατά την τουρκοκρατία, πλούσια πνευματική και εθνική δράση για την ενίσχυση του φρονήματος των καταπιεσμένων Ελλήνων,

ιδιαίτερα την περίοδο του Χρυσοστόμου Δράμας και τον Μακεδονικό Αγώνα στις αρχές του 20ού αι.

Το πλούσιο αρχείο της μονής, κυρίως σε κώδικες, λεηλατήθηκε τη Μεγάλη Δευτέρα του 1917, στη διάρκεια της δεύτερης βουλγαρικής κατοχής (1916-1918). Η καταστροφή ολοκληρώθηκε με τον εμπρησμό της μονής στις 12 Ιουλίου 1943 από τους κατακτητές. Από το 1967, όταν ανασυγκροτείται χάρη στις προσπάθειες του Μητροπολίτη Δράμας Διονυσίου Α΄, είναι γυναικεία μονή που φιλοξενεί πολλούς πιστούς κάθε χρόνο, καθώς η γαλήνη και η πνευματικότητα κυριαρχούν μέσα στο εξαιρετικό φυσικό περιβάλλον.

Το καθολικό της μονής, που σώθηκε από τη μανία των κατακτητών, άρχισε να κατασκευάζεται από τα τέλη του 18ου αι. και προχώρησε η ανοικοδόμησή του σε μια δεύτερη φάση την περίοδο 1837-1842, εκτός από το Ιερό Βήμα που χρονολογείται σε παλαιότερη περίοδο. Το εξαιρετικό ξυλόγλυπτο τέμπλο, όπου βρίσκεται και η Αχειροποίητος εικόνα της Παναγίας, τελείωσε το 1803 από Χιώτες τεχνίτες.

Οι τοιχογραφίες στο εξωτερικό του ναού, στον εξωνάρθηκα με τους κίονες και στο εσωτερικό έγιναν μεταξύ του 1858 και 1864 από το Μολδαβό ζωγράφο Ματθαίο, γνωστό και από έργα του στο Άγιο Όρος, μαζί με τον Θεσσαλονικέα βοηθό του Νικόλαο. Στον εξωνάρθηκα εικονίζονται θέματα από την Παλαιά Διαθήκη, την πλάση του Αδάμ και της Εύας και την απομάκρυνση των πρωτοπλάστων, από την Αποκάλυψη, από την Καινή Διαθήκη, τη Γέννηση της Θεοτόκου, καθώς και πρόσωπα που σχετίζονται με την ιστορία της μονής, όπως ο άγιος Γερμανός και ο Πατριάρχης Διονύσιος. Οι εικόνες του κυρίου ναού είναι πιο πρόσφατες εξαιτίας της καταστροφής του παλαιότερου εικονογραφικού διακόσμου από τους κατακτητές.

Ύστερα από την περιήγησή μας στο κέντρο της ορθόδοξης πίστης για την περιοχή, επιλέγουμε για την επιστροφή μας τη διαδρομή μέσα από το δήμο Καλαμπακίου. Αφού περάσουμε από την ομώνυμη έδρα του δήμου, που αποτελεί το οικονομικό του κέντρο, κατευθυνόμαστε μέσω Φτελιάς στο Μικροχώρι. Εκεί θα επισκεφτούμε έναν προσεγμένο χώρο οινοποιίας, όπου μας περιμένει ξενάγηση στους χώρους παραγωγής και στην κάβα, ενώ θα δοκιμάσουμε παράλληλα το κρασί στην αίθουσα γευσιγνωσίας. Στις παραδόσεις του τόπου ξεχωρίζει το "κουρμπάνι" στο Καλαμπάκι, έθιμο των Θρακιωτών προσφύγων, στις 18 Ιανουαρίου, που συνοδεύεται από κοινή τράπεζα και γλέντι. Οι προτάσεις των οδοιπορικών φέρνουν τον επισκέπτη κοντά σε πολλές άλλες προκλήσεις, κυρίως στα δάση και στα βουνά της περιοχής, που απευθύνονται σε κάθε φυσιολάτρη με έντονο το στοιχείο της

εξερεύνησης και της περιπέτειας. Αρκεί μόνο να δοκιμάσει ο ίδιος να ανακαλύψει τη γοητεία της σε όλες τις εποχές. Στη γη των αρχαίων Ηδώνων έχει καθένας μας την ευκαιρία να γνωρίσει τον τόπο αλλά και τα δικά του όρια.

4.8. ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΜΟΝΟΠΑΤΙ Ε6

Το Ε6 είναι το ευρωπαϊκό μονοπάτι μεγάλων διαδρομών που διασχίζει και ενώνει τις χώρες της Ευρώπης. Στο νομό Δράμας εισέρχεται από την περιοχή της Κάτω Βροντούς και εξέρχεται από την περιοχή Παρανεστίου, αφού διασχίσει το Φαλακρό όρος. Το χαμηλότερο υψομετρικό σημείο της διαδρομής βρίσκεται στο Παρανέστι, στα 120 μ., ενώ το υψηλότερο στο Φαλακρό, στα 1800 μ. Η διαδρομή ξεπερνάει τα 90 χιλιόμετρα, ο συνολικός δε χρόνος της πεζοπορίας εκτιμάται στις 35-40 ώρες.

Σε γενικές γραμμές η διαδρομή μπορεί να περιγραφεί ως εξής:

Κάτω Βροντού - Κάτω Νευροκόπι: Η διαδρομή (διάρκειας 12 ωρών) περνάει έξω από τον οικισμό Περιθώρι, κατευθύνεται στο δάσος της Κύκλας και από το Δασωτό φθάνει στο Κάτω Νευροκόπι. Το ενδιαφέρον της διαδρομής βρίσκεται στο πανέμορφο δάσος πλατύφυλλων της Κύκλας αλλά και στο τοπικό δασικό εργοτάξιο που μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως σταθμός ανάπαυσης.

Κάτω Νευροκόπι - Χιονοδρομικό κέντρο Φαλακρού: Με ανατολική κατεύθυνση φθάνουμε σε 4 ώρες στον οικισμό Βώλακα και από εκεί ανηφορίζουμε για το Φαλακρό περνώντας μέσα από το δάσος "Κουρί" με οξιές και μαύρη πεύκη, τις πλαγιές, τις κορυφές και τα λιβάδια του Φαλακρού. Η διαδρομή είναι δύσκολη αλλά ενδιαφέρουσα και απαιτούνται πάνω από 3 ώρες μέχρι το χιονοδρομικό κέντρο.

Χιονοδρομικό κέντρο Φαλακρού - Λιβαδερό: Μέσα από λιβάδια, δάση οξιάς και δρυοδάση, κατηφορίζουμε από υψόμετρο 1800 μ. στα 660 μ. του Λιβαδερού. Η διαδρομή είναι δύσκολη και διαρκεί 5-6 ώρες.

Λιβαδερό-Παρανέστι: Από το Λιβαδερό, με ανατολική κατεύθυνση, φθάνουμε σε 3 ώρες στο δασικό εργοτάξιο Δρεπανιού. Στη συνέχεια περνάμε από τον οικισμό Περίβλεπτο για να καταλήξουμε στο Παρανέστι. Η διαδρομή μέσα από δρυοδάση διαρκεί 6 ώρες. Από το Παρανέστι θα κατευθυνθούμε προς το Λειβαδίτη με ανηφορική και δύσκολη διαδρομή, επίσης 6 ωρών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΜΟΥΣΕΙΑ

5.1. ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΔΡΑΜΑΣ

Το αρχαιολογικό μουσείο της Δράμας καλύπτει χρονολογικά την ανθρώπινη παρουσία στο νομό Δράμας από τη Μέση Παλαιολιθική Εποχή (50.000 χρόνια από σήμερα), με τα ίχνη ζωής των παλαιολιθικών κυνηγών στο σπήλαιο Πηγών του Αγγίτη, μέχρι τους νεότερους χρόνους (1913). Ο εκθεσιακός χώρος αποτελείται από τρεις κύριες αίθουσες. Στην πρώτη τα αρχαιολογικά ευρήματα μαρτυρούν την παρουσία των νομάδων κυνηγών της Μέσης Παλαιολιθικής Εποχής στο σπήλαιο Πηγών του Αγγίτη, τη ζωή στους μόνιμους γεωργοκτηνοτροφικούς νεολιθικούς οικισμούς και το πέρασμα στη χαλκοκρατία στην πόλη της Δράμας και στη θέση Σιταγροί. Η αναπαράσταση μιας νεολιθικής κατοικίας με ευρήματα, που περιγράφουν τις δραστηριότητες του νεολιθικού ανθρώπου και την καθημερινή του ζωή, αποτελεί το κέντρο του ενδιαφέροντος των επισκεπτών κάθε ηλικίας.

5.2. ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ

Η ιστορία της χριστιανικής εκκλησίας στη Δράμα ξεκινά στη βυζαντινή εποχή και γνωρίζει περιόδους σκληρών δοκιμασιών στην πολυτάραχη περιοχή. Από το 14ο αι., όταν σημειώνεται η οθωμανική κατάκτηση, μέχρι και τον 20ό αι. με τις αλλεπάλληλες ξένες κατοχές, η ελληνική ορθόδοξη εκκλησία στη Δράμα έδωσε ασίγαστο αγώνα, ποτισμένο με το αίμα πολλών ποιμένων, νεομαρτύρων της πίστης και του ελληνισμού, και στήριξε το κλονισμένο από τις εξωτερικές απειλές φρόνημα του πολύπαθου λαού.

5.3. ΜΟΥΣΕΙΟ ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΠΑΡΑΝΕΣΤΙΟΥ

Πρόκειται για ένα χώρο διαμορφωμένο με γνώση και μεράκι, όπου ο επισκέπτης μπορεί παρατηρώντας τις προθήκες και τα σχετικά διοράματα να σχηματίσει μια συνολική εικόνα για τους Βιότοπους της περιοχής του ποταμού Νέστου και της οροσειράς της Ροδόπης.

5.4. ΟΧΥΡΟ ΛΙΣΣΕ

Διεύθυνση: Οχυρό, 66033 Κ. Νευροκόπι

Ώρες λειτουργίας: Απαιτείται συνεννόηση με τη Στρατιωτική μονάδα της περιοχής.

Τα οχυρά Λίσσε βρίσκονται σε μικρή απόσταση από το χωριό Οχυρό και περίπου 2 χλμ. από τη πόλη του Νευροκοπίου. Στα οχυρά αυτά ο Ελληνικός Στρατός πολέμησε γενναία εναντίον των Γερμανικών και Βουλγαρικών μεραρχιών στις 6 και 7 Απριλίου του 1941. Παρά τις λυσσαλέες προσπάθειες και επιθέσεις των εισβολέων, τα οχυρά δεν καταλήφθηκαν και παραδόθηκαν μετά την συνθηκολόγηση της Ελλάδος. Οι Γερμανοί απέδωσαν τιμές στους ήρωες των οχυρών κατά την παράδοσή τους.

Σε ανάμνηση αυτής της μάχης και για να τιμηθούν οι νεκροί έχει ανεγερθεί ένα μικρό Μουσείο. Το Μουσείο έχει ανακαινισθεί το 2002 και είναι ανοιχτό για το κοινό.

Τα εκθέματα του Μουσείου περιλαμβάνουν οπλισμό, (πιστόλια, πολυβόλα, όλμους, χειροβομβίδες κλπ.) που ανήκουν στον Ελληνικό και Γερμανικό στρατό, στολές, μετάλλια και προσωπικά αντικείμενα στρατιωτών και αξιωματικών. Επίσης υπάρχει Στο προαύλιο υπάρχουν κανόνια του Ελληνικού στρατού τα οποία χρησιμοποιήθηκαν για την υπεράσπιση των οχυρών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ – ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΑ ΔΡΩΜΕΝΑ

Ο λαϊκός πολιτισμός της περιοχής της Δράμας, όπως βέβαια και ολόκληρου του βορειοελλαδικού χώρου, παρουσιάζει εξαιρετικό ενδιαφέρον, όχι μόνο για τον πλούτο και την ενέργεια των επιμέρους μορφών του, αλλά και για την επιβίωση ή απόηχο σε αυτόν στοιχείων της αρχαιοελληνικής και βυζαντινής παράδοσης. Ιδιαίτερα σημαντικό προβάλλει το κεφάλαιο των εθίμων που πλαισιώνουν γιορτές και

δρώμενα στη διάρκεια του χρόνου ή σε εποχικά κρίσιμες ώρες, όπου εκδηλώνεται η θρησκευτική ευσέβεια παράλληλα με τη λαϊκή δοξασιολογία στο ευρύτερο φάσμα της, όπως μεταδίδεται από γενιά σε γενιά. Πρέπει να τονιστεί επαινετικά ότι οι κάτοικοι της Δράμας τρέφουν ιδιαίτερο σεβασμό για την τοπική παράδοσή τους, η οποία παρέμεινε ακμαία στην ακριτική αυτή περιοχή και σε καιρούς χαλεπούς, σκλαβιάς ή επιβουλής αλλοεθνών. Το ίδιο σέβονται την παράδοσή τους και οι γενιές των ξεριζωμένων από την Ανατολική Θράκη, τον Πόντο και από τις άλλες περιοχές του Ελληνισμού, που βρήκαν φιλοξενία

και στοργή στην περιοχή της Δράμας, ριζώνοντας σ' αυτήν τη δεύτερη πατρίδα τους ως δημιουργικά μέλη της τοπικής κοινωνίας.

Με ξεχωριστό ενδιαφέρον εθιμικά παρουσιάζονται οι μέρες των Θεοφανείων, με πλούτο εκδηλώσεων και δρωμένων, όπου κυριαρχούν οι μεταμφιέσεις και μαζί με αυτές κουδούνια, τραγούδια, χοροί, παραστάσεις ευρηματικές και αναπαραστάσεις ποικίλες. Όλα τα στοιχεία δείχνουν τον πρωτογενή σκοπό αυτών των εκδηλώσεων, ο οποίος δεν είναι κανένας άλλος παρά η ευετηρία, η επίτευξη δηλαδή της καλοχρονιάς στην ευρύτερη διάσταση της καλής υγείας και της πλούσιας παραγωγής.

Ο Βώλακας, η Καλή Βρύση, το Μοναστηράκι, ο Ξηροπόταμος, η Πετρούσα και οι Πύργοι γίνονται τις μέρες αυτές το επίκεντρο θεαματικών παραδοσιακών γιορτασμών με έντονο διονυσιασμό. Στη μέση φορούν βαριά κουδούνια. Συμπρωταγωνιστές στο δρώμενο είναι οι "Τσολιάδες" με την εθνική φορεσιά και οι "Γκιλίγκες" με την τοπική γυναικεία φορεσιά. Όλοι μαζί, με λύρες και νταϊρέδες, γυρίζουν στα σπίτια του χωριού, δίδοντας και παίρνοντας ευχές.

Ακολουθεί το απόγευμα τρανός κοινοτικός χορός στην πλατεία του χωριού. Μιμητικό όργωμα και εικονική σπορά στη διάρκειά του φανερώνουν εμφανέστατα τον ευετηρικό σκοπό του δρωμένου.

Στο ίδιο χωριό την επομένη, 8 Ιανουαρίου, γίνεται αναπαράσταση τοπικού γάμου. Την ίδια μέρα βγαίνουν και οι "αρκούδες", άντρες μεταμφιεσμένοι με ολόκληρες προβιές. Ας σημειωθεί ότι η μέρα αυτή στον Βώλακα είναι αφιερωμένη στη "μαμμή", την οποία επισκέπτονται οι μητέρες με διάφορα δώρα. Πρόκειται για έθιμο που διασώζει στοιχεία από ανάλογες τελετές της αρχαιότητας με έντονο γονιμικό χαρακτήρα, όπως ήταν τα Θεσμοφόρια και τα Αλώα.

Στην Πετρούσα οι μεταμφιέσεις γίνονται την επομένη και τη μεθεπομένη των Θεοφανείων, 7 και 8 Ιανουαρίου, με κύριο στοιχείο του γιορτασμού πομπική περιφορά με λύρες και νταχαρέδες μιας καμήλας, εικονικής σήμερα, πραγματικής παλαιότερα. Τη δεύτερη μέρα γίνεται και εδώ παράσταση γάμου, χαρίζοντας κέφι και χαρά.

Στον Ξηροπόταμο γίνονται στις 7 Ιανουαρίου οι "Αράπηδες", με παρόμοιο, όπως στο Μοναστηράκι, τρόπο. Ακολουθούν τις απογευματινές ώρες τοπικοί χοροί. Ανάλογες με τις παραπάνω είναι οι μεταμφιέσεις και στους Πύργους, την ημέρα των Θεοφανείων και την επομένη, με δέρματα, κουδούνια και με ολονύχτιο γλέντι.

Στην Καλή Βρύση τα δρώμενα των ημερών αυτών παίρνουν περισσότερο συγκροτημένη μορφή στη διάρκεια ενός πανηγυρικού τριημέρου με ευρύτερο εθιμολογικό πλαίσιο, που αρχίζει από την παραμονή των Θεοφανείων με τελετουργικό δείπνο των μελών κάθε οικογένειας.

Πρωταγωνιστούν τα "Μπαμπούγερα", άντρες μεταμφιεσμένοι ζωόμορφα, ζωσμένοι βαριά κουδούνια. Εμφανίζονται αμέσως μετά την τελετή του αγιασμού και με την εντυπωσιακή μεταμφίεση και τη θορυβώδη παρουσία τους κυριαρχούν σε όλο το χωριό την ημέρα των Θεοφανείων, καθώς και τις δύο επόμενες.

Στα δρώμενα της Καλής Βρύσης προσδίδει ιδιαίτερη διάσταση η πρόσφατη αποκάλυψη στην περιοχή ναού αφιερωμένου στη λατρεία του Διονύσου. Φαίνεται, έτσι, ένα δρώμενο με έντονο διονυσιασμό να λειτουργεί στο φυσικό του χώρο. Τις μέρες του Δωδεκαημέρου σε χωριά όπου υπάρχουν εγκατεστημένοι πρόσφυγες από τον Πόντο (Σιταγροί κ.ά.) συνηθίζονταν οι "Μωμόγεροι", είδος λαϊκού παραδοσιακού θεάτρου, με σκοπό ψυχαγωγικό σήμερα, με ευετηρική όμως και αυτοί σκοπιμότητα στην πρωτογενή μορφή τους.

Η αναπαράσταση γάμου αποτελεί συνηθισμένο θέμα και αγαπημένο θέαμα στα λαϊκά δρώμενα. Πριν όμως πάρει το σημερινό χαρούμενο χαρακτήρα, η εικονική τελετή γάμου αποτελούσε μαγική πράξη, που απέβλεπε στην πρόκληση γονιμικής δύναμης για την καρποφορία των χωραφιών και την αύξηση των κοπαδιών. Στην ιστορική αρχαιότητα υπήρχε το στοιχείο του συμβολικού ιερού γάμου, για ευόδωση της συγκομιδής, ενταγμένου στην επίσημη διονυσιακή λατρεία, κατά τη δεύτερη μέρα των Ανθεστηρίων. Στις σύγχρονες αναπαραστάσεις κυριαρχεί το εύθυμο στοιχείο, ενώ ακολουθείται γενικά η γαμήλια εθιμολογία σε όλες τις φάσεις: ξύρισμα γαμπρού, ντύσιμο νύφης, που συνήθως την υποδύεται άντρας, νυφόπαρμα, αποχαιρετισμός των οικείων της, μεταφορά της προίκας, γαμήλια πομπή με επικεφαλής τα μουσικά όργανα, στέψη, χαιρετισμός των νεόνυμφων με προσφορά χαρτονομισμάτων που καρφισώνονται στο στήθος τους, γαμήλιο γλέντι.

Υπάρχουν παράλληλα και κάποιοι νεωτερισμοί ή ευρηματικές προσαρμογές στη σύγχρονη πραγματικότητα. Στην Καλή Βρύση για παράδειγμα ο υποδυόμενος τον ιερέα, ξεφεύγοντας από τη μίμηση της θρησκευτικής τελετουργίας, προτιμά τη διαδικασία του πολιτικού γάμου, με εύθυμες παραινέσεις στο ζεύγος για αγάπη και αμοιβαία υπακοή: Γιώργη, ν' αγαπάς την έμορφη Βασίλα την Παινεμένη, να μην την αφήνεις, Γιώργη, παραπονεμένη. Και συ, Βασίλα, ν' αγαπάς τον έμορφό σου Γιώργη,

να τον προσέχεις, να μη μένει η κοιλίτσα του πεινασμένη, και τρέχει στη γειτόνισσα, να της ζητάει μέλι. Κοινό όμως ποτήριο υπάρχει, έστω και με μορφή φιάλης ούζου.

Υπάρχουν επίσης τα παραδοσιακά κουλούρια του γάμου με την τελετουργική και δοξασιακή τους πλαισίωση.

Η περίοδος της Αποκριάς συνδέεται και στην περιοχή της Δράμας με ποικίλα έθιμα, πολλά από τα οποία είναι χαρακτηριστικά του παραδοσιακού τρόπου ζωής όπως παλαιότερα με τις συνεσιώσεις, την αλληλοσυγχώρεση κλπ. Κύριο βέβαια εθιμικό στοιχείο είναι και εδώ οι μεταμφιέσεις, οι οποίες σήμερα έχουν πάρει αστικό χαρακτήρα με αφομοιωμένα στοιχεία της παράδοσης.

Την κατεξοχήν έκφραση του σύγχρονου αποκριάτικου αστικού πανηγυρισμού αντιπροσωπεύει το Καρναβάλι της Χωριστής, την Καθαρά Δευτέρα, όπου συνηθίζονταν από παλιά παραδοσιακές μεταμφιέσεις και ποικίλες παραστάσεις και αναπαραστάσεις.

Σημαντική στην επιτυχή διοργάνωσή του είναι η συμβολή του τοπικού Μουσικοδραματικού Συλλόγου "Η Αναγεννηθείσα Μακεδονία", ο οποίος έχει πλούσια πολιτιστική και εθνική δράση.

Την αποκριάτικη περίοδο ο επισκέπτης της Δράμας έχει την ευκαιρία να παρακολουθήσει τη Δευτέρα της Τυρινής στο Καλαμπάκι και στη Μαυρολεύκη ένα από τα πιο σημαντικά ευετηρικά δρώμενα του ελληνικού ιστορικού χώρου, γνωστό με την ονομασία "Καλόγερος" (Καλός Γέρος). Ο "Καλόγερος", που αντιπροσωπεύει το αγαθό πνεύμα της βλάστησης και της καρποφορίας, είναι μεταμφιεσμένος με παλιόρουχα που μιμούνται προβιές και με κουδούνια, από τα οποία ένα έχει φαλλική σημασία.

Μαζί με άλλους μεταμφιεσμένους επισκέπτεται, με ορισμένο εθιμικό τυπικό, τα σπίτια του χωριού, όπου οι γυναίκες τον ραίνουν με πολυσπόρια, σύμβολα πλούσιας παραγωγής. Τις επισκέψεις ακολουθούν μιμητικό όργωμα και εικονική σπορά, καθώς και εικονικός θάνατος και ανάσταση του "Καλόγερου", φάσεις όλες του δρώμενου με εμφανή τον επιδιωκόμενο ευετηρικό σκοπό. Κυκλικός χορός πάνω στην οργωμένη και σπαρμένη γη επιστέφει το δρώμενο, το οποίο πολλοί ερευνητές ανάγουν άμεσα σε διονυσιακές τελετές της αρχαιότητας.

Στην περίοδο που ακολουθεί τις Αποκριές, αξιόλογος είναι ο εορτασμός των αγίων Θεοδώρων στο Κάτω Νευροκόπι, σε ναΐσκο τους που βρίσκεται σε υψόμετρο 1800 μ. περίπου. Οι πανηγυριστές πηγαίνουν εκεί από την παραμονή και διανυκτερεύουν μέσα σε μια σπηλιά. Η μέρα αυτή, τόσο στο Νευροκόπι όσο και σε

άλλους οικισμούς του νομού, συνδέεται με μαντικές παρατηρήσεις, ιδιαίτερα από τις νέες που επιθυμούν να μάθουν το μέλλοντα σύντροφο της ζωής τους.

Την πρώτη Μαρτίου, πρώτη μέρα του χρόνου παλαιότερα, επιχωρίαζε σε πολλά χωριά του νομού το λεγόμενο "Χελιδόνισμα", που ήταν ένα μελωδικό καλωσόρισμα του χελιδονιού και της Άνοιξης, με ευχές για καλή χρονιά.

Η πασχαλινή περίοδος έχει και στην περιοχή της Δράμας την ξεχωριστή της εθιμολογία, που αρχίζει από το Σάββατο του Λαζάρου με τις ομάδες των παιδιών που τραγουδούν τα πάθη του φίλου του Χριστού.

Τις πασχαλινές αυτές μέρες ξεχωριστό ενδιαφέρον παρουσιάζει η πομπική περιφορά της εικόνας της Αναστάσεως γύρω από το αγροτικό όριο της Καλής Βρύσης την Πέμπτη της Διακαινησίμου, για προστασία του χωριού από κάθε κακό και ιδιαίτερα από το χαλάζι που είναι εξαιρετικά επικίνδυνο για την παραγωγή την ανοιξιάτικη περίοδο.

Την επόμενη ημέρα, Παρασκευή της Διακαινησίμου, εορτάζεται σε πολλά χωριά η Ζωοδόχος Πηγή, όπως στην Προσοτσάνη, στην Καλλίφυτο και στο Μοναστηράκι, όπου ο θρησκευτικός εορτασμός συνδυάζεται και με αξιόλογες τοπικές πολιτιστικές εκδηλώσεις.

Το δικό της χαρακτήρα έχει η Δευτέρα του Θωμά στους Σιταγρούς, όπου οι εκεί εγκατεστημένοι Πόντιοι συνεχίζουν πανάρχαια έθιμα των κοιτίδων τους, όπως επισκέψεις στα μνήματα, με διανομή κόκκινων αβγών και γλυκισμάτων και με τραγούδια, έθιμα με καθαρά αρχαϊκή μορφή και με συνακόλουθες μεταφυσικές δοξασίες και αντιλήψεις.

Ιδιάζουσα εκδήλωση είναι η λεγόμενη "Γιορτή του Θεού" στη Μικρόπολη μετά το Πάσχα, στο ξωκλήσι του Αγίου Γεωργίου, με συνεστίαση εκεί των πανηγυριστών. Η εκδήλωση συνδέεται με τοπική παράδοση και θεωρείται ως συνέχιση της εκπλήρωσης παλαιού προγονικού τάματος.

Οι θρησκευτικές και εθιμικές πασχαλινές γιορτές στην περιοχή της Δράμας με δικό τους εθιμικό χαρακτήρα, τελειώνουν με την εορτή του Αγίου Πνεύματος, οπότε πανηγυρίζει ο Βώλακας στο ομώνυμο με την εορτή ξωκλήσι πάνω στο Φαλακρό, με δημοτελή θυσία, χορούς και τραγούδια και με ιδιαίτερα γραφικό στοιχείο την επιστροφή των πανηγυριστών πάνω σε στολισμένα άλογα, υπό τις συνεχείς κωδωνοκρουσίες των εκκλησιών του χωριού.

Στην ανοιξιάτικη περίοδο, στις 2 Μαΐου, εορτή του αγίου Αθανασίου, γίνονται στο Δοξάτο παραδοσιακές ιπποδρομίες με μεγάλο ενδιαφέρον, οι οποίες

μαρτυρούνται από την εποχή της τουρκοκρατίας και έχουν συνδεθεί με τους απελευθερωτικούς αγώνες της περιοχής.

Η Μαυρολεύκη αποτελεί κάθε χρόνο πόλο έλξης για πολλούς επισκέπτες, που έρχονται να παρακολουθήσουν τα "Αναστενάρια", το παράδοξο αυτό, όπως χαρακτηρίζεται, έθιμο που τελείται στις 21 Μαΐου, προς τιμήν των ισαποστόλων αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης.

Κύρια στοιχεία του είναι ο πολύωρος εκστατικός χορός με τη συνοδεία λύρας και νταουλιού, η τελετουργική ζωοθυσία και η πυροβασία των τελεστών, οι οποίοι εντυπωσιάζουν χορεύοντας πάνω στα κάρβουνα χωρίς να καίγονται.

Η πυροβασία, με το ευρύτερο εθιμικό πλαίσιο, επαναλαμβάνεται και στις 23 Μαΐου και έτσι δίδεται η ευκαιρία για μια πιο άνετη παρακολούθηση και μελέτη του εθίμου. Ας σημειωθεί ότι πυροβασία, χωρίς όμως ιδιαίτερη δημοσιότητα, γίνεται και το βράδυ της 17ης Ιανουαρίου, πυροβασία η οποία αποτελεί το "προζύμι", όπως λέγουν οι τελεστές, για τη μεγάλη γιορτή του Μαΐου.

Σε αρκετά χωριά της Δράμας, όπως και σε άλλα μέρη, ιδιαίτερα του βορειοελλαδικού χώρου, συνηθίζονται σε εορτές Αγίων τα λεγόμενα "κουρμπάνια", τα οποία αποτελούν μορφή δημοτελούς θυσιαστικής εκδήλωσης, συνεχίζοντας την παράδοση πανάρχαιων λατρευτικών δοξασιών και συνηθειών.

Σε ορισμένα χωριά τα "κουρμπάνια" παρουσιάζονται με ιδιαίτερη ένταση, όπως στο Καλαμπάκι από τους εκεί εγκατεστημένους Θρακιώτες, του αγίου Αθανασίου στις 18 Ιανουαρίου, και στο Μοναστηράκι την πρώτη Δευτέρα μετά την Ανάληψη. Στο Μοναστηράκι το "κουρμπάνι" έχει ιδιαίτερο ενδιαφέρον, διότι συνδυάζεται με το λεγόμενο "αρέτσι", που αποτελεί δημοπρασία διαφόρων προσφορών σε είδος για ενίσχυση του εκκλησιαστικού ταμείου.

Εκτός από τα θυσιαστικά δρώμενα σε γιορτές Αγίων, διαδεδομένα είναι και στη Δράμα τα κουρμπάνια που γίνονται στο χτίσιμο ενός σπιτιού, προκειμένου να εξασφαλιστεί η στερεότητά του και η ασφάλεια των ενοίκων του, σύμφωνα με αρχέγονες δοξασίες.

Σε πολλά χωριά συνηθίζουν να πηγαίνουν τα πρώτα σταφύλια της χρονιάς στην εκκλησία για να τα ευλογήσει ο ιερέας στη γιορτή της Μεταμορφώσεως, στις 6

Αυγούστου. Στη συνήθεια αυτή είναι προφανής η επιβίωση των αρχαίων απαρχών, η προσφορά δηλαδή των πρώτων καρπών στους θεούς. Ανάλογο είναι και το πνεύμα που εκφράζει η προσκομιδή στην εκκλησία σταριού σε εορτές αγίων για εξασφάλιση υγείας.

Θεαματικές και ενδιαφέρουσες είναι και οι εθιμικές πυρές, που ανάβονται σε ορισμένες θρησκευτικές εορτές ή μεταβατικές περιόδους του χρόνου, παίρνοντας τελετουργικό και πανηγυρικό χαρακτήρα, με χορούς και τραγούδια γύρω από αυτές και με επωδικές ευχές για υγεία και καλή χρονιά.

Τέτοιες εθιμικές πυρές ανάβονται: του αγίου Αθανασίου (Μοναστηράκι), την πρώτη Μαρτίου (Βώλακας, Καλλιθέα, Μοναστηράκι, Παγονέρι, Πετρούσα), την Κυριακή της Τυροφάγου (Γραμμένη, Καλή Βρύση, Καλλιθέα, Πρινόλοφος), του αγίου Ιωάννου, παραμονή 24ης Ιουνίου (Δοξάτο, Πλατανόβρυση, Χωριστή). Και οι πυρές αυτές, με την πανάρχαια πίστη στην καθαρτήρια και εξαγνιστική δύναμη της φωτιάς, τονίζουν, όπως και οι άλλες εθιμικές εκφάνσεις, τις βαθιές ρίζες του τοπικού λαϊκού πολιτισμού, ο οποίος στην ακριτική περιοχή της Δράμας δεν παύει και σήμερα ως ουμανιστική αξία να αποτελεί φιλοσοφία ζωής, όσο κι αν έχει επηρεαστεί από τη σύγχρονη αστική πραγματικότητα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΘΗΣΕΑΣ

ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΑΜ - Θ

7.1. ΓΕΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Με ταχύτατους ρυθμούς υλοποιείται το πρόγραμμα «Θησεάς» στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας-Θράκης θέτοντας τις βάσεις για την επιζητούμενη ουσιαστική ανάπτυξη των πέντε νομών της περιοχής και την αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των πολιτών της, καθώς συνολικά 47 Δήμοι και 8 Κοινότητες έχουν αξιοποιήσει το Πρόγραμμα, σχεδιάζοντας και εκτελώντας έργα, τα οποία βραχυπρόθεσμα θα συμβάλλουν καταλυτικά στις αναπτυξιακές τους προσπάθειες και στη βελτίωση της καθημερινότητας των κατοίκων τους.

Σύμφωνα με τον Γενικό Γραμματέα της Περιφέρειας κ. Μιχάλη Αγγελόπουλο, το πρόγραμμα «συνιστά έργο πνοής και προγραμματικής ανάπτυξης της ελληνικής περιφέρειας, ειδικότερα δε της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης και στόχος της πολιτείας είναι σε χρονικό ορίζοντα πενταετίας να υπάρξουν αξιόπιστες και

ουσιαστικές υποδομές, οι οποίες συμβάλλουν καταλυτικά στην ανάπτυξη της περιφέρειας και του βιοτικού επιπέδου των πολιτών. Η Γενική Γραμματεία της Περιφέρειας, η επιτροπή παρακολούθησης του προγράμματος, οι τεχνικές επιτροπές των Νομών, οι τοπικές αυτοδιοικήσεις και οι ΤΥΔΚ των νομών, συνεργάζονται αρμονικά για την υλοποίηση του προγράμματος, ενώ αξίζει να σημειωθεί ότι στα πλαίσια του «Θησέα» λειτουργεί στην έδρα της Περιφέρειας, στην Κομοτηνή, ειδικό γραφείο το οποίο έχει τον διακριτό ρόλο να βοηθά στη συμπλήρωση των τεχνικών δελτίων των έργων, για την επίσπευση των διαδικασιών και την σύντομη απορρόφηση των πόρων».

Οι πρωτοβάθμιοι ΟΤΑ της Περιφέρειας Αν. Μακεδονίας-Θράκης χρηματοδοτούνται με το ποσό των 214 εκ. ευρώ προκειμένου να πραγματοποιήσουν και να υλοποιήσουν έργα-ενέργειες-μελέτες (δημοτική ή διαδημοτικής εμβέλειας) αναπτυξιακού χαρακτήρα.

Βασικός άξονας του "Θησέα" είναι η αύξηση των χρηματοδοτήσεων προς τους ΟΤΑ: το ΕΠΤΑ έδινε στην Περιφέρεια Αν. Μακεδονίας-Θράκης συνολικά (για δημοτικά και διαδημοτικά έργα) 135 εκατ. ευρώ περίπου για 7 χρόνια, ενώ το Πρόγραμμα «Θησέας» τη χρηματοδοτεί, για 5 χρόνια, με 214 εκατ. ευρώ περίπου, δηλαδή παρατηρείται αύξηση πόρων πάνω από 58% και για μικρότερο χρονικό διάστημα. Αν στο ποσό αυτό προστεθούν και οι πόροι από τις συμπράξεις δημόσιου και ιδιωτικού τομέα, οι αναπτυξιακοί πόροι για την Περιφέρεια Αν. Μακεδονίας-Θράκης πολλαπλασιάζονται.

Οι πρώτες οριστικές εντάξεις (άδειες δημοπράτησης) έγιναν τον Μαΐο του 2005 και μέχρι σήμερα υλοποιούνται 622 έργα, μελέτες και ενέργειες, με συνολικά εγκεκριμένες πιστώσεις στο Πρόγραμμα 111,302 εκατ. ευρώ. Τα περισσότερα έργα, 516, που υλοποιούνται σήμερα, αφορούν στο Υποπρόγραμμα 2 «Τοπική Ανάπτυξη και Προστασία Περιβάλλοντος». Στο Υποπρόγραμμα 3 «Κοινωνικές και Πολιτιστικές Υποδομές και Δραστηριότητες» υλοποιούνται 94 έργα, ενώ στο Υποπρόγραμμα 1 «Οργάνωση και Ανάπτυξη των Υπηρεσιών των Οργανισμών Τοπικής Αυτοδιοίκησης» υλοποιούνται 12 έργα.

Τα ολοκληρωμένα έργα και υποέργα ανέρχονται σε 262 και ειδικότερα: Νομός Δράμας 62 έργα, Καβάλας 41, Ξάνθης 45, Ροδόπης 48 και Έβρου 66. Πέραν όμως των ολοκληρωμένων, υπάρχουν και τα έργα που έχουν ενταχθεί στο αναπτυξιακό πρόγραμμα και αναμένουν τη σειρά τους να υλοποιηθούν. Και οι πέντε (5) νομοί της Περιφέρειας Αν. Μακεδονίας-Θράκης έχουν βάλει στον κατάλογο τους αρκετά έργα,

όπως διάνοιξη δρόμων, έργα αντιπλημμυρικής προστασίας, αναπλάσεις κοινοχρήστων χώρων κ.α.

Ν. Δράμας

Πιο συγκεκριμένα στους 8 δήμους και τη 1 Κοινότητα του Ν. Δράμας στο αναπτυξιακό πρόγραμμα «Θησεάς» έχουν ενταχθεί 234 έργα τα περισσότερα από τα οποία ήδη εκτελούνται και θα ολοκληρωθούν τα αμέσως επόμενα χρόνια.

Τα πιο σημαντικά έργα του Ν. Δράμας που έχουν ενταχθεί στο Πρόγραμμα ΘΗΣΕΑΣ αναφέρονται συνοπτικά στον παρακάτω πίνακα:

ΜΕΓΑΛΑ ΕΝΤΑΓΜΕΝΑ ΕΡΓΑ ΣΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΘΗΣΕΑΣ ΣΤΟ Ν. ΔΡΑΜΑΣ

A/A	ΔΗΜΟΣ	ΤΙΤΛΟΣ ΕΡΓΟΥ	ΠΟΡΟΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ (σε Ευρώ)
1	ΔΟΞΑΤΟΥ	ΒΕΛΤΙΩΣΗ-ΑΣΦΑΛΤΟΣΤΡΩΣΗ ΒΑΣΙΚΟΥ ΟΔΙΚΟΥ ΔΙΚΤΥΟΥ ΤΩΝ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ ΔΙΑΜΕΡΙΣΜΑΤΩΝ	578.000,00
2	ΔΡΑΜΑΣ	ΑΠΑΛΛΟΤΡΙΩΣΕΙΣ ΑΚΙΝΗΤΩΝ ΚΑΙ ΔΙΑΝΟΙΞΕΙΣ ΟΔΩΝ	1.386.886,37
3	ΔΡΑΜΑΣ	ΥΠΟΔΟΜΕΣ ΔΟΜΗΜΕΝΩΝ ΠΕΡΙΟΧΩΝ ΟΠΟΥ ΟΛΟΚΛΗΡΩΘΗΚΕ Η ΕΝΤΑΞΗ ΣΤΟ ΣΧΕΔΙΟ ΠΟΛΗΣ (ΥΔΡΕΥΣΗ- ΑΠΟΧΕΤΕΥΣΗ- ΗΛΕΚΤΡΟΦΩΤΙΣΜΟΣ-ΟΔΟΠΟΪΙΑ)	1.000.000,00
4	ΚΑΛΑΜΠΑΚΙΟΥ	ΑΝΕΓΕΡΣΗ ΔΗΜΑΡΧΕΙΟΥ ΚΑΛΑΜΠΑΚΙΟΥ	490.302,17
5	Κ.ΝΕΥΡΟΚΟΠΙΟΥ	ΕΡΓΑ ΥΔΡΕΥΣΗΣ ΔΗΜΟΥ ΝΕΥΡΟΚΟΠΙΟΥ	469.999,98
6	ΠΑΡΑΝΕΣΤΙΟΥ	ΑΝΑΠΛΑΣΕΙΣ ΟΙΚΙΣΜΩΝ ΔΗΜΟΥ	489.997,55

		ΠΑΡΑΝΕΣΤΙΟΥ	
7	ΠΡΟΣΟΤΣΑΝΗΣ	ΑΝΑΠΛΑΣΗ ΚΕΝΤΡΟΥ ΠΡΟΣΟΤΣΑΝΗΣ	737.393,80
8	ΣΙΤΑΓΡΩΝ	ΠΡΟΜΗΘΕΙΑ ΑΠΟΦΡΑΚΤΙΚΟΥ ΜΗΧΑΝΗΜΑΤΟΣ	150.000,00
9	ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ	ΑΝΤΙΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΔΙΚΤΥΟΥ ΥΔΡΕΥΣΗΣ ΔΗΜΟΥ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ	165.000,00
10	ΚΟΙΝ. ΣΙΔΗΡΟΝΕΡΟΥ	ΚΟΙΝΟΤΙΚΗ ΟΔΟΠΟΪΙΑ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΟΙΚΙΣΜΩΝ	150.000,00

Η Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Δράμας παρεμβαίνει στη διαμόρφωση του σύγχρονου τουριστικού προϊόντος σε 4 κυρίως επίπεδα.

- ❖ Την διαμόρφωση νέων και σύγχρονων υπηρεσιών τουρισμού
- ❖ Την ολοκλήρωση των υποδομών και των θεσμών διαχείρισης και την προσέλκυση επενδύσεων.
- ❖ Την ενεργό εμπλοκή των φορέων αλλά και των επαγγελματιών, ως ουσιώδους συστατικού του τουριστικού προϊόντος.
- ❖ Την τουριστική προβολή και ανάπτυξη του τουριστικού marketing.

Τελικός στόχος είναι η δημιουργία ισχυρής «ταυτότητας».

Μέσω των προγραμμάτων Leader και ΟΠΑΑΧ έχουν προωθηθεί επενδύσεις άνω των 20 εκατομμυρίων Ευρώ σε τουριστικές υποδομές.

Με μεγαλύτερη επένδυση αυτήν του Χιονοδρομικού Κέντρου του Φαλακρού με 9 αναβατήρες διαφόρων τύπων και τη μοναδική στην Ελλάδα τετραθέσια αποσυμπλεκόμενη καρέκλα. Πολύ σημαντική επίσης είναι η αξιοποίηση του μοναδικού στην Ελλάδα ποτάμιου σπηλαίου του Αγγίτη. Επίσης, η ανάδειξη των Πηγών του Κεφαλαρίου στο Κεφαλάρι και της Αγίας Βαρβάρας στην πόλη της Δράμας, το Μουσείο Φυσικής Ιστορίας στο Παρανέστι και πολλές άλλες, οι οποίες έγιναν με πρωτοβουλίες της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης και των Δήμων.

Οι επόμενοι άμεσοι στόχοι μας είναι η αξιοποίηση του Δάσους της Ελατιάς και των Ιαματικών Λουτρών των Θερμιών. Ταυτόχρονα θα συνεχιστούν οι παρεμβάσεις

στους ήδη υπάρχοντες τουριστικούς πόλους, ενώ έχουμε τη βεβαιότητα ότι ο ιδιωτικός τομέας θα αυξήσει και αυτός τις επενδυτικές του πρωτοβουλίες.

Το Δ' Κ.Π.Σ. είναι βέβαιο ότι θα βοηθήσει την τουριστική ανάπτυξη. Ήδη έχει προενταχθεί ποσό 20 εκατ. Ευρώ για την επέκταση και τον εκσυγχρονισμό του Χιονοδρομικού Κέντρου του Φαλακρού, καθώς και η αξιοποίηση της ορεινής περιοχής Δράμας, προϋπολογισμού 30.000.000 Ευρώ, ενώ έχουν προενταχθεί και σημαντικά ποσά για τη βελτίωση των υποδομών, γεγονός το οποίο αναμένεται ότι θα βελτιώσει έτι περαιτέρω την ασφάλεια και θα μειώσει τις χρονικές αποστάσεις.

Ο ιδιωτικός τομέας έχει υλοποιήσει αρκετές επενδύσεις σε ξενοδοχεία, χώρους εστίασης και διασκέδασης, καθώς και στα μέσα μεταφοράς.

Σήμερα με το νέο Αναπτυξιακό νόμο τον 3299 / 2004 και μετά την έγκριση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ο Νομός της Δράμας έχει τα υψηλότερα επενδυτικά κίνητρα, ίδια με αυτά που επί χρόνια ίσχυαν για τη Θράκη. Να σημειώσω επίσης ότι για τους ορεινούς όγκους του Νομού εφαρμόζονται άλλα δύο ειδικά προγράμματα, το επιχειρησιακό Πρόγραμμα Κοινοτικής Πρωτοβουλίας (Leader +) και τα Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης Αγροτικού χώρου (Ο.Π.Α.Χ). Και τα δύο αυτά προγράμματα έχουν αξιοποιηθεί από τους επενδυτές με τη δημιουργία ξενοδοχειακών και επισιτιστικών υποδομών καθώς και τουριστικής διαφήμισης και προβολής.

Η ολοκληρωμένη, πολυσυλλεκτική διαχείριση της τουριστικής ανάπτυξης και του περιβάλλοντος τόσο ειδικά σε επιμέρους περιοχές όσο και γενικά σε επίπεδο Νομού, αποτελεί μία από τις σημαντικές παραμέτρους για την αειφορική ανάπτυξη.

Στις επόμενες προτεραιότητές μας είναι:

1. Η σύνταξη ενιαίου χωροταξικού σχεδίου για το Νομό
2. Η δημιουργία ενός πολυσυλλεκτικού φορέα που θα επιφορτισθεί με την τουριστική ανάπτυξη του Τουρισμού και θα αντιμετωπίσει το πρόβλημα της αποσπασματικής δράσης.
3. Εντατικοποίηση των προσπαθειών για τη συνεχή βελτίωση της ποιότητας των προσφερόμενων υπηρεσιών και την εφαρμογή συστημάτων ποιότητας και ελέγχου.
4. Προώθηση της αυθεντικότητας των προσφερόμενων υπηρεσιών ιδιαίτερα στον τομέα εστίασης και τοπικών προϊόντων.
5. Ανάπτυξη και επέκταση των υποδομών με τη δημιουργία κέντρων πληροφόρησης, διάνοιξη μονοπατιών.

6. Ενίσχυση της διασυνοριακής συνεργασίας σε θέματα τουρισμού, ανάπτυξης δράσεων, βελτίωση των διασυνοριακών μεταφορών.
7. Ανάπτυξη νέων και ενίσχυση συνεργασιών με τους όμορους νομούς.
8. Ενίσχυση και ενθάρρυνση δράσεων στον τομέα του Αθλητισμού και του Τουρισμού, οι οποίες δημιουργούν ευκαιρίες για προσέλκυση τουρισμού και πανελλαδική και διεθνή προβολή.

7.2. ΑΝΑΛΥΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΝΟΜΟ ΔΡΑΜΑΣ

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην κατηγορία αυτή περιλαμβάνονται ενέργειες οι οποίες θα αναληφθούν από συλλογικούς φορείς με σκοπό την προβολή των περιοχών παρέμβασης, είτε τομέων του τοπικού κοινωνικοοικονομικού ιστού (πολιτιστικοί πόροι, φυσικοί πόροι, παραδόσεις, κ.λ.π.).

Εξαιρούνται παρεμβάσεις οι οποίες αφορούν στην προώθηση – προβολή γεωργικών προϊόντων.

Ειδικότερα, μπορούν να περιληφθούν ενισχύσεις για την προβολή των συγκριτικών πλεονεκτημάτων των περιοχών του LEADER+, είτε με στόχο την προσέλκυση μικρών επενδυτικών σχεδίων σε αυτές σε τομείς όπου διαπιστώνονται τέτοια πλεονεκτήματα, είτε με στόχο την προβολή των φυσικών και πολιτιστικών πόρων οι οποίοι θα μπορούσαν να λειτουργήσουν προς την κατεύθυνση της προσέλκυσης ειδικών ομάδων τουριστών σε αυτές τις περιοχές. Επισημαίνεται ότι οι δυνητικοί τελικοί αποδέκτες των σχεδίων δράσεων προβολής – προώθησης μπορούν να είναι:

Ο.Τ.Α.

Νομαρχιακές Αυτοδιοικήσεις

Ενώσεις και Επιχειρήσεις αυτών

Συλλογικοί Φορείς.

2. ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

2.1. Φυσικό κεφάλαιο

Η περιοχή παρέμβασης LEADER+ του Νομού Δράμας χαρακτηρίζεται από περιοχές και στοιχεία που παρουσιάζουν εξαιρετικό ενδιαφέρον είτε από απόψεως χλωρίδας και πανίδας είτε από γεωλογική άποψη. Ίσως ο οικολογικά πιο σημαντικός

και ταυτόχρονα πιο ευαίσθητος φυσικός πόρος είναι το μοναδικό στην Ευρώπη Παρθένο Δάσος της Κεντρικής Ροδόπης το οποίο βρίσκεται στο Δήμο Παρανεοστίου. Εκτείνεται σε μια έκταση 589,2 ha, έχει χαρακτηριστεί ως «Διατηρητέο Μνημείο της Φύσης» ενώ προστατεύεται και μέσω του Ευρωπαϊκού Οικολογικού Δικτύου Ειδικών Ζωνών «NATURA 2000». Η εν λόγω περιοχή βρίσκεται υπό καθεστώς απόλυτης προστασίας με αυστηρότατους περιορισμούς ως προς την είσοδο επισκεπτών στον πυρήνα του.

Άλλες προστατευμένες περιοχές του δικτύου «NATURA 2000» είναι:

- Το δάσος της Σημύδας (GR 1140002)
- Η Ελατιά (GR 114 0003)
- Οι κορυφές Όρους Φαλακρό (GR 1140004)
- Το Κεφαλάρι (GR 1140005)
- Ο Μυλοπόταμος (GR 1140006)
- Οι κορυφές του Όρους Μενοίκιο – Όρος Κούσκουρας (GR 1260004)
- Οι κορυφές του Όρους Όρβηλος (GR 1260005)
- Το Όρος Χαϊντού Κούλα και οι γύρω κορυφές (GR 1120003)

Αξίζει να σημειωθεί ότι το δασικό σύμπλεγμα της Ελατίας – εκτός από την αυταπόδεικτη παραγωγική του σημασία από δασοπονικής άποψης – αποτελεί το νοτιότερο στην Ευρώπη τμήμα εξάπλωσης της Ερυθρελάτης (*Picea abies*) με σημαντικές δυνατότητες τουριστικής ανάπτυξης λόγω των υπάρχουσών υποδομών σε αυτό.

Το Φαλακρό, αποτελεί επίσης ένα σημαντικό πόρο μεγάλης οικολογικής και γεωλογικής σημασίας λόγω της αξιόλογης χλωριδικής του ταυτότητας (εκτιμάται ότι ξεπερνά τα 1.000 είδη) αλλά και των εντυπωσιακών γεωλογικών του σχηματισμών όπως το σπηλαιοβάραθρο της Χιονότρυπας και το φαράγγι των Πύργων.

Το δυτικό όριο του Νομού Δράμας, το Μενοίκιο Όρος, αποτελεί την προς το νότο συνέχεια του Φαλακρού. Το βουνό χαρακτηρίζεται από έντονο ανάγλυφο, από τα ορεινά και υποαλπικά λιβάδια με πλούσια χλωρίδα, τα δάση οξιάς και οξιάς-υβριδογενούς ελάτης, το Δάσος, αιωνόβιων δένδρων καστανιάς και την πλούσια ορνιθοπανίδα που φιλοξενεί. Τέλος, στο δυτικό άκρο του δήμου Κ. Νευροκοπίου κοντά στα χωριά Βαθύτοπο και Κατάφυτο βρίσκεται το Δάσος της Κύκλας και το Δάσος του Όρβηλου με κύριο χαρακτηριστικό την πλούσια βλάστησή τους.

Έντονη είναι και η παρουσία του υδάτινου στοιχείου στο Νομό Δράμας, στοιχείο το οποίο έχει ιδιαίτερη σημασία τόσο από οικολογική όσο και από άποψη

αναψυχής. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι ο Νέστος (ένας από τους μεγαλύτερους ποταμούς στην Ελλάδα) διατρέχει το μεγαλύτερο τμήμα του ορεινού τόξου του Νομού σχηματίζοντας τεχνητές λίμνες τουριστικού ενδιαφέροντος (λόγω της κατασκευής φραγμάτων στο Δήμο Παρανεστίου) και παρέχοντας δυνατότητες ανάπτυξης δραστηριοτήτων όπως kayak ή rafting. Αξιοποιήσιμοι είναι δυνητικά και ο μεγάλος αριθμός καταρρακτών που βρίσκονται κυρίως στο Δήμο Παρανεστίου και πιο συγκεκριμένα αυτοί του Λεπίδα, του Τραχωνίου, της Αγίας Βαρβάρας και του Στραβορέματος.

Οι πηγές του ποταμού Αγγίτη αποτελούν και την είσοδο ουσιαστικά στο ομώνυμο σπήλαιο στο οποίο έχουν γίνει έργα τουριστικής αξιοποίησης και είναι επισκέψιμα τα πρώτα 500 μέτρα του. Το σπήλαιο έχει εξερευνηθεί σε μήκος 8.5 χιλ., είναι προσπελάσιμο στα πρώτα 2,5 χιλ., ενώ εκτιμάται υποθετικό μήκος πάνω από 12 χιλ.

Τέλος θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη μνεία στις ιαματικές πηγές των Θερμιών στο Δήμο Παρανεστίου όπου η ύπαρξη θειούχου νερού με θερμοκρασία 50oC προσφέρει δυνατότητες ανάπτυξης θερμολιστικών δράσεων. Ήδη υπάρχει σχεδιασμός και προοπτική περαιτέρω ανάπτυξης του χώρου.

2.2. Πολιτιστικό κεφάλαιο

Αξιόλογο μπορεί να χαρακτηριστεί το πολιτιστικό κεφάλαιο της περιοχής λόγω του γεγονότος ότι σε αυτό εμφανίζονται στοιχεία της αρχαίας και μεταγενέστερης ιστορίας των πληθυσμών που είτε είναι αυτόχθονες είτε μετοίκησαν στην περιοχή μετά την ανταλλαγή πληθυσμών τον προηγούμενο αιώνα.

Εκφράσεις αυτού του έντονου και πολυσχιδούς τοπικού πολιτιστικού στοιχείου είναι το δομημένο περιβάλλον, οι πολιτιστικές εκδηλώσεις, η μουσική, η τοπική κουζίνα και προϊόντα καθώς και πολλά άλλα στοιχεία τα οποία συνθέτουν την καθημερινότητα των κατοίκων της περιοχής παρέμβασης. Τέτοια χαρακτηριστικά – τα οποία αποδίδουν εξαιρετικό χρώμα και ταυτότητα στην περιοχή – είναι βασικά για την ανάπτυξη του τουρισμού με τη ευρύτερη έννοια.

2.2.1. Δομημένο περιβάλλον

Αν και με έντονα τα στοιχεία της εγκατάλειψης και της φθοράς, το παλαιότερο δομημένο περιβάλλον θεωρείται ως ένας δυνητικά αξιοποιήσιμος πόρος λόγω της ιδιαίτερης αρχιτεκτονικής του σημασίας. Στη περιοχή παρέμβασης, παραδοσιακούς

οικισμούς συναντάμε μόνο στο Δήμο Νευροκοπίου και συγκεκριμένα στο Παγονέρι και το Περιθώρι.

Αξιόλογα επίσης μπορούν να χαρακτηριστούν τα θρησκευτικά μνημεία της περιοχής και πιο συγκεκριμένα οι διάσπαρτες εκκλησίες. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι μεταβυζαντινές εκκλησίες του λεκανοπεδίου Νευροκοπίου με χρονολογία κατασκευής από το 1830 έως το 1870 και με εξαιρετικό πλούτο αγιογραφιών και άλλων εκκλησιαστικών κειμηλίων, λαϊκής αγιογραφίας. Αυτές βρίσκονται στο Δασωτό, Κ. Βροντού, Περιθώρι, Λευκόγεια, Παγονέρι, Βώλακα, Ακρινό, Βαθύτοπο, Κ. Νευροκόπι, Εξοχή, Γρανίτη, Οχυρό, Λιβαδάκι.

2.2.2. Πολιτιστικές εκδηλώσεις

Ίσως την πιο αξιοπρόσεκτη έκφραση του τοπικού παραδοσιακού πολιτιστικού κεφαλαίου αποτελεί η αναβίωση των εθίμων του δωδεκαήμερου των Χριστουγέννων τα οποία χαρακτηρίζονται από την ανάμειξη χριστιανικών και παγανιστικών εκδηλώσεων και συνηθειών. Τα σημαντικότερα από αυτά, τα οποία λαμβάνουν χώρα στην περιοχή παρέμβασης, είναι τα εξής:

Οι «Αράπηδες» και οι «Τσολιάδες» του Μοναστηρακίου στις 6 Ιανουαρίου (ημέρα των Θεοφανείων).

Οι «Αράπηδες» του Βώλακα στις 7 Ιανουαρίου όπου μεταμφιεσμένοι άντρες του χωριού κινούνται αυτοσχεδιαστικά στο χώρο χτυπώντας τα κρεμασμένα πάνω τους κουδούνια.

Τα «Μπαμπούγερα» της Καλής Βρύσης με την αναπαράσταση γάμου στις 8 Ιανουαρίου.

Η «Καμήλα» της Πετρούσας στις 7 και 8 Ιανουαρίου.

Αντίστοιχες αναβιώσεις εθίμων αλλά και σύγχρονες εκδηλώσεις πραγματοποιούνται και κατά τη διάρκεια των αποκριών και στις παραπάνω περιοχές και ιδιαίτερα στη Χωριστή την Καθαρή Δευτέρα.

Επίσης, το δασικό χωριό της Ελατιάς, στις 20 Ιουλίου, φιλοξενεί το «Αντάμωμα» των Σαρακατσάνων, συμβολική συγκέντρωση πλέον των απογόνων των νομάδων αυτών κτηνοτρόφων που μέχρι και τη δεκαετία του 1940 χρησιμοποιούσαν τους βοσκότοπους της περιοχής δίνοντας έτσι ακόμη μια αίσθηση της πολυσχιδούς πολιτιστικής ταυτότητας του Νομού.

2.2.3. Τοπική κουζίνα – προϊόντα

Τα τοπικά προϊόντα και η τοπική κουζίνα μπορούν να παίξουν ένα ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη τουριστικών δραστηριοτήτων και ειδικά αυτών του

τουρισμού υπαίθρου. Αυτό αποδεικνύεται και από τη γενικότερη εμπειρία αλλά και από μελέτες που διεξήχθησαν σε αγροτουριστικούς προορισμούς. Στην περιοχή της Δράμας, παλαιότερη έρευνα έδειξε ότι τουρίστες που επισκέφτηκαν τον ορεινό όγκο και έμειναν σε μικρότερα καταλύματα εκτίμησαν δεόντως τα τοπικά προϊόντα και κουζίνα.

2.3. Τουριστικές υποδομές

Αξιόλογη είναι πάντως η μέχρι τώρα επενδυτική δραστηριότητα στην ύπαιθρο του Νομού Δράμας ιδιαίτερα κατά την τελευταία δεκαετία, μετά την εφαρμογή χρηματοδοτικών προγραμμάτων όπως το LEADER II αλλά και τα Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου (Ο.Π.Α.Α.Χ.). Ενδεικτικά αναφέρεται ότι η Κοινοτική Πρωτοβουλία (Κ.Π.) LEADER II συνέβαλε στη δημιουργία επτά μονάδων με 121 κλίνες στην περιοχή ενώ μετά το πέρας της εφαρμογής του τοπικού προγράμματος της Κ.Π. LEADER plus και του Ο.Π.Α.Α.Χ. υπολογίζεται ότι θα δημιουργηθούν ακόμη 286 κλίνες, δηλαδή θα υπάρξει ένας συνολικός αριθμός 407 κλινών στην ύπαιθρο (δημιουργηθείσες μόνο από τα χρηματοδοτικά αυτά προγράμματα).

Εκτός από τις αμιγείς επιχειρήσεις καταλυμάτων υπάρχει και σχετικά μεγάλος αριθμός υπηρεσιών εστίασης (εστιατόρια, παραδοσιακές ταβέρνες, καφενεία, κλπ) τα οποία υποστηρίζουν την υπάρχουσα τουριστική κίνηση ή τους ημερήσιους επισκέπτες από γειτονικούς Νομούς.

Μία από τις μεγαλύτερες υποδομές της περιοχής παρέμβασης LEADER+ με περιφερειακή εμβέλεια είναι το χιονοδρομικό κέντρο Φαλακρού. Το κέντρο εκτείνεται σε ένα υψομετρικό εύρος από 1.730 ως 2.232 μέτρα, γεγονός το οποίο εγγυάται κάλυψη από χιόνι και διαθέτει πίστες συνολικού μήκους περίπου 24 χιλιομέτρων. Διαθέτει σύγχρονους αναβατήρες για γρήγορη και ασφαλή πρόσβαση στα υψηλότερα τμήματα του κέντρου.

Ακόμη ένας δυνητικά αξιοποιήσιμος πόρος – ο οποίος σε άλλες περιοχές υπήρξε σημαντικός πόλος έλξης – είναι τα οινοποιεία της περιοχής τα οποία – από απόψεως υποδομών – προσφέρουν δυνατότητες επίσκεψης είτε ομάδων είτε μεμονωμένων επισκεπτών. Στην παρούσα φάση λειτουργούν έξι οινοποιεία τα οποία αποτέλεσαν ή αποτελούν σημεία – στάσεις σε δίκτυα όπως οι «Δρόμοι του Κρασιού της Μακεδονίας» ή οι «Δρόμοι του Κρασιού της Βόρειας Ελλάδας».

3. ΟΜΑΔΕΣ ΚΟΙΝΟΥ

Όπως προκύπτει από τα παραπάνω, και όπως πηγάζει από το θέμα συσπείρωσης του τοπικού προγράμματος LEADER+ (βλ. Κεφάλαιο 4) οι ομάδες κοινού στους οποίους θα πρέπει να στοχεύσουν οι ενέργειες προβολής – προώθησης θα πρέπει να είναι οι δυνητικοί αποδέκτες δράσεων οικοτουρισμού και εν γένει δράσεων τουρισμού υπαίθρου.

Η υπάρχουσα κατάσταση, αν και χρήζει περαιτέρω έρευνας, δείχνει ότι στην περιοχή παρέμβασης «γεννιέται» ένας τουρισμός υπαίθρου με περιορισμένες υποδομές και σχετικά μικρή επισκεψιμότητα, με θετικές όμως εντυπώσεις εκ μέρους των επισκεπτών που συνθέτουν την εικόνα ενός ανερχόμενου προορισμού. Παλαιότερη έρευνα στην περιοχή¹, που εκτός των άλλων επιχειρήσε να δώσει μια εικόνα του τουρίστα στην περιοχή, έδειξε ότι η πλειονότητα των τουριστών που συμμετείχαν στην έρευνα ήταν Έλληνες που ταξίδεψαν κυρίως από τα μεγάλα αστικά κέντρα της Αθήνας και της Θεσσαλονίκης και είχαν ένα σχετικά υψηλό εκπαιδευτικό επίπεδο και εισόδημα. Ίσως λόγω του χαρακτήρα αυτού επιθυμούν να επιλέξουν δραστηριότητες σχετικές με τη φύση (περπάτημα, περιήγηση στη φύση, κλπ.) ενώ θεωρούν – σε ένα βαθμό – τους εαυτούς τους «εξερευνητές». Η έρευνα επίσης έδειξε ότι η υπάρχουσα μορφή του τουρισμού παρουσιάζει σχετικά μικρή διάρκεια παραμονής, μια σχετική έλλειψη σύνδεσης με τα τοπικά προϊόντα και τον πολιτισμό της περιοχής αλλά και ένα έντονο καταγεγραμμένο ενδιαφέρον για επιστροφή στην περιοχή.

Αξίζει να αναφερθεί, και σε συνέχεια της παραπάνω έρευνας, ότι τόσο η διεθνής αλλά και η ελληνική βιβλιογραφία αναφέρει ότι οι δυνητικοί τουρίστες υπαίθρου είναι αστοί με σχετικά μέτρια προς μεγάλα εισοδήματα και «διαφορετική» αντίληψη ως προς το πως ορίζεται και βιώνεται το τουριστικό προϊόν.

Με βάση τα παραπάνω, η Ο.Τ.Δ. αποφάσισε να στοχοποιήσει άμεσα τους κατοίκους των αστικών κέντρων, οι οποίοι φαίνεται να είναι οι πιθανοί αποδέκτες των ενεργειών οικοτουρισμού και εν γένει τουρισμού υπαίθρου που μπορεί να παρέχει η περιοχή παρέμβασης σαν προορισμός.

Παράλληλα, θεωρείται σκόπιμο να στοχοποιηθούν και ειδικές ομάδες, όπως είναι οι tour operators, οι τουριστικοί πράκτορες, σύλλογοι και ενώσεις (π.χ.

¹ Thomaidis, N. (2003) Rural Tourism and Endogenous Development: A Case Study of a Mountainous Area in Northern Greece. Unpublished Ph.D. thesis submitted to the University of Aberdeen.

Ορειβατικοί και Πολιτιστικοί Σύλλογοι) και να προσεγγισθεί εκτός από το κοινό του εσωτερικού και το κοινό του εξωτερικού τουρισμού.

4. ΣΤΟΧΟΙ

Οι στόχοι του σχεδίου δράσης 1.3.3.2. είναι άρρηκτα συνδεδεμένοι με το θέμα συσπείρωσης του τοπικού προγράμματος το οποίο προήλθε έπειτα από κύκλο διαβουλεύσεων, επαφών και συναντήσεων με κατοίκους και φορείς, ώστε να εκφράζει κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο τη συλλογική βούληση και τις αναπτυξιακές δυνατότητες της περιοχής παρέμβασης και του νομού γενικότερα. Μέσα από το τοπικό θέμα συσπείρωσης εκφράζεται και επιχειρείται:

«Η διαφοροποίηση της τοπικής οικονομικής βάσης προς τον ποιοτικό οικότουρισμό με επίκεντρο την αειφορική αξιοποίηση των μοναδικών φυσικών και πολιτιστικών πόρων της περιοχής».

Η προσπάθεια αυτή αποδίδεται συνοπτικά με το χαρακτηριστικό τίτλο:

“Νομός Δράμας – Οικότοπος Αναζήτησης & Δημιουργίας”

Με βάση τα προαναφερθέντα στοιχεία, το θέμα συσπείρωσης και την αειφόρο αναπτυξιακή στρατηγική του τοπικού προγράμματος LEADER+, ορίστηκε ως στρατηγικός στόχος του σχεδίου προβολής – προώθησης η ταυτοποίηση και γνωστοποίηση της περιοχής παρέμβασης σε επιλεγμένες «ομάδες στόχους» κυρίως στην Ελλάδα αλλά και διεθνώς, ως προνομιακός οικότουριστικός προορισμός, που συγκεντρώνει πολλαπλές δυνατότητες εναλλακτικών δραστηριοτήτων.

Λαμβάνοντας υπόψη τα παραπάνω, η στρατηγική προβολής – προώθησης εστιάζεται «στη δημιουργία ταυτότητας της περιοχής παρέμβασης, ως μοναδικού συνδυασμού αναλλοίωτου – αξιόλογου οικοσυστήματος και πλούσιας πολιτιστικής κληρονομιάς, όπου ο οικότουρισμός γίνεται βίωμα και τρόπος ζωής για τους επισκέπτες και την τοπική κοινωνία».

Με βάση την παραπάνω στρατηγική, την υφιστάμενη κατάσταση (βλ. Κεφάλαιο 2) και τις στοχοποιημένες ομάδες κοινού (βλ. Κεφάλαιο 3) η Ο.Τ.Δ. ανέπτυξε ένα σχέδιο δράσης του οποίου οι επιμέρους ενέργειες περιστρέφονται γύρω από την προβολή της περιοχής παρέμβασης LEADER+ εκτός Νομού και απευθείας σε μεγάλα αστικά κέντρα (όπως η Αθήνα και Θεσσαλονίκη) με σκοπό την έκθεση έντυπου και ηλεκτρονικού πληροφοριακού υλικού σε ειδικές προθήκες σε πολυσύχναστα μέρη, διεξαγωγή εκδηλώσεων ενημέρωσης – προβολής, συνεντεύξεων τύπου, και δράσεων ερμηνευτικής του περιβάλλοντος.

Μέσα από αυτή τη διαδικασία, η Ο.Τ.Δ. στοχεύει στην τουριστική προβολή της περιοχής παρέμβασης εκτός του Νομού Δράμας, απευθείας στην πηγή των δυνητικών τουριστών με έμφαση στην προβολή της ταυτότητας και αυθεντικότητας της περιοχής μέσω των επιμέρους φυσικών και πολιτιστικών της συγκριτικών πλεονεκτημάτων.

5. Ο ΚΑΤΑΛΛΗΛΟΣ ΤΟΠΟΣ ΚΑΙ ΧΡΟΝΟΣ

Με βάση τα παραπάνω, ο κατάλληλος τόπος για την υλοποίηση των ενεργειών προώθησης – προβολής κρίνεται ότι είναι τα μεγάλα αστικά κέντρα της χώρας, όπου προσφέρονται και οι αντίστοιχες ομάδες κοινού αλλά και μπορεί να δοθεί μεγαλύτερη δημοσιότητα από τα τοπικά Μ.Μ.Ε.. Οι ενέργειες αυτές μπορούν να λάβουν χώρα υπό τη μορφή οργανωμένων εκδηλώσεων με παράλληλες εκθέσεις και happenings τα οποία μπορούν να πραγματοποιηθούν σε πολυσύχναστα (κεντρικά σημεία) αστικών κέντρων της Ελλάδας.

Ως προς το χρόνο, η Άνοιξη θεωρείται ως η πλέον ενδεδειγμένη χρονική στιγμή καθώς συνήθως, κατά την περίοδο αυτή, αυξάνεται η τουριστική δραστηριότητα στον αγροτικό χώρο λόγω των κατάλληλων κλιματικών συνθηκών για δραστηριότητες οικοτουρισμού (π.χ. περπάτημα, αναρρίχηση).

6. ΜΕΣΑ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΕΣ

Αναλυτικά, τα μέσα και τεχνικές προώθησης – προβολής που προτείνονται είναι τα παρακάτω:

6.1. Παραγωγή υλικού πληροφόρησης και προβολής

Το υλικό το οποίο θα παραχθεί θα πρέπει να διακρίνεται από πρωτοτυπία αλλά και να δίνει την απαραίτητη πληροφόρηση τόσο για τους τόπους διεξαγωγής των τυχόν εκδηλώσεων αλλά και γενικότερα για τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της περιοχής παρέμβασης, όπως αυτά αναλύθηκαν με λεπτομέρεια παραπάνω. Συγκεκριμένα, θα μπορούσαν να υλοποιηθούν οι παρακάτω ειδικότερες ενέργειες:

- ❖ Η παραγωγή αφίσας για προβολή των τυχόν εκδηλώσεων η οποία θα αναρτηθεί σε κεντρικά σημεία των αστικών κέντρων.
- ❖ Η παραγωγή εντύπων ειδικής θεματολογίας (φυσικό περιβάλλον, πολιτισμός, τοπική κουζίνα, κλπ.) τα οποία θα διανέμονται στους επισκέπτες των υπαίθριων εκδηλώσεων.
- ❖ Η παραγωγή αφίσας από διεξαγωγή διαγωνισμού ζωγραφικής με θεματολογία το φυσικό και πολιτιστικό περιβάλλον της σε σχολεία της περιοχής παρέμβασης.

- ❖ Η κατασκευή και τοποθέτηση επιδαπέδιου χάρτη όπου θα προβάλλονται συγκεκριμένες διαδρομές και περιοχές – ορόσημα εντός της ευρύτερης περιοχής παρέμβασης καθ' όλη τη διάρκεια των τυχόν εκδηλώσεων.
- ❖ Η κατασκευή ειδικών προθηκών – εκθετηρίων και η τοποθέτησή τους σε κομβικά κεντρικά σημεία των αστικών κέντρων όπου θα εκτίθεται το παραπάνω έντυπο πληροφοριακό υλικό για την περιοχή. Θα μπορούσαν επίσης να προβάλλονται τοπικά εδέσματα (π.χ. παραδοσιακά ζυμαρικά) και προϊόντα, με εξαίρεση αυτών του γεωργικού τομέα.

6.2. Δημοσιεύσεις σε έντυπα μαζικής ενημέρωσης,

Οι δημοσιεύσεις άρθρων, δελτίων τύπου, κλπ. σε έντυπα μαζικής ενημέρωσης μπορούν να αναφέρονται γενικά στα πλεονεκτήματα της περιοχής παρέμβασης και να προβάλουν τυχόν εκδηλώσεις που θα λάβουν χώρα σε μεγάλα αστικά κέντρα.

6.3. Διεξαγωγή ημερίδων – εκδηλώσεων ενημέρωσης και προβολής

Αντικατοπτρίζοντας, την ανάγκη για πρωτοτυπία, προτείνεται οι ενέργειες αυτές να μην κινούνται στο κλασικό μοτίβο ημερίδων που απλώς παραθέτουν πληροφόρηση αλλά να στοχεύουν στην ενεργό συμμετοχή των ενδιαφερομένων σε αυτές. Ενδεικτικά, η Ο.Τ.Δ. προτείνει:

- ❖ Τη διεξαγωγή μουσικοχορευτικών εκδηλώσεων με συμμετοχή συγκροτημάτων από την περιοχή παρέμβασης αλλά και από Δραμινούς συλλόγους της Αθήνας.
- ❖ Τη διεξαγωγή παιχνιδιών σε υπαίθριους αστικούς χώρους μέσα από τα οποία τα παιδιά αλλά και οι ενήλικες ενδιαφερόμενοι μέσω της ερμηνευτικής θα μπορούν να γνωρίσουν την πανίδα και τη χλωρίδα αλλά και τον πολιτισμό της περιοχής παρέμβασης.

6.4. Οργάνωση συνεντεύξεων τύπου

Η διεξαγωγή συνεντεύξεων τύπου θα έχουν στόχο την ανάδειξη και προβολή του τοπικού προγράμματος LEADER+ από την Ο.Τ.Δ..

6.5. Δημιουργία περιπτέρων πληροφόρησης – infokiosk, κ.α.

Προτείνεται η προβολή, μέσω οθόνων και infokiosk, οπτικοακουστικού υλικού για την περιοχή με θεματολογία τις δραστηριότητες πολιτισμού, αναψυχής, άθλησης, περιήγησης, διασκέδασης, σίτισης στην περιοχή παρέμβασης. Μεταξύ άλλων μπορούν να προβάλλονται αποσπάσματα τηλεοπτικών εκπομπών που αναφέρονται στην περιοχή παρέμβασης, σχετικά ντοκιμαντέρ, κλπ.

7. ΧΡΟΝΟΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΚΑΙ ΠΡΟΫΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΔΡΑΣΗΣ

Πίνακας 7.1.: Χρονοδιάγραμμα & Προϋπολογισμός ενεργειών προβολής – προώθησης (1/6/2006 – 31/12/2008)							
	Χρονοδιάγραμμα υλοποίησης						Συνολικός Προϋπολογι- σμός (€)
	2006		2007		2008		
	1ο εξάμηνο	2ο εξάμηνο	1ο εξάμηνο	2ο εξάμηνο	1ο εξάμηνο	2ο εξάμηνο	
6.1. Παραγωγή υλικού πληροφόρησης και προβολής							32.000,00
Σχεδιασμός και παραγωγή αφίσας							1.500,00
Σχεδιασμός και εκτύπωση εντύπων προβολής							10.000,00
Σχεδιασμός και παραγωγή αφίσας από διαγωνισμό ζωγραφικής							1.500,00
Σχεδιασμός και κατασκευή επιδαπέδιου χάρτη της περιοχής παρέμβασης							2.000,00
Κατασκευή ειδικών προθηκών – εκθετηρίων							17.000,00
6.2. Δημοσιεύσεις σε έντυπα μαζικής ενημέρωσης							10.000,00
6.3. Διεξαγωγή ημερίδων – εκδηλώσεων ενημέρωσης και προβολής							6.000,00
Διεξαγωγή υπαίθριων εκδηλώσεων πολιτιστικής ενημέρωσης (μουσικοχορευτικών)							3.000,00

Διεξαγωγή υπαίθριων εκδηλώσεων περιβαλλοντικής ενημέρωσης – εκπαίδευσης							3.000,00
6.4. Οργάνωση συνεντεύξεων τύπου							2.000,00
6.5. Δημιουργία περιπτέρων πληροφόρησης – infokiosk, κ.α.							10.000,00
Προϋπολογισμός	11.750,00	48.250,00					60.000,00

8. ANAMENOMENA ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Επιγραμματικά, τα αναμενόμενα αποτελέσματα των ενεργειών προβολής – προώθησης αναμένονται να είναι:

- ❖ Η ανακάλυψη της περιοχής από καινούριους επισκέπτες – τουρίστες.
- ❖ Η προσέλκυση τουριστών με υψηλό επίπεδο και σαφείς στόχους εμπειριών.
- ❖ Τέλος, σε σχέση με τους προγραμματικούς δείκτες και όπως φαίνεται από τους παραπάνω πίνακες, το σχέδιο εξυπηρετεί την μελλοντική εξασφάλιση των προγραμματικών στόχων του τοπικού προγράμματος LEADER+.

ΜΕΤΡΟ 1.3: «Υποστηρικτικές ενέργειες»

ΠΟΣΟΤΙΚΟΠΟΙΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ ΜΕΤΡΟΥ – ΔΕΙΚΤΕΣ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΣΗΣ ΕΚΡΟΩΝ

ΔΕΙΚΤΕΣ ΕΚΡΟΩΝ	ΣΤΟΧΟΣ 2008
Αριθμός ενεργειών προβολής / προώθησης	5

ΔΕΙΚΤΕΣ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ	ΣΤΟΧΟΣ 2008
Τομείς που αναδείχθηκαν μέσω των ενεργειών προβολής – προώθησης	5
Περιοχές που αναδείχθηκαν μέσω των ενεργειών προβολής – προώθησης	(1) 1
Αριθμός εκδόσεων στα πλαίσια προβολής – προώθησης (έντυπα, οδηγοί, φυλλάδια, αφίσες κλπ.)	5
Αριθμός συμμετεχόντων σε εκθέσεις	20
Αριθμός καταχωρήσεων σε έντυπα μέσα μαζικής ενημέρωσης και τουριστικούς οδηγούς	3
Δικτυακοί τόποι	1

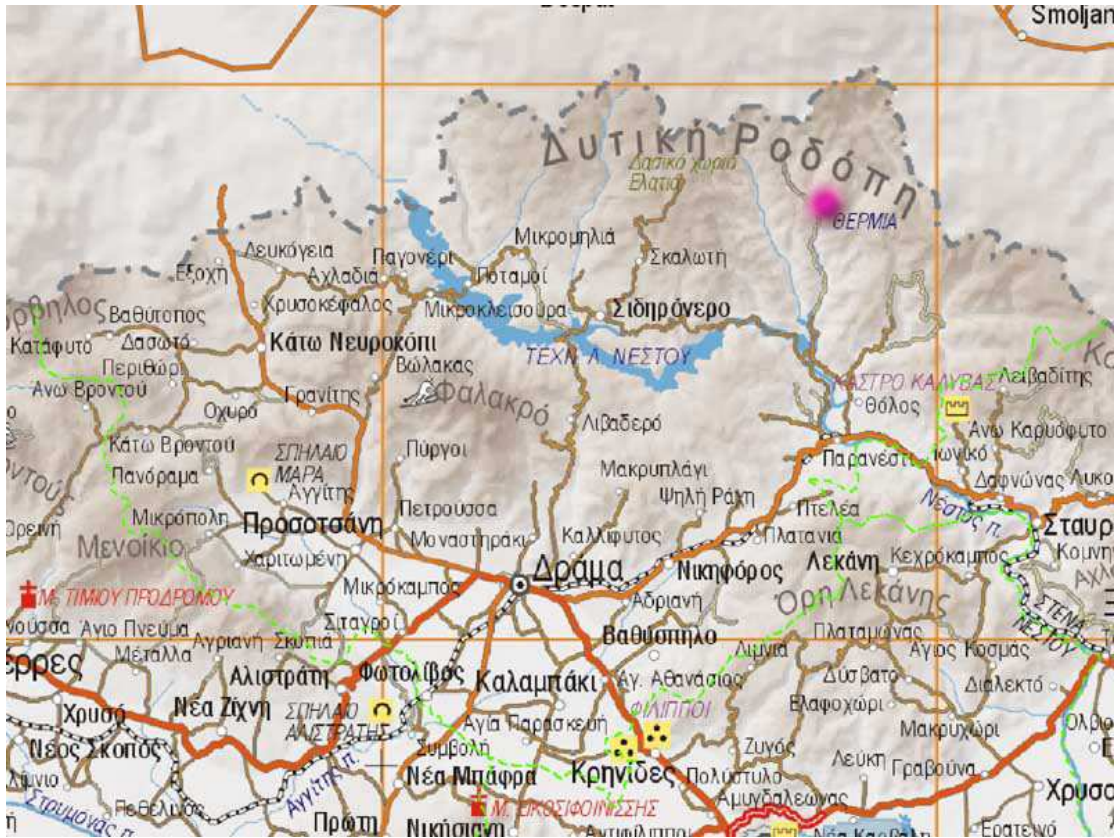
(1): η περιοχή παρέμβασης στο σύνολό της

ΔΕΙΚΤΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ	ΣΤΟΧΟΣ 2008
Πληθυσμός στόχος των ενεργειών προώθησης προβολής:	
Εντός περιοχής παρέμβασης	31.275
Εκτός περιοχής παρέμβασης	10.939.605

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Έπειτα από όλα όσα αναφέρθηκα παραπάνω και από τις έρευνες και τις μελέτες που έκανα κατέληξα στο συμπέρασμα ότι ο εναλλακτικός τουρισμός βρίσκει εύφορο έδαφος για ανάπτυξη στο νομό Δράμας. Για όλα αυτά όμως καταλυτικό παράγοντα αποτελεί η τοπική αυτοδιοίκηση του νομού με την προϋπόθεση να συνεχίσει τις ενέργειες και τις διαδικασίες ανάπτυξης του εναλλακτικού τουρισμού στο νομό, στο μέλλον θα υπάρξει σίγουρα μια ανοδική πορεία στον κλάδο αυτό δίνοντας μια σημαντική ώθηση στην ενίσχυση της οικονομίας και της πολιτισμικής ταυτότητας που θα έχει σαν αποτέλεσμα την καθιέρωση της περιοχής σαν έναν από τους σημαντικότερους τουριστικούς προορισμούς της βόρειας Ελλάδας.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Εικόνα 1
Χάρτης του Ν. Δράμας

Εικόνα 2
Πανοραμική όψη Δράμας

Εικόνα 3
Νερά Αγία Βαρβάρας

Εικόνα 4
Δημοτικός Κήπος Δράμας

Εικόνα 5
Καπνομάγαζο στην Αγία Βαρβάρα

Εικόνα 6
Πάρκο Αγίας Βαρβάρας

Εικόνα 7
Κορύμβος Δράμας

Εικόνα 8
Κτήριο Νομαρχίας (Διοικητήριο)

Εικόνα 9
Διατηρητέο Αρχοντικό (Τζούμα)

Εικόνα 10
Οδός Άρμεν – Βενιζέλου

Εικόνα 11
Νερά της Αγίας Βαρβάρας

Εικόνα 12
Θερινός Κινηματογράφος «ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ»
στον Δημοτικό Κήπο

Εικόνα 13
Αγία Βαρβάρα

Εικόνα 14
Μονοπάτι στην Αγία Βαρβάρα

Εικόνα 15
Γήπεδο ΔΟΞΑΣ ΔΡΑΜΑΣ

Εικόνα 16
Σιδηροδρομικός Σταθμός

Εικόνα 17
Βουλγάρικη λίμνη στην Αγία Βαρβάρα

Εικόνα 18
Πάρκο Αγίας Βαρβάρας

Εικόνα 19
Αγία Βαρβάρα

Εικόνα 20
Μενοίκιο Όρος

Εικόνα 21
Δάσος Ελατιάς

Εικόνα 22
Παρθένο Δάσος Ελατιάς (Καρα ντερε)

Εικόνα 23
Φαλακρό Όρος

Εικόνα 24
Δυτική Πλευρά Φαλακρού

Εικόνα 25
Φράγμα Θησαυρού στο Νέστο

Εικόνα 26
Ποταμός Νέστος

Εικόνα 27
Παρανέστι

Εικόνα 28
Αχλαδόρεμα μετά το Παρανέστι

Εικόνα 29
Σπήλαιο Αγγίτη

Εικόνα 30
Σπήλαιο Αγγίτη (Μααράς)

Εικόνα 31
Φαράγγι Πετρούσας

Εικόνα 32
Ποταμός Αγγίτης

Εικόνα 33
Δάσος Φρακτού

Εικόνα 34
Νευροκόπι

Εικόνα 35
Σιδηρόνερο

Εικόνα 36
Διπόταμα

Εικόνα 37
Νέστος

Εικόνα 38
Παγγαίο

Εικόνα 39
Προφήτης Ηλίας κορυφή «Ζαρκάδι» 1058μ. υψόμετρο

Εικόνα 40
Φαλακρό υψόμετρο 1123μ.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙΩΝ

Μοναστήρια

Ιερά Μονή Αναλήψεως Του Σωτήρος - Ταξιάρχες

Ιερά Μονή Αγίου Μηνά - Περίχωρα

Ιερά Μονή Μεταμόρφωσης Του Σωτήρος - Πρασινάδα

Βυζαντινές Εκκλησίες

Βυζαντινός ναός Αγίας Σοφίας - Δράμα

Βυζαντινός ναός Ταξιαρχών - Δράμα

Μεταβυζαντινές Εκκλησίες

Άγιος Νικόλαος - Αδριανή

Ταξιαρχών - Ακρινό

Άγιος Νικόλαος - Βαθύτοπος

Προφήτης Ηλίας - Βώλακας

Ταξιαρχών - Γρανίτης

Άγιος Νικόλαος - Δασωτό

Κοίμησης Θεοτόκου - Δασωτό

Άγιος Αθανάσιος - Εξοχή

Αγία Μαρίνα - Καλή Βρύση

Άγιος Νικόλαος - Καλή Βρύση

Άγιος Αθανάσιος - Καλλιθέα

Αγία Παρασκευή - Καλλιθέα

Άγιος Θεόδωρος - Κάτω Βρόντου

Άγιος Δημήτριος - Κάτω Νευροκόπι

Ταξιαρχών - Κοκκινόγεια

Άγιος Ι. Πρόδρομος - Λευκόγεια

Κοίμησης Θεοτόκου - Λιβαδάκι

Άγιος Γεώργιος - Μικρόπολη

Άγιος Γεώργιος - Μοναστηράκι

Άγιος Θεόδωρος - Ξηροπόταμος

Άγιος Γεώργιος - Οχηρό

Εισοδίων της Θεοτόκου - Παγονέρι

Άγιος Δημήτριος - Πανόραμα

Κοίμησης Θεοτόκου - Πανόραμα

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Πρακτικά Α΄ επιστημονικής συνάντησης "Η Δράμα και η περιοχή της. Ιστορία και Πολιτισμός" Δράμα 24-25 Νοεμβρίου 1989, επιμέλεια έκδοσης Μ. Παρχαρίδου - Κ. Τριανταφυλλίδης, έκδοση Δημοτικής Επιχείρησης Κοινωνικής, Πολιτιστικής και Τουριστικής Ανάπτυξης (στο εξής ΔΕΚΠΟΤΑ), Δράμα 1996, σ. 449.
2. Πρακτικά Β΄ επιστημονικής συνάντησης "Η Δράμα και η περιοχή της. Ιστορία και Πολιτισμός", Δράμα 18-22 Μαΐου 1994, επιμέλεια έκδοσης Μ. Παρχαρίδου, έκδοση ΔΕΚΠΟΤΑ, Δράμα 1996, τόμοι Α΄ και Β΄, σ. 892.
3. Αικατερινίδης Γ., Τραγούδια και μουσικά όργανα στην Καλή Βρύση Δράμας, έκδοση Κοινότητας Καλής Βρύσης, Δράμα 1997, σ. 62.
4. Αικατερινίδης Γ., Γιορτές και δρώμενα στο νομό Δράμας, έκδοση Τοπικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων Νομού Δράμας, Δράμα 1997, σ. 123.
5. Μπασιγιουράκης Θ., Φαλακρό. Το βουνό σύμβολο της Δράμας, έκδοση Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Δράμας, Δράμα 1999, σ. 48.
6. Judith Lange - Παρχαρίδου Μ., Ταπεινή ωραιότητα - Ξεχωριστές λεπτομέρειες από τη ζωγραφική των εκκλησιών στην περιοχή της Δράμας, έκδοση Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Δράμας, Δράμα 1999, σ. 77.
7. Πασχαλίδης Β., Η Δράμα 7000 χρόνια, έκδοση Β. Πασχαλίδη, Δράμα 1997, σ. 312.
8. Τσελεπίδης Τ., Από το μύθο στην ιστορία. Δράμα: Ηδωνίδα Γη και Πρασιάδα Λίμνη, έκδοση εκδοτικού οίκου Αδελφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 1995, σ. 429.
9. Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση Δράμας, *Νομός Δράμας* (τουριστικός οδηγός), 2000.
10. Υπουργείο Πολιτισμού (Εφορεία Παλαιοανθρωπολογίας, Σπηλαιολογίας) - Νομαρχία Δράμας, *Στις Πηγές του Αγγίτη*, 1999.
11. Ανθοπούλου, Θ. - Ο. Ιακωβίδου, κ.α. (1998). "Ανασυγκρότηση του Αγροτικού χώρου". Πρακτικά 5ου Πανελληνίου Συνεδρίου Αγροτικής Οικονομίας, Αθήνα 11-13 Δεκεμβρίου.
12. Βαφειάδης Γ. – Χρ. Κοντογεώργος, - Λ. Κωνσταντινίδης (1992), "Αργοτουρισμός και ισόρροπη ανάπτυξη". Εκδόσεις ΑΤΕ. Αθήνα.
13. Γούσιος Α. - Ι. Σπιλάνης - Α. Κίζος (2000). "Ο αγροτουρισμός ως εργαλείο ανάπτυξης της υπαίθρου: Η περίπτωση των αγροτουριστικών εκμεταλλεύσεων της Λέσβου". Εισήγηση σε Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο του Πανεπιστημίου Αιγαίου με Θέμα «Τουρισμός σε νησιωτικές περιοχές και ειδικούς προορισμούς», Χίος 1-16/12/2000.
14. Εξαρχος Γ. – Σ. Καραγιάννης (2004). «Αγροτουρισμός: Μοχλός για την ανάπτυξη της υπαίθρου». Εκδοση: Κέντρο Τεχνολογικής Έρευνας Κρήτης. Θεσσαλονίκη.
15. Ιακωβίδου Ολγα, (2000). "Αγροτική Ανάπτυξη". Εισήγηση στο 2ο συνέδριο AGROTICA Θεσσαλονίκη.
16. Καλδής Π. - Ε. Θεοδωροπούλου - Γ. Αλεξόπουλος - Α. Γιαννουζάκου (2000). «Αγροτουρισμός και Ανάπτυξη». Εκδοση Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Αθήνα.
17. Λαγός Δ. (1996) "Οι οικονομικές επιπτώσεις του τουρισμού στην περιφερειακή ανάπτυξη". Διδακτορική Διατριβή. Πάντειο Πανεπιστήμιο. Αθήνα.
18. Λογοθέτης Μ. (1998) "Αγροτικός τουρισμός: μια εναλλακτική λύση". Αθήνα.
19. Μοίρα Πολυξένη (2004). "Η ανάπτυξη της περιφέρειας μέσω της ανάδειξης της πολιτιστικής ταυτότητας της υπαίθρου – ο αγροτουρισμός". Πρακτικά 2ου Επιστημονικού Συνεδρίου «Διευρυμένη Ευρώπη και περιφερειακές ανισότητες». Πρέβεζα, σελ. 260-270.
- ΟΚΕ (Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή των ΕΚ) 1990. "Ο Τουρισμός και η Περιφερειακή Ανάπτυξη". Εκδόσεις Ευρωπαϊκές Κοινότητες. Αθήνα.
20. ΟΚΕ (Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή των ΕΚ) 1999. "Ολοκληρωμένη ανάπτυξη του αγροτικού χώρου". Αθήνα.
21. Παπακωνσταντινίδης Λ. (1994). "Τοπική τουριστική ανάπτυξη: Μια πρόταση". Οικονομικά Χρονικά, τεύχος 77. Αθήνα.
22. Παπαδάκη-Τζεδάκη Στέλλα (1999) "Ενδογενής τουριστική ανάπτυξη: Διαρθρωμένη ή αποδιαρθρωμένη τοπική ανάπτυξη;". Εκδόσεις Παπαζήση. Αθήνα.

23. Παπαδασκαλόπουλος Αθ. (1995). "Πρότυπα και πολιτικές περιφερειακής ανάπτυξης". Εκδόσεις Παπαζήση. Αθήνα.
24. Σφακιανάκης Μ. (2000). "Εναλλακτικές μορφές τουρισμού". Εκδόσεις ΕΛΛΗΝ. Αθήνα.
25. Οργανισμός Γεωργίας – Τροφίμων (FAO):
http://www.fao.org/es/ess/compendium_2004/list.asp
http://www.fao.org/es/ess/compendium_2004/pdf/ESS_NET.pdf
http://www.fao.org/es/ess/compendium_2004/pdf/ESS_DEN.pdf
http://www.fao.org/es/ess/compendium_2004/pdf/ESS_BEL.pdf
http://www.fao.org/es/ess/compendium_2004/pdf/ESS_GRE.pdf
26. Πανελλήνιος Σύνδεσμος Εξαγωγέων:
27. <http://www.pse.gr/statistics.htm>
<http://weather.yahoo.com/regional/EUROPEX.html>
<http://msucares.com/forestry/special/pine.html>
<http://cafnr.missouri.edu/source/Default.asp>